

Ilomantsi

Endomines Oy:n suunnitelma-alueiden
arkeologinen inventointi 2025

Ville Laakso & Hannu Poutiainen & Sampsa Perälä
Maanala Oy

Sisälllys

Tutkimuksen perustiedot	3
1. Tausta ja tutkimustehtävä	7
2. Lähtötilanne ja tutkimushistoria	7
3. Menetelmät	7
4. Havainnot	11
4.1. Valmisteluvaiheen havainnot	11
4.2. Maastohavainnot	15
4.2.1. Topografia ja yleiset havainnot	15
4.2.2. Aiemmin rekisteröidyt kohteet	19
1. Halla-aho	19
2. Iso-Kiimakangas	21
3. Iso-Kiimakangas 2	23
4. Iso-Kiimakangas 3	25
5. Purola	26
6. Pyyperseenaho 1	29
7. Pyyperseenaho 2	31
8. Talasaho	33
9. Vatasenkangas	35
10. Vatasenvaara	36
11. Sivakkavaara	38
12. Puohtiinkangas	41
13. Muurinsuo	44
4.2.3. Inventoinnissa todetut aiemmin rekisteröimättömät kohteet	45
14. Majalammit	45
15. Mattila	47
16. Tsurkkila	49
17. Yläjoensuu	51
18. Yläjoensuu 2	53
19. Haukivuori	54
20. Pitkääho	56
21. Pyympalo	58
22. Puohtiinkangas 2	60
23. Puohtiinkangas 3	62
24. Teponsärkkä	64
5. Lähteet	67
6. Yhteenveto	68

Tutkimuksen perustiedot

Kohde: Endomines Oy:n suunnitelma-alueet Ilomantsin kunnan itäosassa

Tutkimuksen tyyppi: arkeologinen inventointi

Tavoite: tarkastaa aiemmin tunnetut arkeologiset kohteet ja selvittää, onko alueella aiemmin havaitsemattomia kohteita

Kenttätöaika: 8.7.–16.7.2025

Vastuuhenkilö: FT Ville Laakso, Maanala Oy

Tilaaaja: AFRY Finland Oy

Aiemmat inventoinnit: A. Sarvas 1970, T. Karjalainen 2005, E. Hertell 2014, V. Laakso 2024

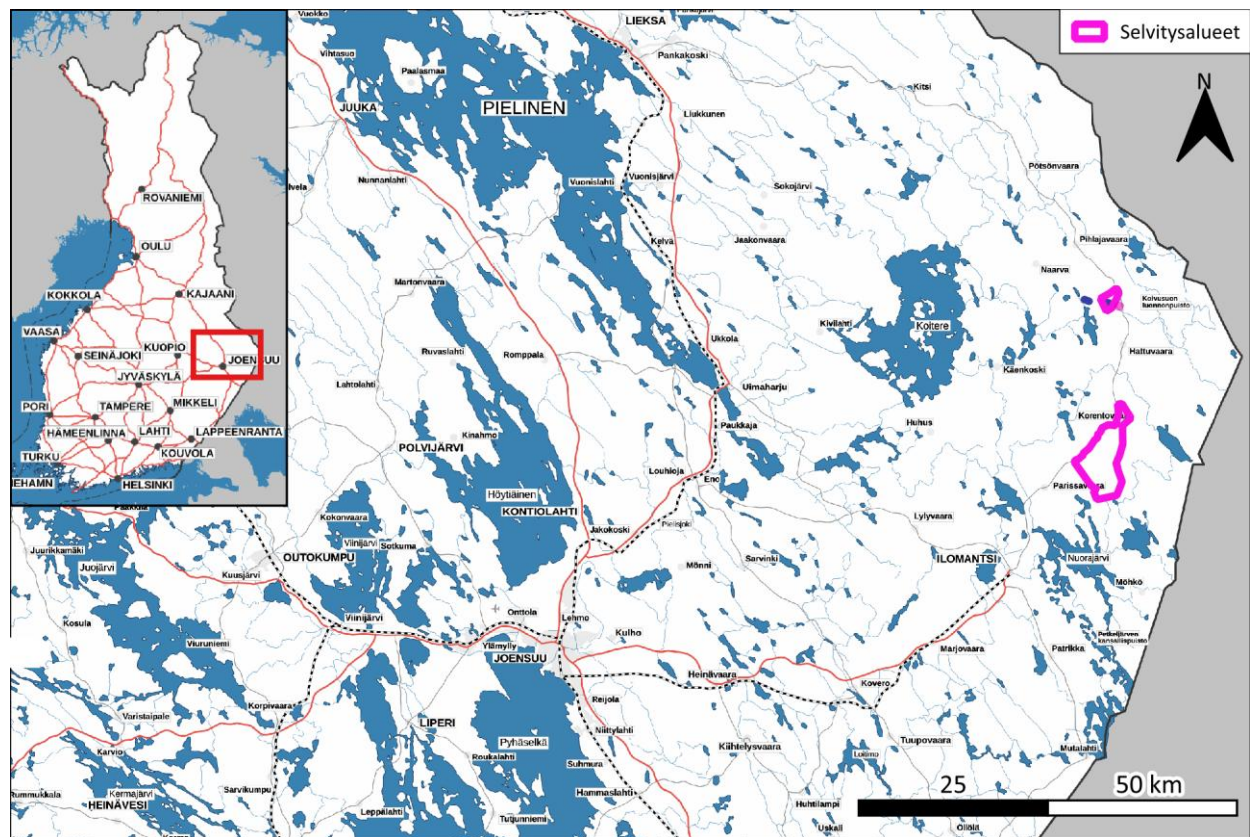
Alkuperäinen arkistoaineisto digitaalisine valokuvineen: Maanala Oy. Raporttikopiot pdf-muodossa: Museoviraston arkisto, alueellinen vastuumuseo ja työn tilaaja.

Raportin karttakoordinaatit: ETRS-TM35FIN (N2000)

Valokuvaajat: Maanala Oy/Ville Laakso (VL), Hannu Poutiainen (HP) ja Sampsa Perälä (SP)

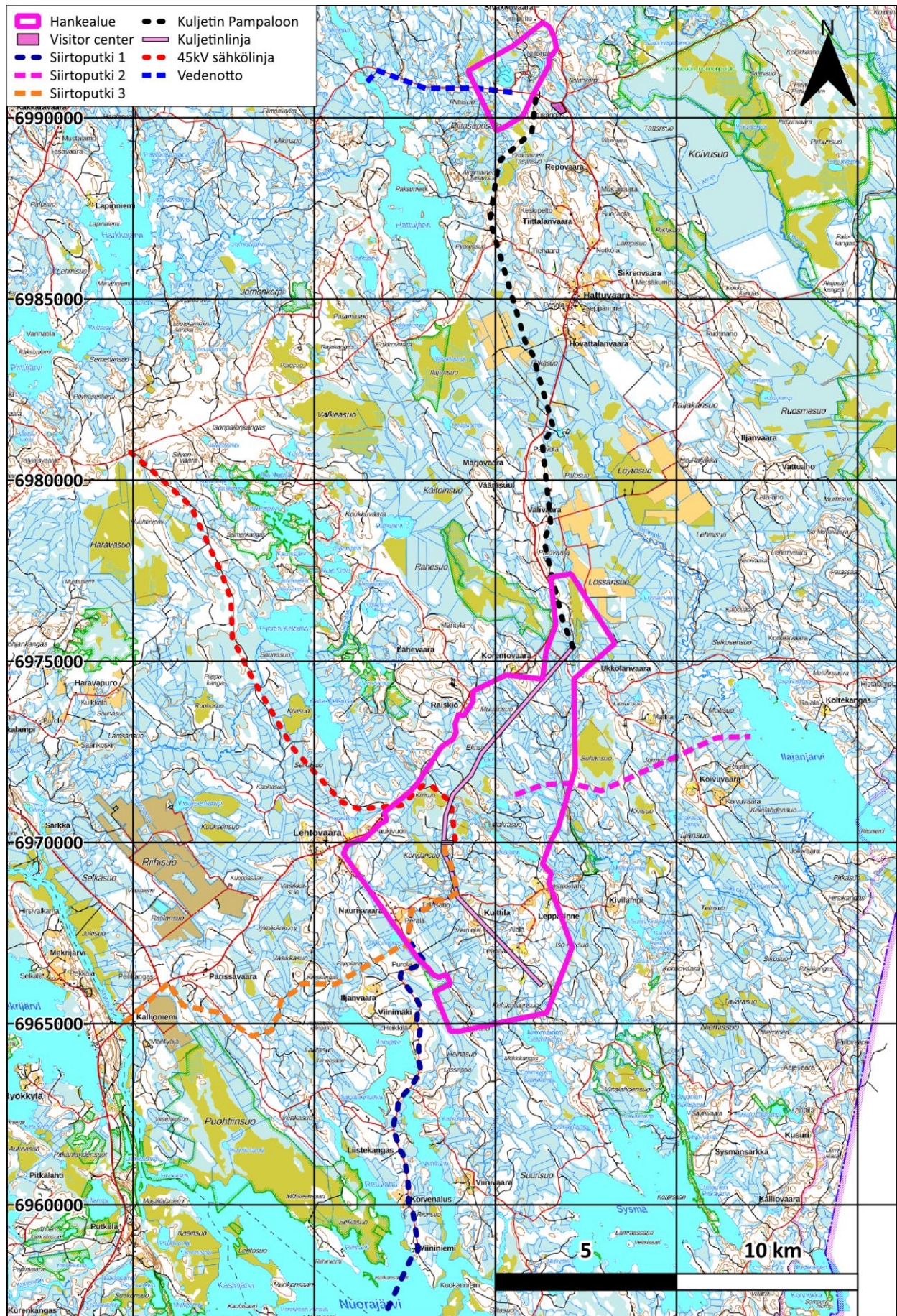
Tutkimuksessa talletetut esinelöydöt ja näytteet: –

Tulos: Maastossa tarkastettiin 12 aiemmin rekisteröityä arkeologista kohdetta. Lisäksi havaittiin ja dokumentoitiin 11 aiemmin tuntematonta kohdetta.

Kuva 1. Hankealueiden sijainti purppuralla viivalla rajattuna. Selkokartta: Maanmittauslaitos (SP).

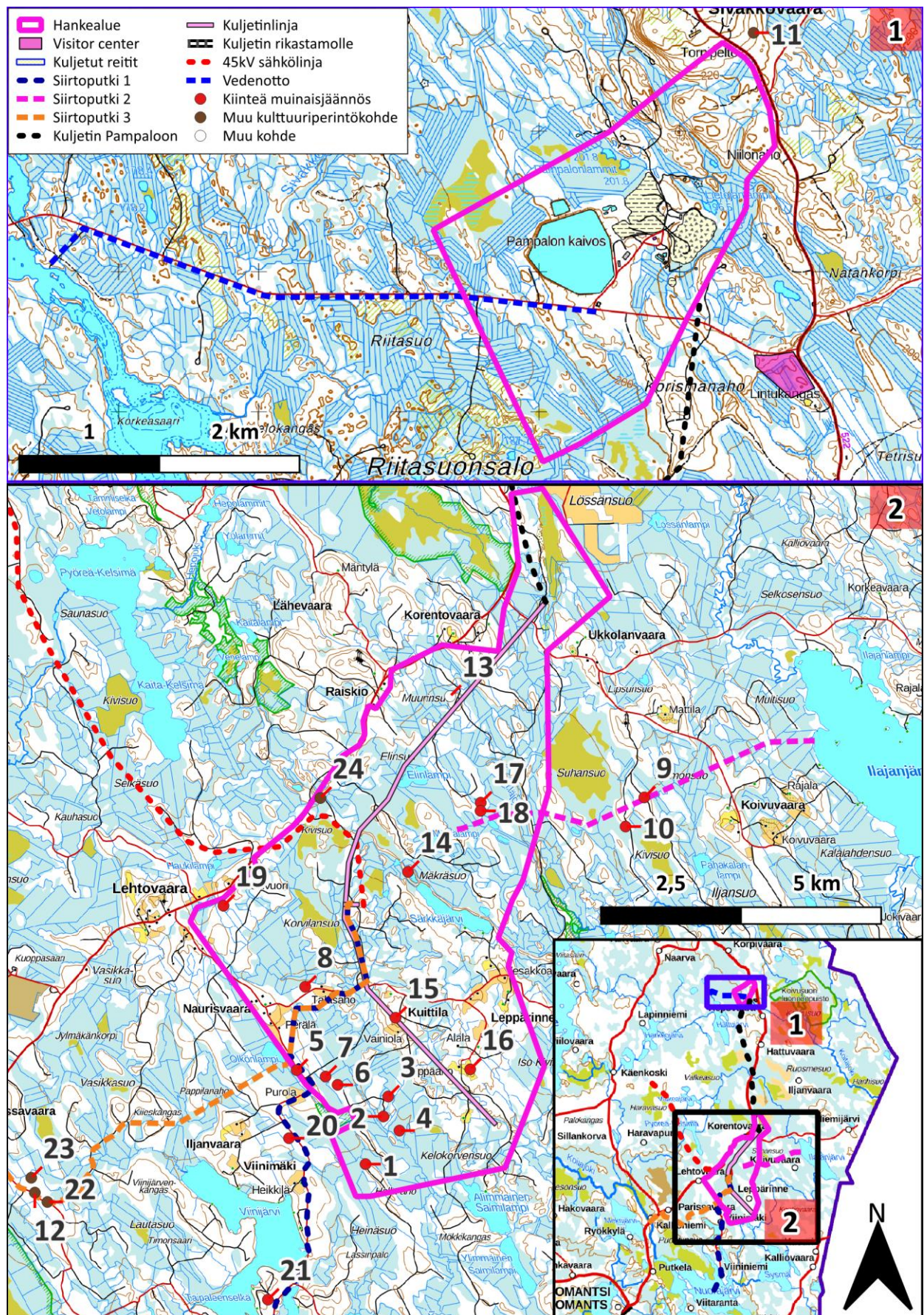
Kansikuva: Eteläisen kultalinjan hankealuetta ympäristöineen vuosina 1908–1911 laaditussa kihlakunta-karttavedoksessa. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Kuva 2. Inventointialueet maanmittauslaitoksen maastokartalla (SP).

Taulukko 1. Kohdeluettelo. Numerointi viittaa raportin kohdenumerointiin. Kohteet 1–13 olivat aiemmin rekisteröityjä kohteita, 14–24 ovat ensimmäistä kertaa vuonna 2025 dokumentoituja.

	Nimi	Laji	Tyyppi	Ajoitus	N	E
1	Halla-aho	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6965364	713932
2	Iso-Kiimakangas	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6966214	714250
3	Iso-Kiimakangas 2	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6966570	714337
4	Iso-Kiimakangas 3	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6965962	714537
5	Purola	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6967041	712703
6	Pyynperseenaho 1	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6966778	713434
7	Pyynperseenaho 2	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6966926	713219
8	Talasaho	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6968528	712855
9	Vatasenkangas	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6971852	718884
10	Vatasenvaara	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6971385	718571
11	Sivakkavaara	Muu kulttuuriperintökohde	Kiviaidat	Historiallinen	6992701	716532
12	Puohtiinkangas	Muu kulttuuriperintökohde	Hiilimiilut, kaivot, kellarit	Historiallinen, moderni	6964856	708032
13	Muurinsuo	Muu kohde	Kuopat	Moderni	6973710	715441
14	Majalammit	Kiinteä muinaisjäänös	Linnustuspaikat	Historiallinen	6970577	714690
15	Mattila	Kiinteä muinaisjäänös	Talonpohjat	Historiallinen	6967975	714467
16	Tsurkkila	Kiinteä muinaisjäänös	Kylänpaikat	Historiallinen	6967055	715799
17	Yläjoensuu	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6971811	715987
18	Yläjoensuu 2	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6971664	715984
19	Haukivuori	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6969972	711398
20	Pitkäaho	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6965826	712566
21	Pyynpalo	Kiinteä muinaisjäänös	Hiilimiilut	Historiallinen	6962947	712190
22	Puohtiinkangas 2	Muu kulttuuriperintökohde	Hiilimiilut	Historiallinen	6964689	708257
23	Puohtiinkangas 3	Muu kulttuuriperintökohde	Hiilimiilut	Historiallinen	6965121	707968
24	Teponsärkkä	Muu kulttuuriperintökohde	Taistelukaivannot, korsut	Moderni, 2. maailmansota	6971894	713127

Kuva 3. Yleiskartta inventoinnissa kuvattujen arkeologisten kohteiden sijainnista (SP). Numerointi viittaa raportin kohteiden numerointiin.

1. Tausta ja tutkimustehtävä

Endomines Oy suunnittelee uusien malmiesiintymien ottamista tuotantoon Eteläisellä kultalinjalla noin 20 kilometriä Ilomantsin Pampalon kaivosalueen eteläpuolella. Hankkeen YVA-menettely käynnistyy helmikuussa 2026.

Hankkeen suunnittelun ja YVA-menettelyssä tehtävien arviointien tueksi on tehty arkeologista inventointia Eteläisen kultalinjan hankealueella, Pampalon nykyisen kaivosalueen ympäristössä sekä hankkeeseen suunniteltujen vesien siirtolinjojen, sähkölinjan ja kuljettimen reiteillä. Inventoinnin tavoitteena oli tarkastaa vanhastaan tunnetut kohteet sekä hankkia ajantasaiset tiedot arkeologisesta kulttuuriperinnöstä.

Työn tilaajana toimi AFRY Finland Oy ja tutkimuksen vastuuhenkilö oli arkeologi FT Ville Laakso Maanala Oy:stä.

2. Lähtötilanne ja tutkimushistoria

Työn kohdealue sijaitsee Ilomantsin keskustan koillispuolella. Se koostuu kahdesta hankealueesta sekä niihin liittyvästä muun tyyppisestä suunnitellusta maankäytöstä, ennen muuta kuljetin- ja siirtolinjoista (ks. kuvia 1–3).

Kohdealueet ovat pääosin metsäistä tai soista. Kuljetin- ja siirtolinjat kulkivat osin teiden varilla.

Alue on tunnetun arkeologisen kulttuuriperinnön näkökulmasta suhteellisen syrjäinen. Ennen inventointia oli rekisteröity 12 arkeologista kohdetta, mutta niistä vain osa oli tarkastettu maastossa. Lisäksi oli rekisteröity yksi ns. muu kohde, moderni kaivanto (tämän raportin kohde 13).

Samaan kaivoshankkeeseen liittyen oli jo syksyllä 2024 tehty erillinen inventointi Muurinsuon kaivospiirin alueella (Laakso 2024). Merkittävin alueeseen kohdistunut tutkimus on kuitenkin Metsähallituksen vuoden 2014 inventointi (Esa Hertell). Ilomantsin arkeologiset perusinventoinnit (Sarvas 1970, Karjalainen

2005) ovat ulottuneet tälle seudulle, mutta tuskin erityisen intensiivisinä.

Kohdealueen potentiaalia aiemmin tuntemattomien kohteiden löytymistä ajatellen vähänsuhteellinen syrjäisyys – ja toisaalta lisäsen vähäinen aiempi tutkimus.

Vuoden 2025 inventoinnissa etsittiin kaiken tyyppisiä ja -ikäisiä arkeologisia kohteita. Kohdealuetta pidettiin potentiaalisena ennen muuta elinkeinohistoriallisten kohteiden osalta.

3. Menetelmät

Inventointi aloitettiin tausta- ja arkistotutkimuksella, jossa käytiin läpi relevantit historialliset kartat, tutkimuskirjallisuutta ja erilaisia arkeologisia ja historiallisia arkistoaineistoja.

Maastotyön valmisteluvaiheessa kaava-aluetta tarkasteltiin myös Maanmittauslaitoksen laserkeilausaineiston (5 pistettä neliömetrillä) perusteella. Siitä pyrittiin tunnistamaan erityyppisiä maarakenteita, erityisesti tervahauvoja, hiilimiiluja sekä pyyntikulttuurien asuinpaikoita.

Todettakoon, että laserkeilauslähtöaineiston resoluutio osoittautui tavanomaista heikommaksi, mikä ilmeisesti on tarkoituksellisesta itärajan läheisyyden takia. Laatu vaikutti inventoinnin valmisteluvaiheen havainnointitarkkuuteen. Erityisesti jälkityövaiheessa käytettiin topografisten ilmiöiden tarkastelussa lisäksi 0,5 p/m²-laserkeilausaineistoa. Varsinkin RVT-työkalulla tuotetuilla malleilla (ks. Kokalj 2019) siitä saatiin käyttökelpoista lisätietoa.

Museoviraston laatima 5 p-laserkeilausaineistoon perustuva etätarkastusaineisto julkaistiin Ilomantsin alueelta elokuussa 2025, joten sitä ei voitu hyödyntää inventoinnin valmistelueikä maastotyövaiheessa.

Geologian tutkimuskeskuksen maaperäkarta-aineistoista tarkasteltiin esimerkiksi pyyntikulttuurien asuinpaikoille soveltuvien alueiden sijoittumista. Lisäksi kiinnitettiin huomiota Ko-

timaisten kielten keskuksen Nimiarkiston keräämään paikannimistöön ja tutkittiin Maanmittauslaitoksen julkaisemia historiallisia ilmap kuvia.

Alueellisen vastuumuseon arkeologin Ville Hakamäkeen oltiin yhteydessä sähköpostitse kesäkuun lopulla 2025 ja tiedusteltiin mahdollisia huomioon otettavia löytöjä tai kohteita. Sellaisia ei noussut esille.

Maastotutkimus tehtiin kolmen arkeologin työryhmällä (Laakso, Poutiainen & Perälä) heinäkuussa 2025. Työvaiheeseen käytettiin yhteensä noin 24 arkeologin työpäivää.

Maastotyössä käytettiin vakiintuneita arkeologisia kenttätöyömenetelmiä. Silmänvaraisella tarkastelulla pyrittiin toteamaan esimerkiksi kuoppa- ja rökkiökohteita. Avoimia maanpintoja ja tuulenkaatojen juurakoita tarkastettiin. Sopiviksi katsotuille paikoille kaivettiin koe-kuoppia. Lisäksi käytettiin maaperäkairaa ja metallinilmaisinta.

Kaikki ennen inventointia muinaisjäännösrekisteriin kirjatut kohteet tarkastettiin maastossa.

Laserkeilausaineistosta todetuista maarakenteista tarkastettiin ne, jotka arvioitiin todennäköisiksi arkeologisiksi kohteiksi. Niistäkin osa osoittautui luonnonmuodostumiksi tai moderneiksi rakenteiksi.

Lisäksi tarkastettiin ne maastonkohdat, jotka taustatutkimusvaiheen perusteella arvioitiin potentiaalisiksi arkeologisten kohteiden sijoittumisen kannalta (maastossa tarkastetuista alueista ks. kuvia 4–5 alla).

Inventointialueelta todettiin jo vanhastaan erityisen runsaasti elinkeinohistoriallisia kohteita, varsinkin hiilimiiluja. Myös vuoden 2025 inven-

toinnissa löytyi useita aiemmin dokumentoimattomia miilukohteita – niitä voi pitää alueen arkeologisena erityispiirteenä.

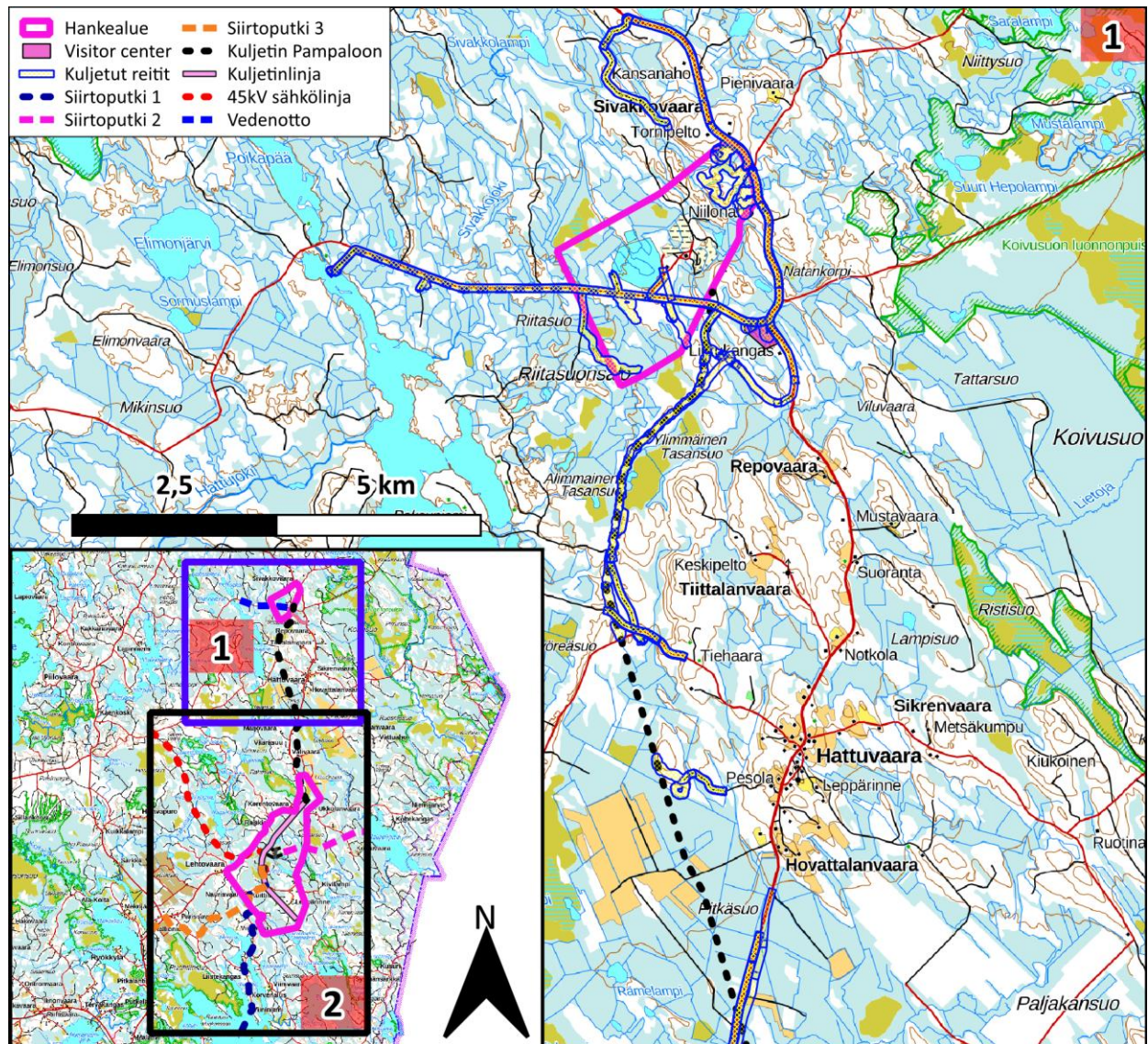
Tämäntyyppisten kohteiden ympäristöä pyrittiin tarkastamaan niihin liittyvien mahdollisten tilapäisasumusten varalta; miilujen polttoa on täytynyt seurata aktiivisesti, ettei palo sammu tai karkaa liian intensiiviseksi, joten niiden läheltä tavataan melko usein pidempiaikaiseen majoitukseen viittaava kiuas näköetäisyydeltä miiluihin.

Ilomantsin miilukohteilta ei juurikaan tunneta – eikä tässä inventoinnissa löydetty – tällaisia miilumajojen kiukaita. Mahdollisesti Möhkön ruukki hiiliuuneineen mahdollisti sen, että suurin osa miilunpoltoista voitiin ajoittaa kuiville ja lämpimille keleille, jolloin pärjättiin kevyemmissä laavumajoituksissa (ks. myös Kangaskesti 2019: 37–38). Monilla alueilla puunkorjuun jälkeinen intensiivinen maanmuokkaus aiheutti toisaalta sen, että havainto-olot olivat kiukaiden tai muiden oheisrakenteiden havaitsemista ajatellen heikot.

Inventointikohteet dokumentoitiin maastossa sanallisesti, valokuvaamalla ja mittauksin. Paikannukseen käytettiin GPS-laitteita. Maarakenteiden sijaintitiedot tarkennettiin raporttia tehtäessä laserkeilausaineistoista.

Havainto-olot maastossa olivat säiden osalta hyvät. Muiden tekijöiden vaikutusta on kuvattu tarpeen mukaan jäljempänä kohdekuvaussissa.

Raportissa kuvataan ensin vanhastaan tunnetut kohteet ja sen jälkeen inventoinnissa löytyneet. Ensimmäisessä on kirjattu kiinteät muinaisjäännös-kohteet, sitten muut kulttuuriperintökohteet ja lopuksi muun tyyppiset kohteet. Kategorioiden sisällä kohteet on kuvattu ikäjärjestyksessä vanhemmasta nuorempaan.

Kuva 4. Maastossa tarkastetut reitit selvitysalueen pohjoisosissa, Pampalon kaivoksen ympäristössä (SP). Ks. myös kuvaa 5 alla.

4. Havainnot

4.1. Valmisteluvaiheen havainnot

Yleiset havainnot

Kohdealueen maaperä koostuu pääasiassa moreenista ja turvemaista. Kallioita ja karkeita maalajeja, kuten hiekkaa, on pienillä aloilla (ks. kuvia 10 ja 12 alla). Vesistöt ovat vähäisiä.

Valmisteluvaiheessa ei tunnistettu erityisen potentiaalisia maastonkohtia esimerkiksi pyyntikultuurin asuinpaikkoja ajatellen. Potentiaalia arvioitiin olevan ennen muuta historiallisen ajan kohteiden – erityisesti elinkeinohistoriaan liittyvien – osalta.

Yleisiä havaintoja ja topografiaa on kuvattu tarkemmin alla luvussa 4.2.1.

Historialliset kartat ja maankäytön historia

Historiallisesti katsoen laajat osat tutkimusalueesta ovat ikivanhoja kruunun- eli valtionmaita. Suurehkoja osia kuuluu myös Hattuvaaran maarekisterikylään.

Inventointialueen pohjoisosassa ainoa isojakoa vanhempi asutus on juuri Hattuvaaran kylä, joka on saanut alkunsa 1600-luvulla. Sen talot ovat tiettävästi alusta saakka sijainneet samanimisellä vaaralla (Saloheimo 1971a: 43; Saloheimo 1971b: 13 ja saman teoksen Ilomantsin pitäjänkarttaliite; Björn 1991: 114).

Inventointialueen eteläisintä osaa lähellä sijaitsevia varhaisia asutuksia on ollut Nuorajärven pohjoisrannoilla (Riihiniemi, Korvenalus, Viinivaara, Viininiemi ja Kuokanniemi) sekä Mekrijärvellä. Näidenkin kylien alku on osin 1600-luvulla, osin jo keskiajalla (Saloheimo 1971a: 33–35, 43–44; Saloheimo 1971b: 6, 12; Björn 1991: 117, 124, 127–128).

Edellä mainitut historialliset asuinpaikat ovat tiettävästi sijainneet sivussa vuonna 2025 suunnitteilla olleesta maankäytöstä. Lähimmäksi osuvat Viininiemen asutukset, mutta nekin näyttävät isojaon karttojen perusteella jäävän sivuun hankealueelta etelään niemen kautta suunnitellusta siirtoputkesta.

Keskiajalla syntyneen Viininiemen kylän isojaon aikaisista tonteista pohjoisin, *Peltola*, on yli 100 metrin etäisyydellä suunnitellusta siirtoputkesta lännessä. Eteläisin tontti *Sivola* jää siitä yli 600 metrin päähän (ks. kuvaa 7).

Kahden mainitun talon väliin jäävä *Viininiemen* talon tontti on lähimpänä suunniteltua linjaa: isojakokartalle merkittyyn tonttiin on lähellä Viinilahden rantaa vain muutaman kymmenen metrin etäisyys (ks. kuvia 6–7 alla).

Tontti on merkitty asumattomaksi jo vuoden 1974 peruskartassa (karttalehti 4244 04 Putkela), mutta sen vanhat rakennukset olivat yhä olemassa. Suunnitellun putkilinjan kohdalla oli tuolloin peltoa, joten paikalla mahdollisesti olleista rakenteista ovat ainakin pintaosat jo tuossa vaiheessa tuhoutuneet.

Vuoden 2025 maastotarkastuksessa todettiin, että Viininiemen pihapiiri on edelleen samassa paikassa kuin isojaon aikana. Piha on hoidettua aluetta, mutta päärakennus on purettu. Tontin alueelta ei havaittu merkkejä vanhemmista asutusvaiheista maan päältä tai sen alta. Käytettävissä olleiden tietojen perusteella tonttia ei katsottu arkeologiseksi kohteeksi.

Mikäli siirtoputki toteutetaan lähialueelle ja etenkin, jos sen tarkempi sijainti muuttuu nyt suunnitellusta, saattaa olla perusteltua toteuttaa paikalla kaivutyötä edeltävä tarkkuusinventointi tai sen aikainen valvontatutkimus.

Todettakoon vielä, että vuoden 2025 inventointia varten arkistoista tavoitetut isojakokartat kattavat vain osan tutkimusalueesta. Puutteet johtunevat valtionmaiden kartoitustavasta: ne eivät ole olleet mukana isojaossa.

Kaikki arkistoista tavoitetut isojakokartat tutkittiin maastotyön valmisteluvaiheessa. Niissä ainoa relevantti tieto koskee edellä kuvattuja Viininiemen kylän tontteja sekä tämän raportin kohteita Sivakkavaara (11), Mattila (15) ja Tsurkkila (16). Isojakokarttojen aukollisuuden vuoksi raportin kuvissa esitetään osin pitäjänkartat, joiden asiasisältö perustuu eriaikaisille jakokartoille (ks. kuvia 7–9 alla).

Vanhoista kartoista tutkittiin myös mm. historiallisia rajoja: rajapisteiden sijaintia ja ikää. Arkeologisiin kohteisiin viittaavaa ei havaittu.

Edellä kuvattuja asuintontteja lukuun ottamatta inventointialueet ovat historiallisilla kartoilla metsää ja suota.

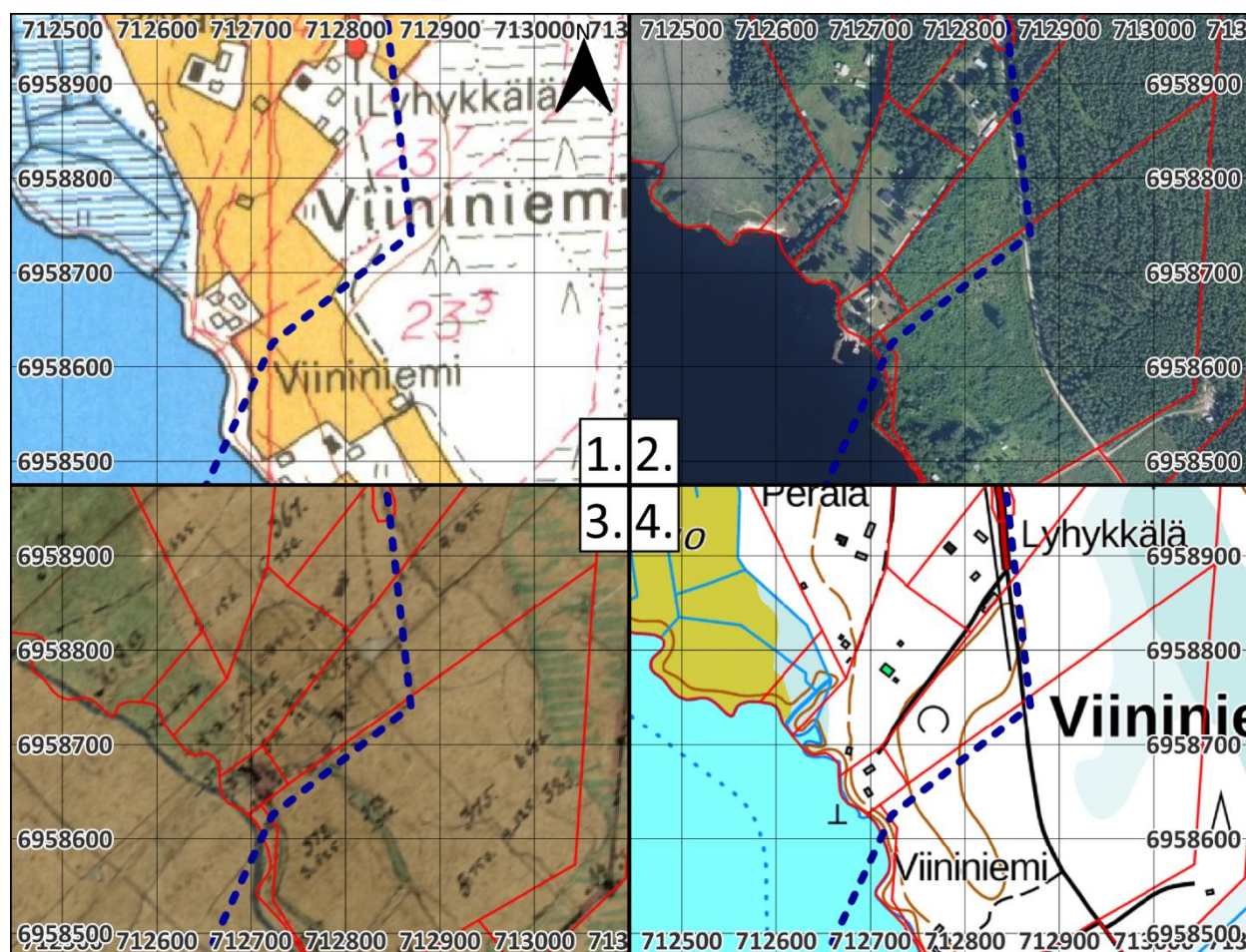
Nimistö

Lakkasuon pohjoisosassa sijaitsevaa *Majasarta* (N 6975495 E 718197) tarkastettiin sen mahdolliseen väliaikaisasumukseen viittaavan nimen vuoksi 15.7. Paikalla on laajahko ja laakea, soisesta ympäristöstään hieman kohoava kuivempi metsäalue, joka topografiansa puolesta sopisi asumuksen paikaksi. Sitä tarkastettiin silmänvaraisesti ja metallinilmaisimella vajaan tunnin ajan prospektoiden. Mitään arkeologiseen kohteeseen viittaavaa ei havaittu.

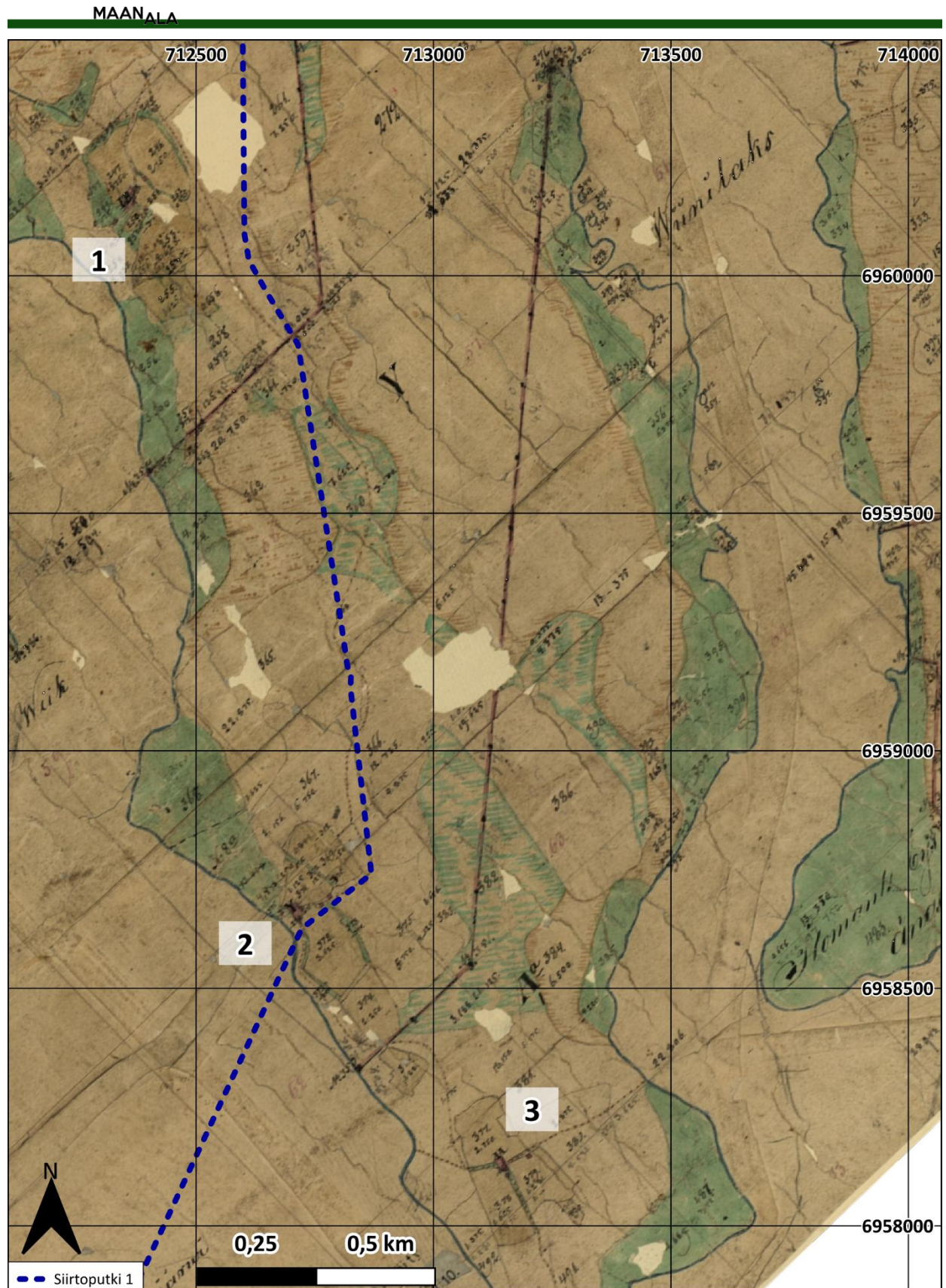
Paikannimi mainitaan Nimiarkiston aineistoissa (NA, Sirkka Heiskari 1971; Elsi Koivusalo 1955), mutta selitystä sille ei ole kirjattu.

Välivaaran pohjoispuoleista *Vetunmökki*-nimistä maastonkohtaa (N 6979961 E 716244) tarkastettiin asumukseen viittaavan nimen vuoksi 10.7. Nimiarkiston kirjauksen mukaan jossain kyseisellä alueella on ollut Vetu Volotinen -nimisen henkilön mökki 1900-luvun alkupuolella (NA, Sirkka Heiskari 1971).

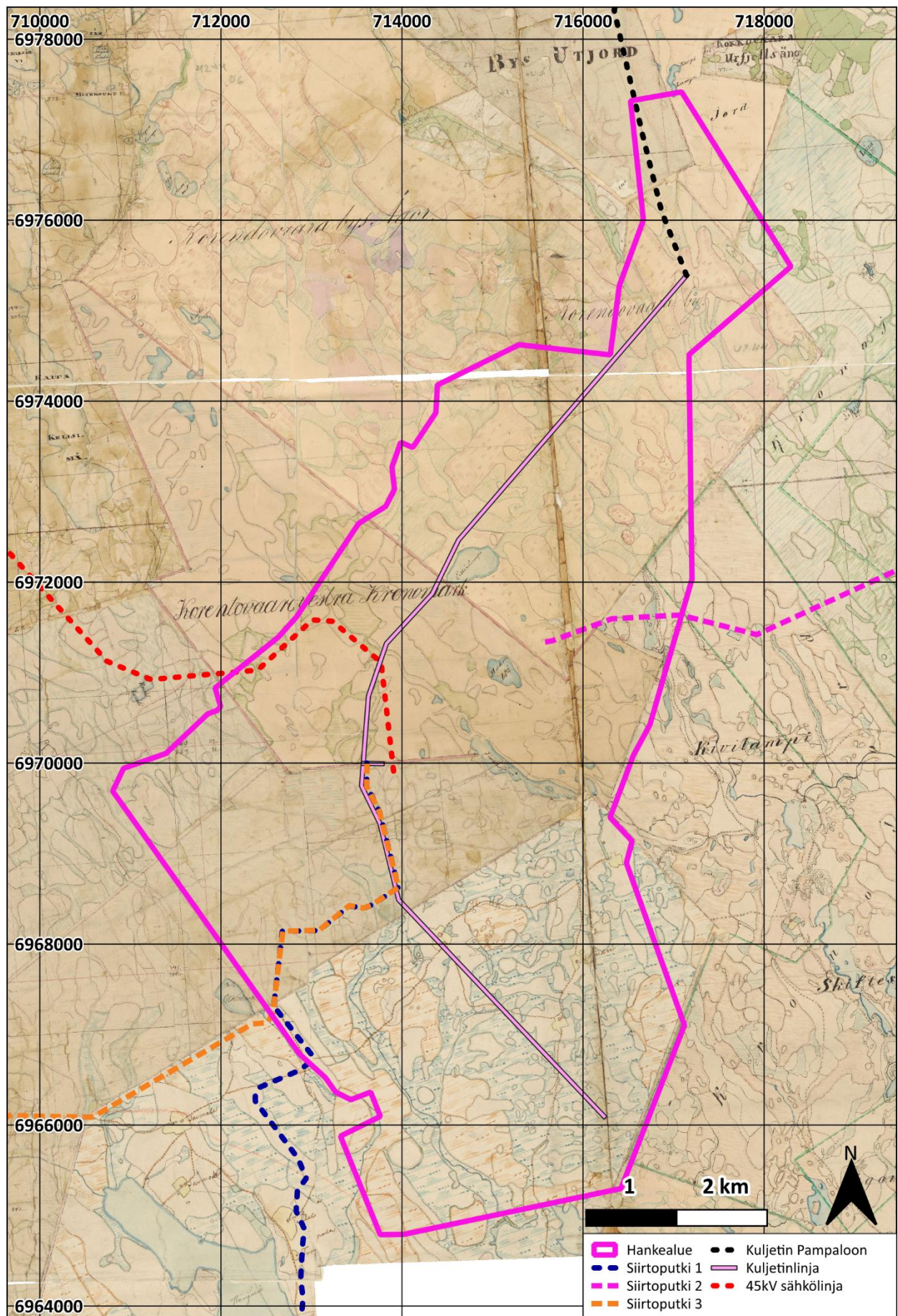
Paikan päällä tarkastettiin asuinpaikalle otollisiksi katsotut kohdat, käytännössä tasaiset ja kuivat maastot. Mitään arkeologiseen kohteeseen viittaavaa ei havaittu. Havainto-olot olivat pensaikkaisuuden vuoksi paikoin hyvin heikot, mutta todennäköisesti merkkejä asumuksesta olisi löydetty, mikäli sellainen olisi inventointialueen kohdalla ollut.

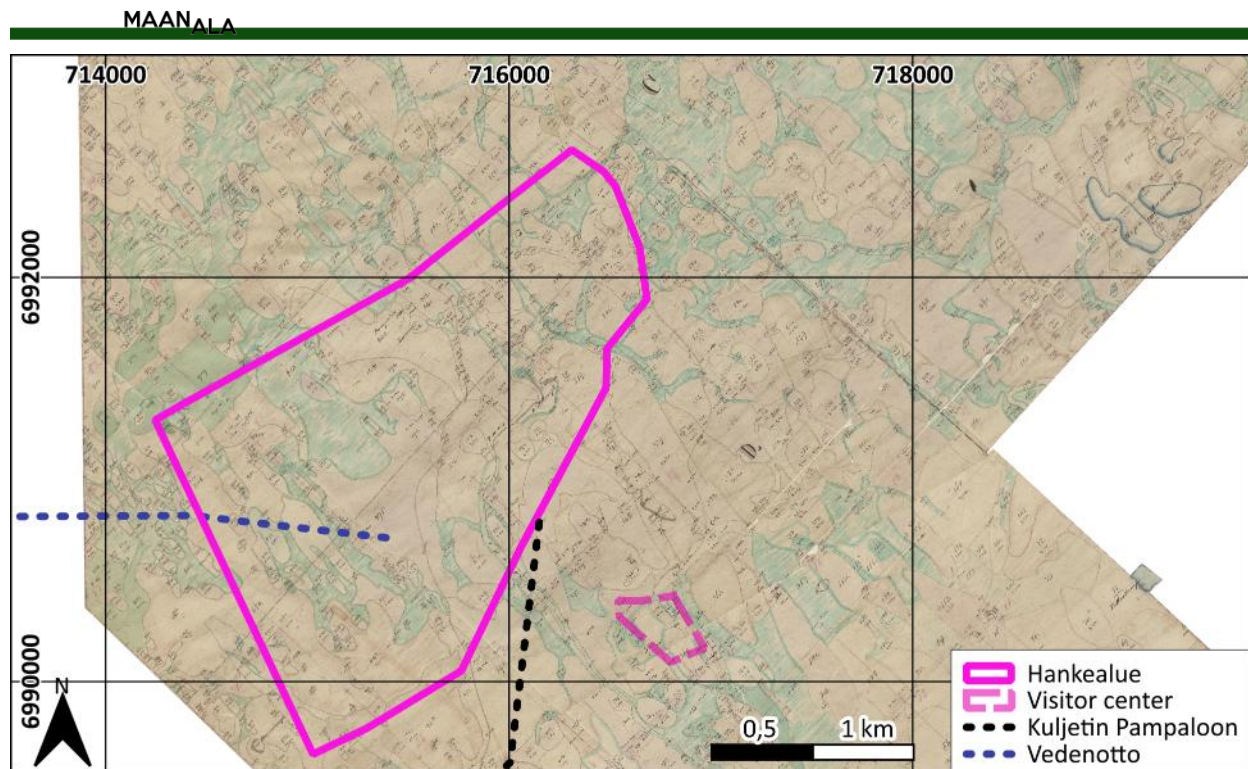
Kuva 6. Viininiemen talotontti eri-ikäisillä kartoilla. 1. Vuoden 1974 peruskarttalehti (4244 04 Putkela) 2. Ortokuva 2025. 3. Isojakokartta (Björnholm 1850). 4. Maastokartta MML. Nykyiset kiinteistörajat on merkitty punaisella viivalla, suunniteltu siirtoputki sinisellä katkoviivalla (SP).

Kuva 7. Viininiemen aluetta isojakokartalla (Björnholm 1850). Talot: 1. Peltolta, 2. Viininiemi ja 3. Sivola.

Kuva 8. Ote vuoden 1847 pitäjänkartoilta eteläisen selvitysalueen keskeisiltä osilta (karttalehdet 4244 05, 4244 08 ja 4244 09) (SP). Hankealue on merkitty kokonaan metsiksi ja soiksi.

Kuva 9. Pampalon kaivospiirin aluetta ja sen läheisyyteen suunniteltua maankäyttöä isojakokartalla (Mikander 1851) (SP). Seutu on merkitty metsiksi ja soiksi.

4.2. Maastohavainnot

4.2.1. Topografia ja yleiset havainnot

Huomattava osa selvitysalueista on soita, joista valtaosa on ojitettuja ja nykyisin metsää kasvavia. Laajoilla alueilla maaperää on muokattu esimerkiksi auraamalla metsän kasvun edistämiseksi.

Siirtoputki-, sähkölinja-, ja kuljetinsuunnitelmat seurailevat pääosin teiden linjauksia ja sijaitsevat kuivemmilla kangasharjuilla ja niemillä.

Korkeuserot ovat leimallista pohjoiskarjalaista maisemaa maltillisemmat. Maaperässä vaihtelevat mosaiikkimaisesti pienialaiset kalliit sekä hieman laajemmat turve- ja moreenimaat.

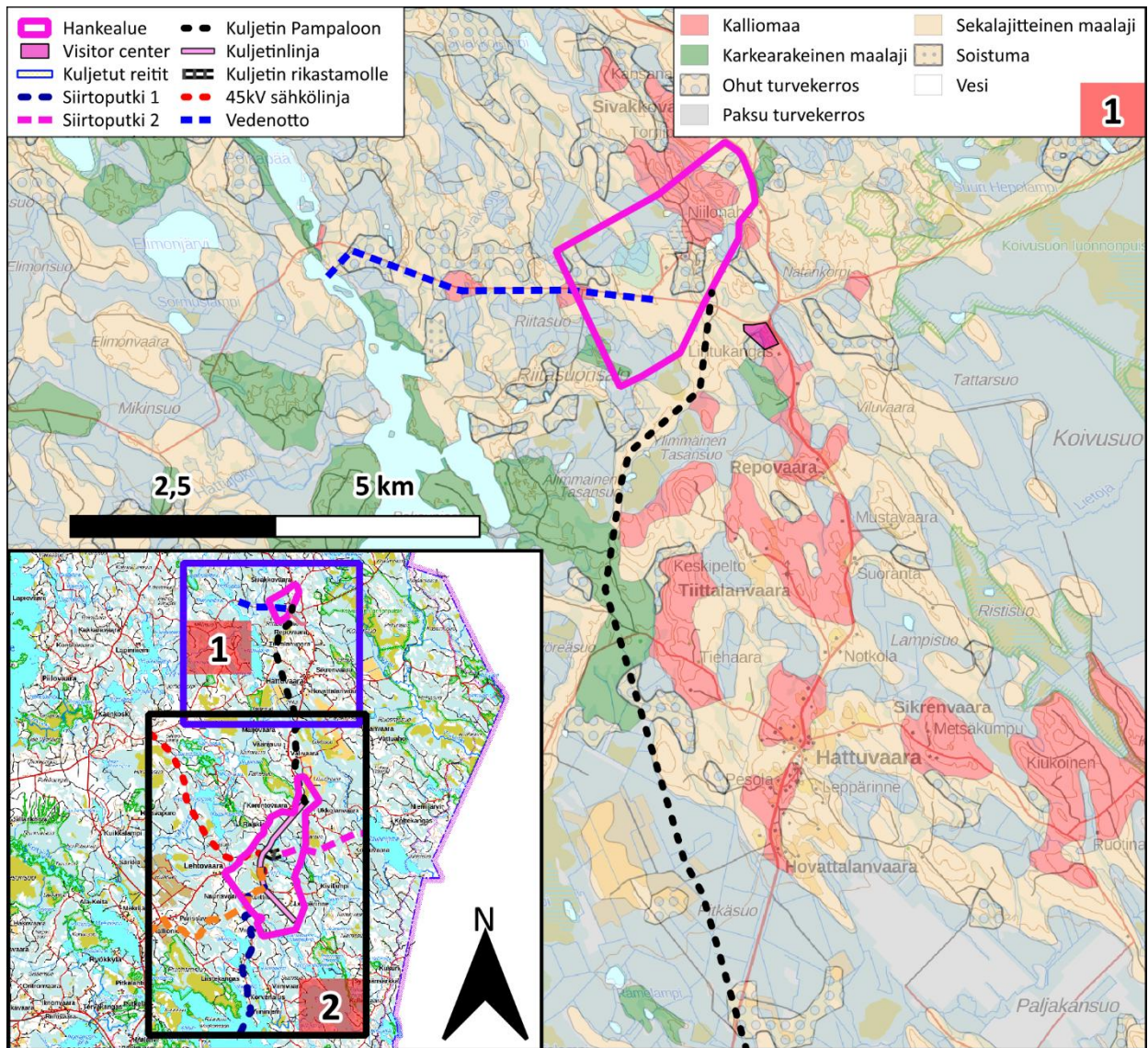
Vesistöjä on niukasti. Pampalon kaivosalueen ympäristössä on neljä pientä suolampea. Eteläisen hankealueen ympäristön merkittävin vesistö on Särkkjärvi, jonka läheisyydessä on myös useita pienempiä suolampia.

Maastossa tarkastettiin järjestelmällisesti selkaiset alueet, jotka katsottiin edes osin potentiaalisiksi pyyntikulttuurien asuinpaikkojen tai eräsijatyypisten kohteiden kannalta. Esimerkkinä voi mainita eteläisen hankealueen poikki kulkevan pitkän ja kapean kaakko-luode-suuntaisen moreeniharjun, Teponsärkän.

Se, että mainitun tyyppisiä kohteita ei löytynyt, voi johtua osin siitä, että seutu on paljolti syrjässä laajemmista vesireiteistä. Muualla Ilo-mantsissa on varhaista ihmistoimintaa ajatellen runsaasti suotuisempiakin ympäristöjä.

Ympäristöjä, jotka ovat houkuttelleet maatalouteen nojaavaa rautakauden tai historiallisen ajan asutusta, on niitäkin vain vähän. Vaarojen lakien ohella sellaisia ovat hienojakoisten maa-lajien alueet, joita on todettu lähinnä Nauris-vaarasta eteläisen hankealueen lounaisosissa.

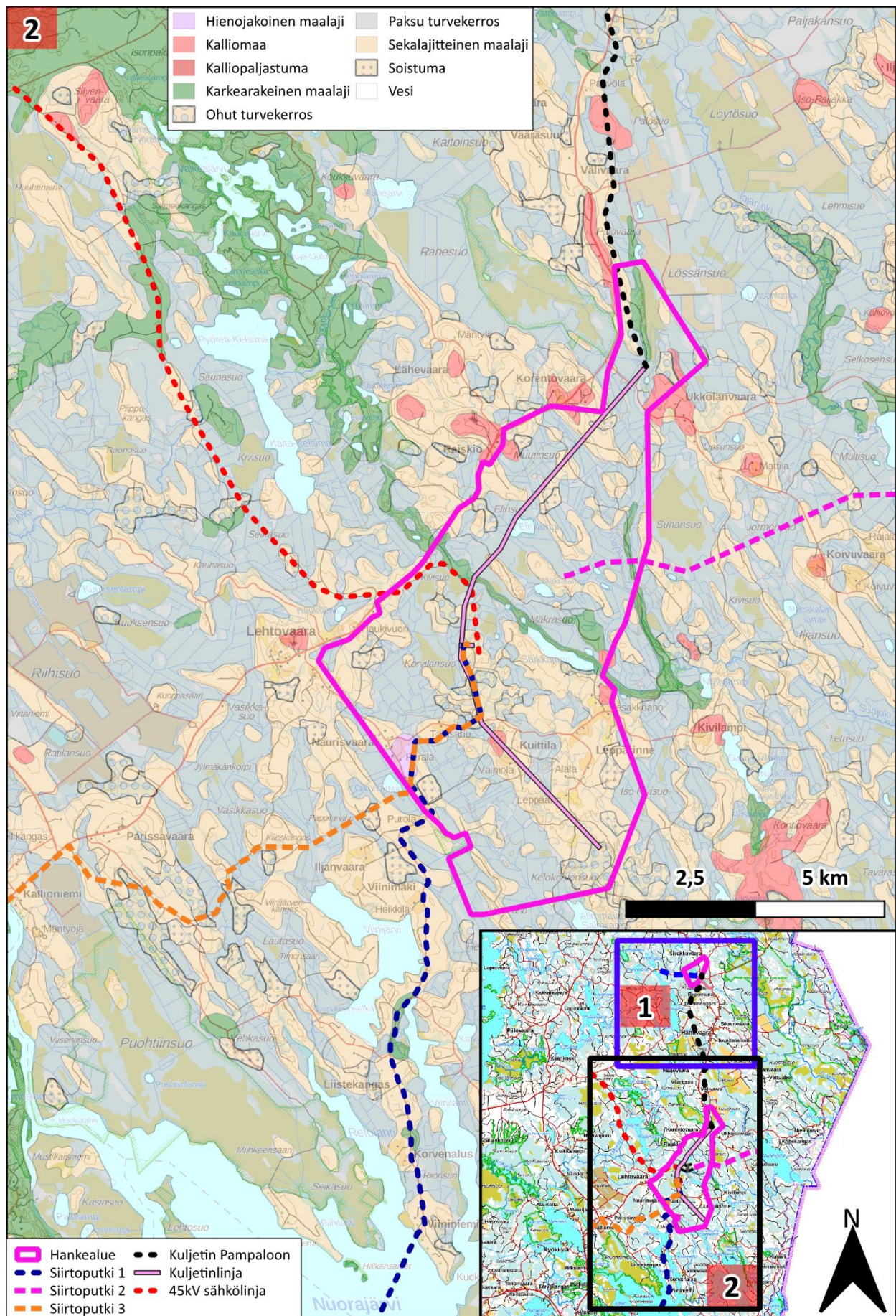
Mitään varhaisimpaan maanviljelysasutukseen liittyvää ei havaittu, eikä alueelta ole tullut tietoon sellaiseen viittaavia esinelöytöjään.

Kuva 7. Pampalon selvitysalueet Maaperä 1:200 000 (maalajit) -kartta-aineistolla (GTK ja MML) (SP).

Kuva 8. Hattujärvelle suunnitellun vedenottolinjan länsipäätä. Joen rannan tuntumaan tehtiin koekuoppia ja tutkittiin ojien reunoja. Lounaaseen (HP).

Kuva 9. Eteläiset selvitysalueet Maaperä 1:200 000 (maalajit) -kartta-aineistolla (GTK ja MML) (SP).

Kuva 10. Kapeaa harjua ja sitä ympäröivää suomaastoa Riitasuolla Pampalon hankealueen eteläisimmässä osassa (VL).

Kuva 11. Hakkuuaukeaa itäisimmän siirtoputkilinjan 2 itäpäässä Multisuolla lähellä Ilajanjärven länsirantaa (VL).

4.2.2. Aiemmin rekisteröidyt kohteet

1. Halla-aho

Kiinteä muinaisjäänös, muinaisjäänösrekisterin kohde 1000051177

N 6965364 E 713932 Z n. 160 (N–E: Alakohde 1, hiilimiilu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Alakohde 2: N 6965365 E 713913

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

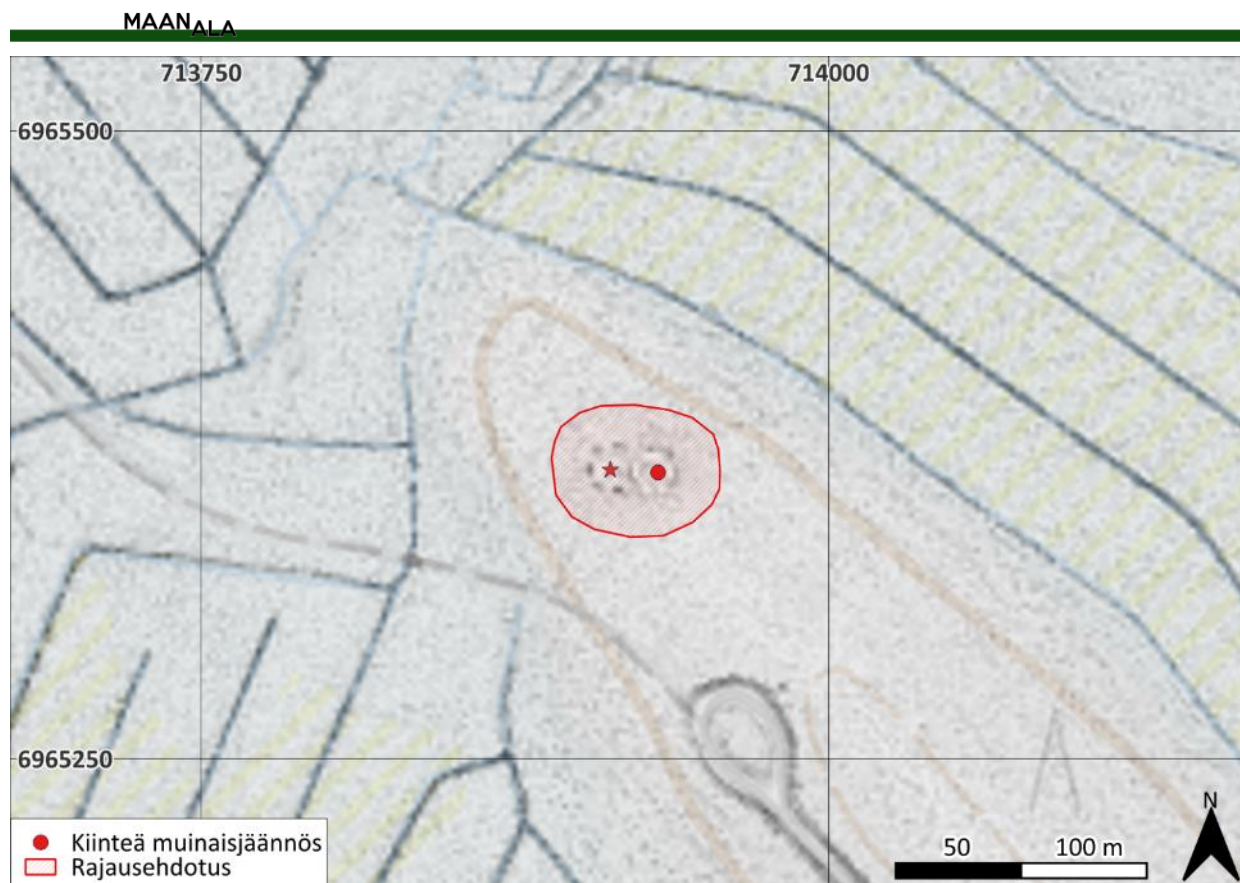
Muinaisjäänösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Halla-ahon metsäkankaan alueella olevan kääntölenkin pohjoispuolella, noin 87 metrin päässä tiestä erottuu Lidar-korkeusmallissa kaksi hiilimiilua tai tervahautaa. Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa. Sen tarkempi määrittäminen edellyttää lisätutkimuksia.”*

Inventointi 10.7.2025: Kohteen tarkastuksessa todettiin ja dokumentoitiin paikalta kaksi hiilimiilua. Tasaisella kankaalla kasvaa sekametsää, jonka valtalajina on 30–40-vuotinen mänty.

Itäisemmän miilun (alakohde 1) läpimitta vallin ulkoreunasta ulkoreunaan on noin 16 metriä. Ilmansäätelykaivannot mukaan lukien kohteen läpimitta on noin 20 metriä. Miilu on noin puolimetrisen kumpu. Siinä on havaittavissa kaksi noin 50–100 cm korkeaa rengasmaista vallia sisäkkäin. Vallien leveys oli vaihtelevasti noin metristä kahteen ja puoleen metriin. Miilun pohja oli tasainen. Kohteen yli kulkevat itä-länsi-suuntaiset metsäkoneen jäljet.

Itäinen miilu on todennäköisesti rakennettu siihen lännestä limittyvää miilua myöhemmin, sillä siihen liittyvä ilmansäätelykaivanto leikkaa läntisen miilun itäisen pohjan yli.

Myös läntisessä miilussa (alakohde 2) on erotettavissa kaksi sisäkkäistä vallia, mutta ne ovat matalammat: sisemmän korkeus on noin 30 cm ja ulomman 50–60 cm. Miilu on ympäristöstään koholla puolisen metriä. Vallia kiertävät noin 1–2 metriä leveät ja 3–4 metriä pitkät ilmansäätelykaivannot.

Kuva 12. Kohteen Halla-aho sijainti, alakohde ja rajausehdotus (SP).

Kuva 13. Halla-ahon itäisemmän hiilimiilun pohja. Kuvaussuunta pohjoiseen (SP).

2. Iso-Kiimakangas

Kiinteä muinaisjäänös, muinaisjäänösrekisterin kohde 1000051180

N 6966214 E 714250 Z 160–162 (N–E: keskipiste muinaisjäänösrekisterin mukaisesti, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Alakohde 1, hiilimiilu: N 6966199 E 714250

Alakohde 2, hiilimiilu: N 6966226 E 714261

Alakohde 3, hiilimiilu: N 6966146 E 714228

Alakohde 4, hiilimiilu: N 6966222 E 714306

(Alakohteet 1–3: GPS-mittaus, 4: rinnevarjoste)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäänösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Iso-Kiimakankaan eteläkärjessä olevan metsätien kääntölenkin länsipuolella, noin 20 metrin päässä tiestä erottuu Lidar-korkeusmallissa (23.4.2024) muutamia hiilimiiluja tai tervehautoja. Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa. Sen tarkempi määrittäminen edellyttää lisätutkimuksia.”*

Kuva 14. Iso-Kiimakangas 1, alakohde 4. Miilun poikki kulkee heinittynyt ajoura. Kuva kaakkoon (HP).

Inventointi 12.7.2025: Alueella havaittiin neljä hiilimiilua pääosin mäntyvaltaisessa sekametsässä hiekkakankaalla.

Alakohde 1: Hiilimiilu on laakea, pohjakaavaltaan osin pyöreähkö ja osin kulmikas. Sen halkaisija on 18 m, ympäröivine kuoppineen yli 20 m. Valli on puolisen metriä korkea ja kuopat puolisen metriä syviä. Paikka on heinittynyt. Siitä noin 10 m likimain pohjoiseen sijaitsee toinen miilu (alakohde 2).

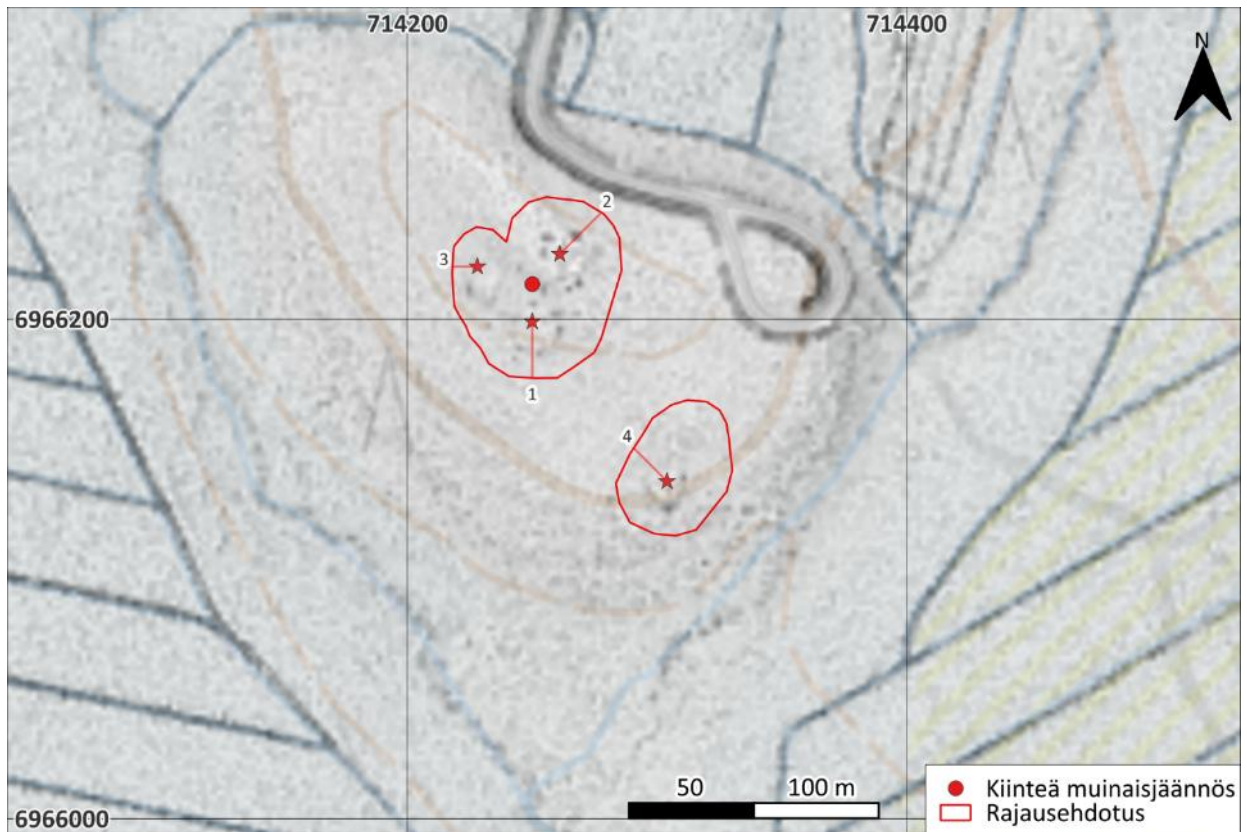
Alakohde 2: Hiilimiilu on laakea, pohjakaavaltaan osin pyöreähkö ja osin kulmikas. Sen halkaisija on 15 m, ympäröivine kuoppineen noin 18 m. Valli on puolisen metriä korkea ja kuopat puolisen metriä syviä. Paikalla havaittiin runsaasti hiiltä.

Alakohde 3: Hiilimiilu erottuu ympäristöstä matalana laakeana kumpareena. Miilun halkaisija on 12 m ja sen pohjakaava on pyöreähkö. Valli on epäselvä, mutta osa ympäröivistä kuopista on selviä. Paikalla havaittiin runsaasti hiiltä.

Alakohde 4: Hiilimiilu on laakea, ja sen valli erottuu heikosti ympäröivästä maastosta. Halkaisija on arviolta noin 15 m. Ympärillä on selvästi näkyviä kuoppia. Paikalla havaittiin runsaasti hiiltä. Miilun poikki kulkee vanha ajoura.

Kuva 15. Iso-Kiimakangas 1, alakohde 2. Hiilimiilun pohjakaava on kulmikas tai pyöreähkö. Kuva koilliseen (HP).

Kuva 16. Kohteen Iso-Kiimakangas sijainti, alakohteet ja rajausehdotus (SP).

Kuva 17. Iso-Kiimakangas 1, alakohde 1. Hiilimiilu on heinittynyt. Kuva koilliseen (HP).

3. Iso-Kiimakangas 2

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000051183

N 6803499 E 714337 Z n. 164 (N–E: Alakohde 1, hiilimiilu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m2 -korkeusmalli)

Alakohde 2, hiilimiilu: N 6966576 E 714323

Alakohde 3, kuoppa: N 6966570 E 714309

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Iso-Kiimakankaan itäpään alueella erottuu Lidar-korkeusmallissa noin 20 metrin hiilimiilu. Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa. Sen tarkempi määrittäminen edellyttää lisätutkimuksia.”*

Inventointi 10.7.2025: Ojitettujen soiden ympäröimä Iso-Kiimakangas sijaitsee Lehtovaaran kylältä 5 kilometriä kaakkoon ja Viinivaaran kylältä 5 kilometriä pohjoiseen.

Paikalta todettiin kaksi hiilimiilua ja löydettiin niihin todennäköisesti liittyvä kuoppa (alakohde 3). Ojitetulle suolle niemimäisesti työntyvällä rinnekankaalla kasvaa noin 40–50 vuotista harvaa männikköä.

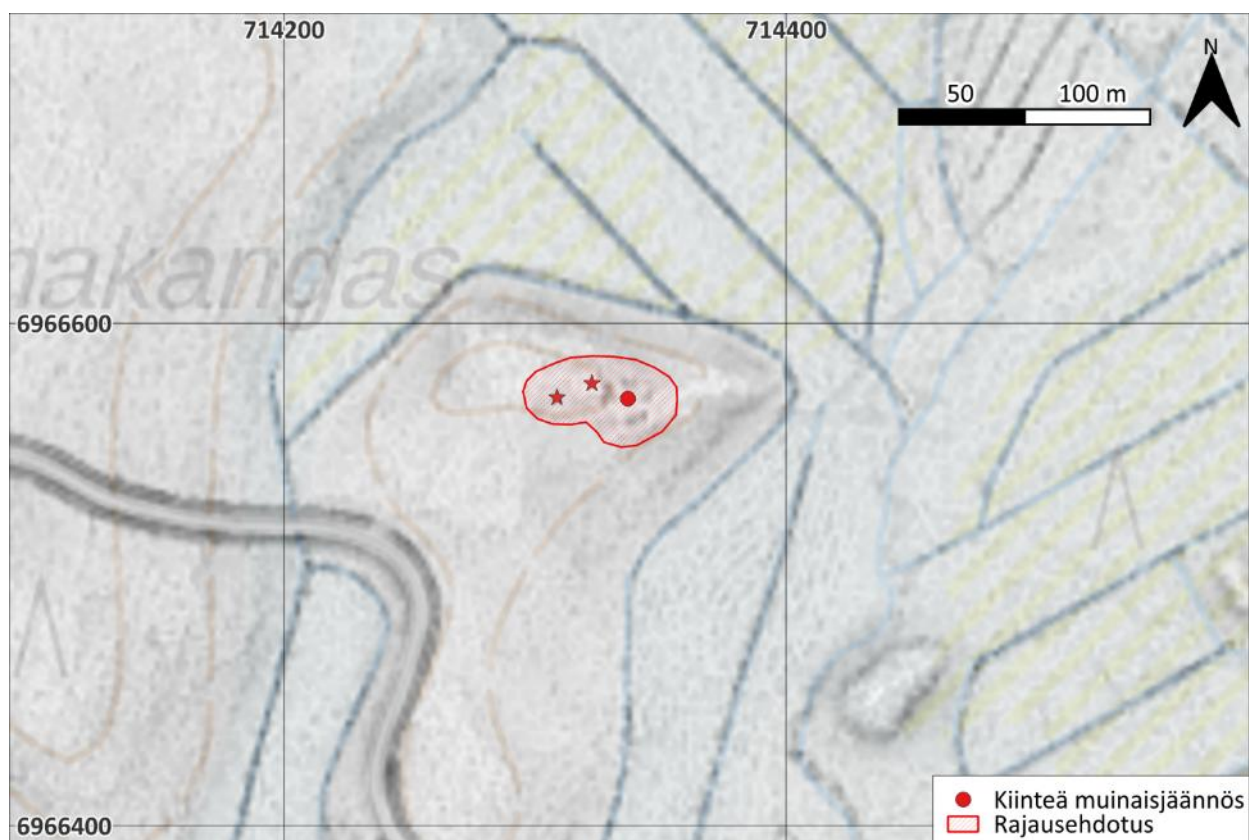
Alakohde 1: Kumpumainen maarakenne, joka on läpimitaltaan noin 12–13 metriä. Se kohoaa ympäristöstään noin 60 cm. Muodon perusteella rakenne on hiilimiilu, jonka ympärillä on 4–6 metriä pitkiä ja leveydeltään huomattavasti yli metrisiä ilmansäätelykaivantoja.

Alakohde 2: Vastaavasta hiilimiiluksi tulkittavasta maarakenteesta erottuu kaksi sisäkkäistä vallia. Sisempi on matalampi, noin 30 cm sisäpohjasta, kun ulompi on koholla 50–60 cm. Sisemmän vallin läpimitta on noin 7 metriä ja ulompi 10 metriä.

Alakohde 3 on metrin läpimittainen kuoppa, joka on noin 80 cm syvä. Sen pohjalla todettiin hiilenpalojen sekaista maata. Alakohde voisi liittyä läheisten miilujen peittovaiheen maanottoon tai löytyneiden hiilenpalasien vuoksi säilytykseen. Näin ollen kuoppa olisi oletettavasti hiilimiilun käyttövaiheisiin liittyvä kohde.

Alakohteen 2 syvä kuoppa. Koilliseen (SP).

Kuva 18. Kohteen Iso-Kiimakangas 2 sijainti, alakohteet ja rajausehdotus (SP).

Kuva 19. Alakohde 1, hiilimiilun pohjaa. Luoteeseen (SP).

4. Iso-Kiimakangas 3

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000051184

N 6965962 E 714537 Z n. 161 (N–E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisteri joulukuussa 2025 *"Iso-Kiimakankaan itäpuolella olevalla metsäsaarekkeella erottuu Lidar-korkeusmallissa (23.4.2024) halkaisijaltaan noin 15 metrin hiilimiilu. Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa. Sen lähempi määrittäminen edellyttää lisätutkimuksia."*

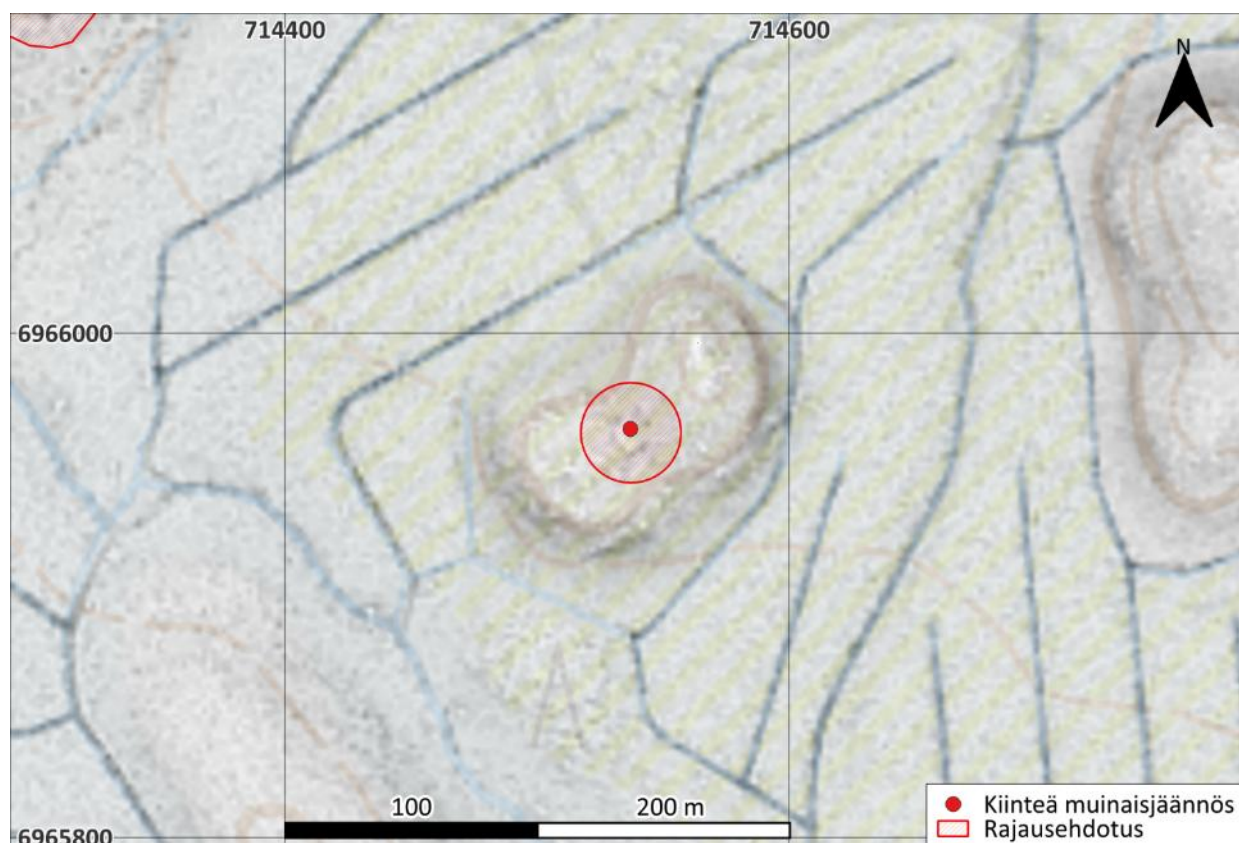
Inventointi 12.7.2025: Kohde sijaitsee ojitetun suon ympäröimällä matalla moreenikumpareella. Sillä kasvoi tarkastuksen aikaan tiheää

nuorta sekametsää, joka heikensi näkyvyyttä jonkin verran.

Paikalla on pohjakaavaltaan pyöreä ja halkaisijaltaan 15-metrinen tasalakinen kumpare, joka kohoaa ympäristöstään 0,6 m. Sen ulkoreunalla on kuoppia, joiden halkaisija on 1–2 m. Keskellä rakennetta todettiin hiiltä. Rakenteiden muodosta päätellen kyseessä on hiilimiilu.

Kuva 20. Hiilimiilun rakenteet erottuvat kasvillisuuden seasta heikosti (SP).

Kuva 21. Kohteen Iso-Kiimakangas 3 sijainti ja rajausehdotus (SP).

5. Purola

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000051173

N 6967041 E 712703 Z n. 175 (N–E: Alakohde 1, hiilimiilu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Alakohde 2, hiilimiilu: N 6967031 E 712752

Tyyppi: Muinaisjäännösrekisterissä kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat. Ehdotetaan muutettavaksi: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisteri joulukuussa 2025: *”Purolan tilan pohjoispuolella erottuu Lidar-korkeusmallissa ainakin yksi tervahaudalta vaikuttava rakenne. Lisäksi paikalla on nähtävissä muutamia muita kuoppia. Havainnot sijoittuvat Viinivaarantien kummallekin puolen. Kohteen tarkempi määrittäminen ei ole mahdollista ilman maastotarkastusta.”*

Inventointi 15.7.2025: Kohde sijaitsee Viinivaarantien molemmin puolin Naurisvaaran ja Viinimäen välissä. Tietä pitkin lähimmälle Purolan talolle on matkaa 700 metriä. Paikalla on noin 20-vuotista tuoreeltaan harvennettua sekametsää ja kosteahkossa maastossa viihtyvää aluskasvillisuutta. Harvennusjäte ja kasvillisuus hankaloittivat havainnointia huomattavasti.

Kohteelta todettiin huomattava määrä erikoisia kuoppia molemmin puolin tietä. Osa kuopista oli kookkaita. Länsipuolelta havaittiin useampi yli 2 x 2 metrin laajuinen kuoppa, jotka syvimmillään olivat metrin luokkaa. Itäpuolelta arvioitiin kahden eri kuopan pituudeksi noin 5 ja 10 metriä. Kaikkiaan kuoppia arvioitiin olevan yli 20.

Erityisesti 2 m -korkeusmallista laaditusta RVT-rinnevarjostemallissa (Kokalj 2019) paikalla

erottuu selkeitä tyypillisen tervahaudan tai hiilimiilun maarakenteita, kuten muinaisjäännösrekisteriinkin on kirjattu. Näin on ainakin ollut pohja-aineiston keruu-aikaan, kun Maanmittauslaitos on tehnyt 0,5 p/m² -lidar-aineistoa vuosina 2008–2019.

Lidar-aineistossa tien länsipuolelta erottuu yksi selkeähkö maarakenne (alakohde 1) ja itäpuolelta toinen (alakohde 2). Sen pohjoispuolella saattaa olla pari huonommin säilynyttä maarakennetta. Heikkojen havainto-olojen vuoksi kohteen rakenteita oli vaikea hahmottaa maastossa. Huolellisesta maastotarkastuksesta huolimatta paikalta ei havaittu tulkinnaltaan selkeitä maarakenteita, eivätkä muutkaan seikat johtaneet tulkitsemaan kohteen anomaliaita nimenomaan hiilimiiluiksi tai toisaalta tervahautoiksi.

Lidar-aineistoissa kuitenkin erottuu miilujen ympäriltä selkeästi niille tyypillisiä hiilenpoltto-vaiheen ilmansäätelyyn liittyviä kaivantoja, joten osa kuopista selittyyneen sillä. Kuoppia voi selittää myös miilujen peittämiseen ja uusiokäyttöön liittyvällä maanotolla.

Ottaen huomioon myös hiilimiilujen yleisyyden lähiseudulla (ja poikkeuksellisen sijainnin, ks. alla) ovat nämäkin maarakenteet todennäköisemmin hiilimiiluja kuin tervahautoja, joten muinaisjäännöstyyppiä rekisterissä ehdotetaan muutettavan tervahautoista hiilimiiluiksi.

Paikka ei ole topografialtaan tyypillisin miilukohde, sillä se sijaitsee intensiivisesti ojitettujen metsä- ja suoalueiden välisellä kannaksella ja on pohjaltaan melko kostea. Miilujen epätyypillisempää sijaintia voisi selittää, jos ne ovat läheisen Purolan talon omiin tarpeisiin tehdyt. Talo on ilmakuviin (Paikkatietoikkuna) perusteella ollut olemassa ainakin jo vuonna 1944, joten miilut voisivat ajoittua esimerkiksi sotavuosiin. Rakenteita ei kuitenkaan voi suoraan osoittaa näin nuoriksi, vaan ne voivat hyvin olla myös vanhempia.

Pelkästään hiilimiilujen peittämiseen tarvittava maanotto ei välttämättä riitä selittämään koh-

teen kaikkien kuoppien kokoa ja määrää, ainakin verrattaessa alueen muiden miilukohteiden kaivantoihin.

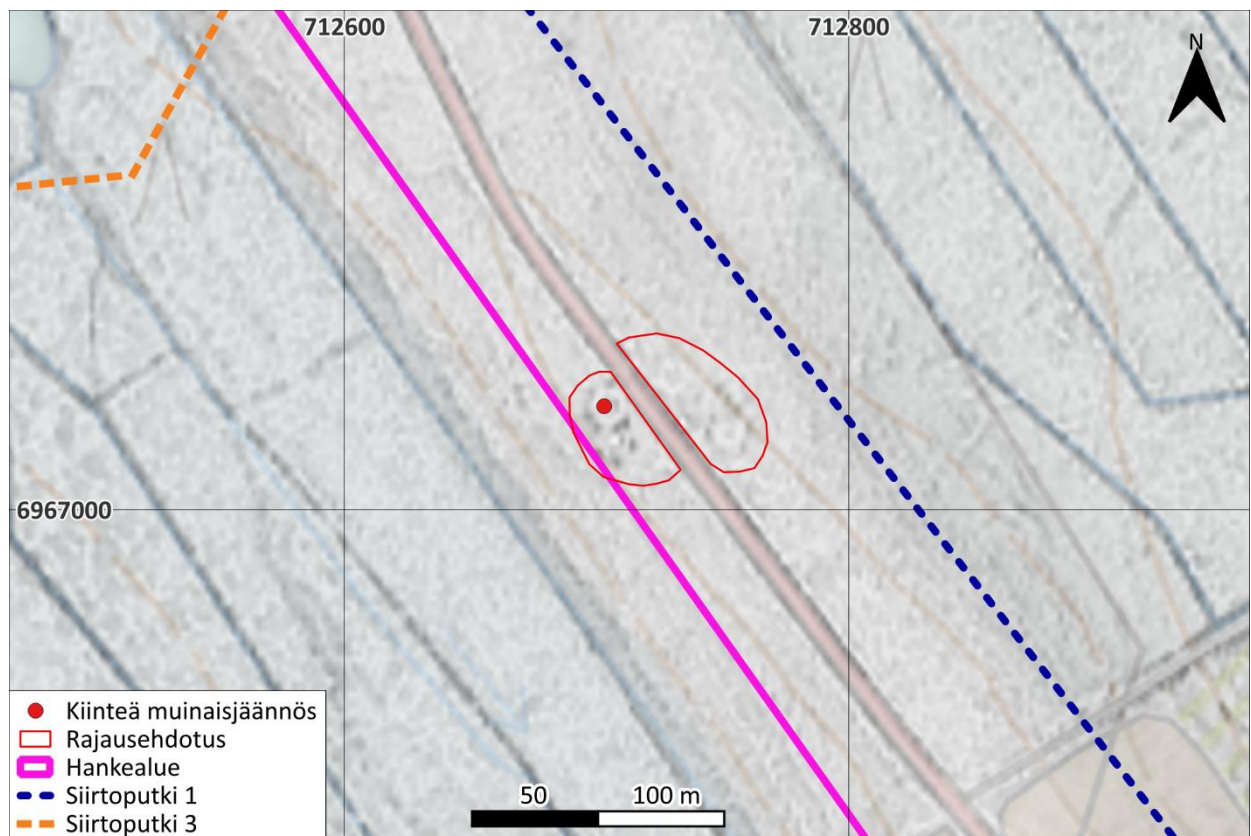
Ilomantsin sotahistorian huomioon ottaen ei ole helppo poissulkea sitä, etteikö osa kuopista voisi liittyä talvi- tai jatkosodan vaiheisiin. Selkeitä taisteluhautoja ei paikalla ole, mutta jonkinlainen rykelmä poteroita tai telttasuojia voisi olla kyseessä. Toisaalta matala maaston kohta ja lähellä tietä sijaitsevat epäsäännöllisesti sijoitettu kaivannot eivät sovellu ajatuksen tien puolustamisesta. Tarve suojella Viinivaarantietä selittyisi lähinnä halulla pitää yhteydet auki Lehtovaarasta Nuorajärven vesireiteille järven pohjoisrannalle.

Epäsäännöllisen kokoiset ja muotoiset sekä sijainniltaan hajanaiset kuopat eivät ole varmuudella tulkittavissa sotahistoriallisiksi. Jos osa kaivannoista on viime vuosikymmenien aikaisia, ovat ne voineet vaurioittaa kohteen vanhempia maarakenteita ja samalla hankaloittaa niiden erottamista maastosta.

Yhteenvedona voi todeta, että maastossa ei saatu havaintoja selkeistä tunnistettavissa olevista säilyneistä rakenteista. Tähän saattoivat vaikuttaa ratkaisevasti havainto-olot, jotka olivat kasvillisuuden ja raivatun metsän vuoksi huonot. Lidar-aineistossa rakenteet erottuvat hyvin samankaltaisina kuin lähiseudun hiilimilut. Maastohavainnot tai niiden vähäisyys eivät riitä myöskään kumoamaan kohteen statusta kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Kuva 22. Harvennusjäte teki paikoin maastossa havainnoinnin hankalaksi. Tien itäpuolelta, kaakkoon.

Kuva 23. Kohde Purola merkitty kartalle punaisella pisteellä ja rajausehdotuksella (SP).

Kuva 24. Noin 2,5 x 2,5 metriä laaja ja noin metrin syvyinen kuoppa Viinivaarantien länsipuolelta. Kaakkoon (SP).

6. Pyynerseenaho 1

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000051170

Tyyppi: Muinaisjäännösrekisterissä kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat. Ehdotetaan muutettavaksi: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

N 6966778 E 713434 Z n. 164 (N–E: Alakohde 1, hiilimiilu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Alakohde 2: N 6966777 E 713410

Alakohde 3: N 6966761 E 713445

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto 23.4.2024

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Pyynerseenahon alueella kulkevan metsätien kääntölenkin pohjoispuolella erottuu Lidar-korkeusmallissa (23.4.2024) useita kuoppia ja kaivantoja. Rakenteet voivat muotonsa puolesta olla tervahautoja tai hiilimiiluja, mutta kohteen tarkempi määrittäminen vaatii maastotarkastuksen.”*

Inventointi 12.7.2025: Pyynerseenaho sijaitsee Viinivaaran kylältä noin 5 kilometriä pohjoiseen. Alueella havaittiin kolme maaraken-

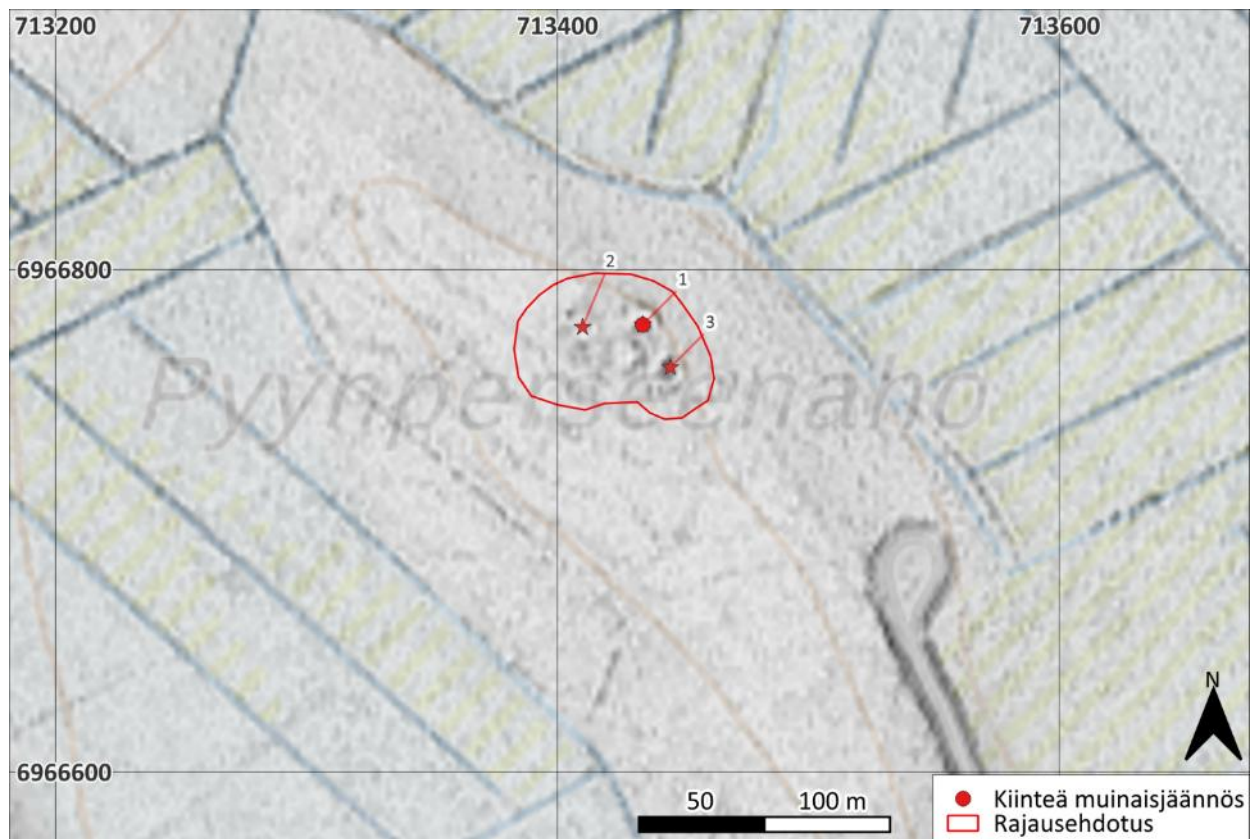
netta, jotka muotojensa perusteella on tulkittavissa hiilimiiluiksi. Kohteen muinaisjäännöstyyppiä ehdotetaan muutettavaksi tervahautoista hiilimiiluiksi.

Ne sijaitsevat nuorehkolla hakkuualueella, jolla kasvaa nuoria männyntaimia ja tiheää vesaikkoa. Lisäksi alueella on hakkuutähteitä ja syviä ajouria miilujen kohdalla ja niiden vieressä. Maaperä on hienoa hiekkaa. Alueella on mahdollisesti enemmän kuin kolme miilua, ja niitä voi olla aivan vierekkäinkin, mutta tiheän kasvillisuuden sekä sotkeentuneen ja möyrytyn maaston takia sitä on vaikea todeta varmasti.

Alakohde 1: Hiilimiilu on laakea, epätasainen, pohjakaavaltaan epämääräisen neliömäinen, mutta valli on pyöreähkö. Miilun halkaisija on noin 12 m valleineen ja ympäröivine kuoppineen 15 m, syvyys 0,7 m. Vallissa on runsaasti hiiltä.

Alakohde 2: Hiilimiilu on matala, laakea, keskeltä kumpumainen ja pohjakaavaltaan pyöreähkö. Sen halkaisija on 15–17 m ympäröivine kuoppineen. Kuopat ovat vaihtelevan kokoisia ja puolisen metriä syviä. Miilu erottuu maastossa heikosti, kun paikalla kasvaa tiheästi nuorta vesaikkoa.

Alakohde 3: Hiilimiilu erottuu ympäristöstä heikosti matalana laakeana kumpareena. Miilun halkaisija on arviolta 12–15 m ja sen pohjakaava on epämääräisen pyöreähkö. Valli on epäselvä. Ympäriällä on kuoppia. Paikalla havaittiin runsaasti hiiltä.

Kuva 25. Kohteen Pyyperseenaho 1 sijainti, alakohteet ja rajausehdotus (SP).

Kuva 26. Pyyperseenaho 1, alakohte 1. Hiilimiilun valli erottuu maastossa varsin selvästi. Kuva länteen (HP).

7. Pyynerseenaho 2

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000051172

N 6966926 E 713219 Z n. 166 (N–E: hiilimiilu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Alakohde 1: sama kuin kohteella (ks. yllä).

Alakohde 2: N 6966936 E 713214

Alakohde 3: N 6966946 E 713200

Tyyppi: Muinaisjäännösrekisterissä kiinteä muinaisjäännös, työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat. Ehdotetaan muutettavaksi: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto 23.4.2024

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Pyynerseenahon pohjoispuolella olevalla metsäkankaalla erottuu Lidar-korkeusmallissa (23.4.2024) ainakin kolme pyöreää ja reunavallillista kuoppaa. Muotonsa puolesta rakenteet voivat olla tervahautoja tai hiilimiiluja, mutta kohteen tarkempi määrittäminen edellyttää maastotarkastusta.”*

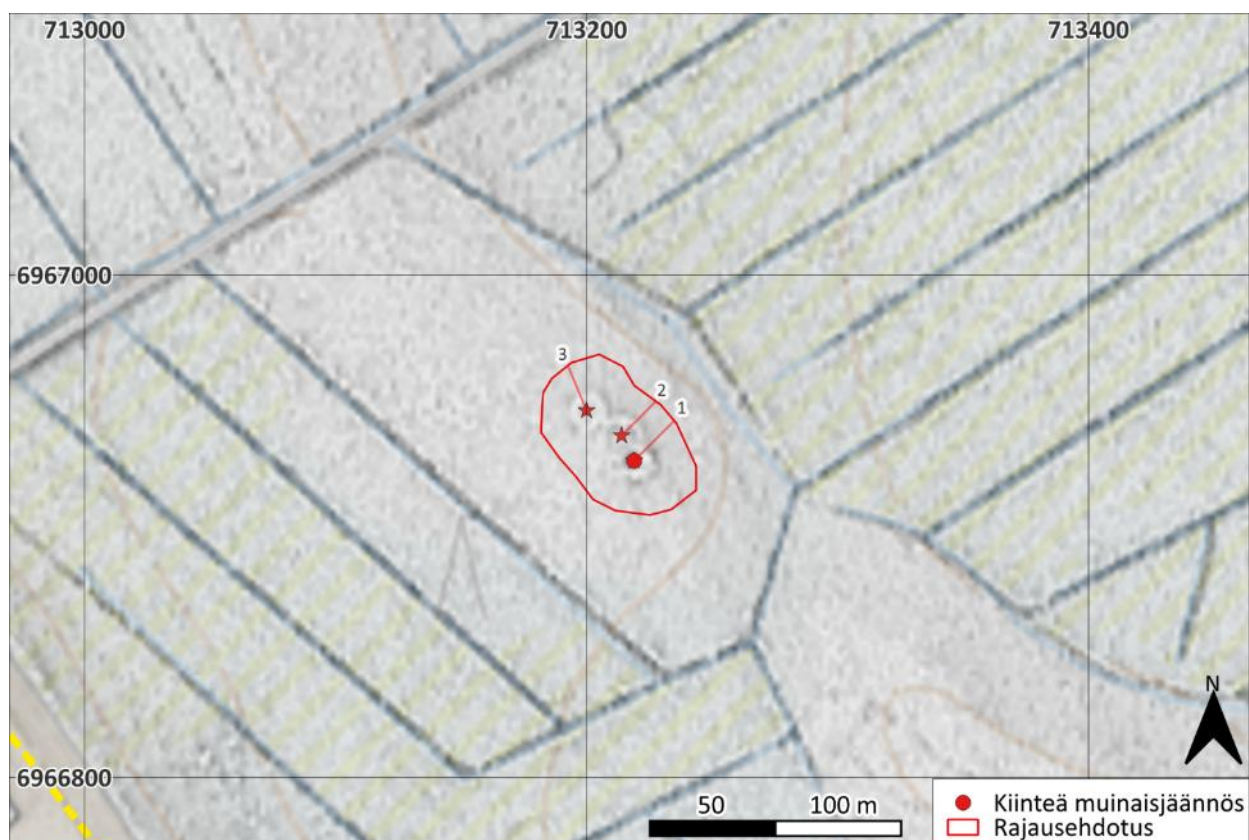
Inventointi 10.7.2025: Pyynerseenaho sijaitsee Viinivaaran kylältä noin 5 kilometriä pohjoiseen. Paikalta dokumentoitiin kolme hiilimiilua. Ympäristön kankaalla on noin 30-vuotista sekametsää, jonka seassa kasvaa nuorempia taimia ja vesoja.

Paikalla on kolme maarakennetta, jotka ovat rivissä luode–kaakko-suuntaisesti. Muotojensa perusteella rakenteet ovat tulkittavissa mielummin hiilimiiluiksi kuin tervahautoiksi. Kohdetta alakohteineen ehdotetaan rekisteröitäväksi tyypiltään hiilimiiluiksi tervahautojen sijaan.

Kohteen koordinaattien mukainen (alakohde 1) eteläisin kumpumainen miilu on keskeltä hieman kuopalla. Erotus sisäpuolelta valleihiin noin 80 cm. Pohja on tasainen, mutta epäsäännöllisen muotoinen.

Alakohde 2 on heti edellisestä luoteeseen. Läpimitta ulkoreunasta ulkoreunaan 17 metriä. Vallit ovat noin 30 cm:n korkuiset. Rakenteessa on pyöreä ja tasainen pohja, jossa on kaksi kuoppaa. Näistä isompi on noin 120 x 40 cm:n kokoinen ja jyrkkäreunainen 20–30 cm syvä kuoppa.

Alakohde 3 on myös edellisessä kiinni ja se on tämän ketjun viimeinen hiilimiilu luoteessa. Sen ulkoreunat kohoavat ympäristöstä noin 40 cm, sisäpuolella ero on loivempi. Keskellä on noin 2 x 1,5 metrin laajuinen matala kuoppa.

Kuva 27. Kohteen Pyyperseenaho 2 sijainti, alakohteet ja rajausehdotus (SP).

Kuva 28. Eteläisimmän miilun pohjaa. Kaakkoon (SP).

8. Talasaho

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000051176

N 6968528 E 712855 Z n. 172,5 (N–E: keskipiste muinaisjäännösrekisterin mukaisesti, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Ville Hakamäki 2024, Lidar-korkeusmallin perusteella tehty havainto 23.4.2024

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Talasahon tilan pohjoispuolella olevalla metsäkankaalla erottuu Lidar-korkeusmallissa (23.4.2024) noin 15 hiilimiilua. Rakenteet on kaivettu tiiviiseen rykelmään Leppärinteentien pohjoispuolelle, ja kohde vaikuttaa hyvin säilyneeltä ja näyttävältä.*

Miilujen itäpuolella, noin 100 metrin päässä erottuu kolme maakuoppaa, jotka saattavat

liittyä alueen toisen maailmansodan aikaisiin taisteluihin. Toisaalta kaivannot saattavat olla tuoreempia, alueen nykyasutukseen liittyviä jäännöksiä.

Kohdetta ei ole tarkastettu maastossa. Sen tarkempi määrittäminen edellyttää maastotarkastuksen.”

Kohde tarkastettiin 12.7.2025 (VL & HP & SP): Paikka on luontaisesti tasaista mäntykangasta, joka oli tarkastuksen aikaan hakkuuaukeana. havainto-olot olivat kohtuullisen hyvät, paikoin risukko haittasi näkyvyyttä.

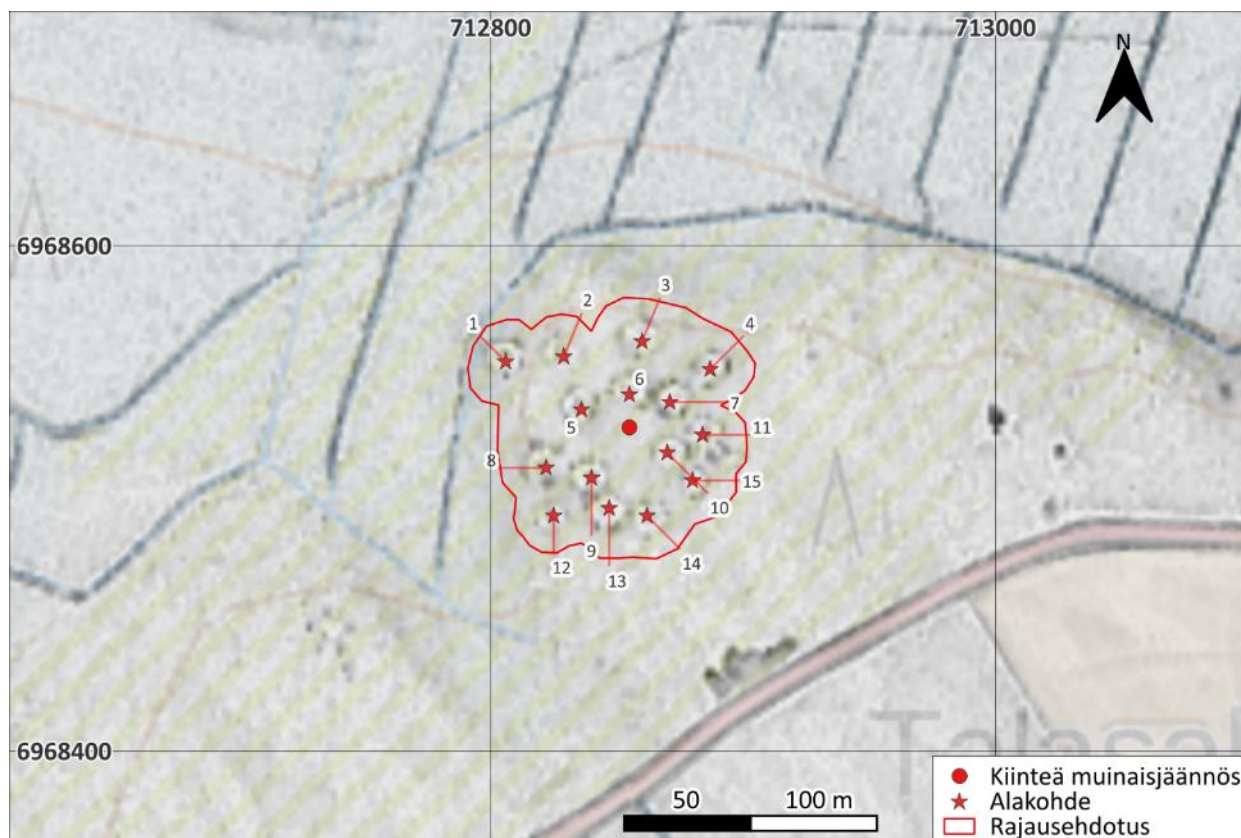
Paikalla on erikokoisia pohjakaavaltaan pyöreitä kumpumaisia maarakenteita. Suurin osa on tasalakisia, osassa on keskellä kuoppa. Tyyppillisesti rakenteiden ulkokehän ulkopuolella on pienempiä kuoppia.

Monet ovat osin päällekkäisiä siten, että vanhemman ja isomman maarakenteen sisään on tehty uusi pienempi. Muutamien yhteydessä todettiin hiiltä.

Rakenteet tulkittiin muotonsa perusteella hiilimiiluiksi.

Taulukko 2. Kohteen Talasaho maarakenteet. Numerointi viittaa kohdekartan alakohteiden numerointiin. Rakenteiden koordinaatit ja mitat on tarkennettu laserkeilausaineistosta.

Nro	N	E	Havainnot (mitat metriä)
1	6968554	712806	Miilu, 12 x 14
2	6968556	712829	Miilu, 13 x 12
3	6968562	712860	Miilu, 13 x 12
4	6968551	712887	Miilu, 12 x 12
5	6968535	712836	Miilu, 14 x 13
6	6968541	712855	Miilu, 10 x 10
7	6968538	712871	Miilu, 13 x 12
8	6968512	712822	Miilu, 14 x 13
9	6968508	712840	Miilu, 11 x 13
10	6968518	712870	Miilu, 13 x 13
11	6968525	712884	Miilu, 11 x 11
12	6968493	712825	Miilu, 10 x 11
13	6968496	712847	Miilu, 12 x 14
14	6968493	712862	Miilu, 12 x 13
15	6968507	712880	Miilu, 10 x 9

Kuva 29. Kohteen Talasaho sijainti, alakohteet ja rajausehdotus (SP).

Kuva 30. Talasahon laajan avohakkuuaukean näkymiä kohteen hiilimiilukentältä. Lounaaseen (HP).

9. Vatasenkangas

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000026876

N 6971852 E 718884 Z 182,5–185,5 (N–E: hiilimiilu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Esa Hertell inventointi 2014

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Vatasenkangas sijaitsee Ilajanjärvestä 3,7 km länteen Suhansuon kaakkoispuolella. Vatasenkangas on luode-kaakko-suuntainen hiekkamoreeniharjanne, joka kasvaa männikköä. Hiilimiilualue sijaitsee kankaan itäreunalla. Miilualueen lounaisreunaan on rakennettu tuore metsäautotie.*

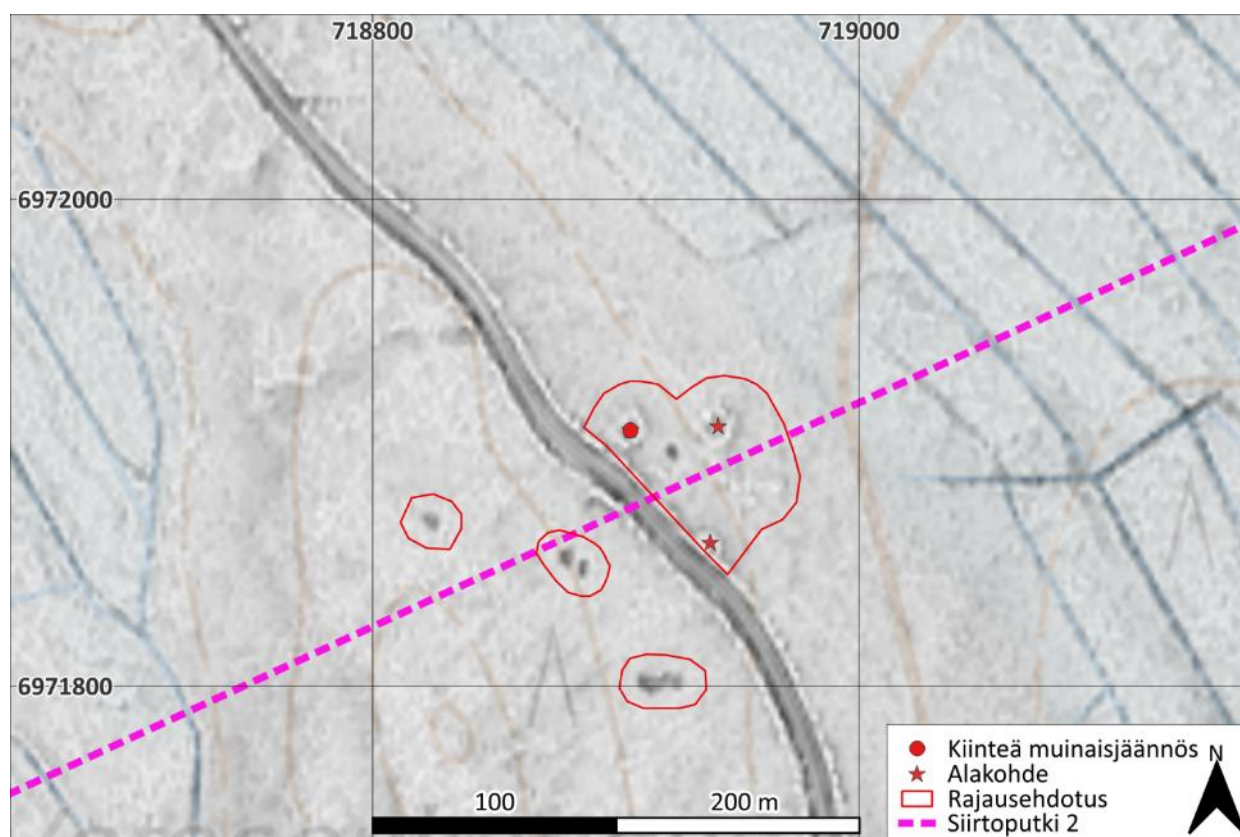
Paikalla on viisi selvää miilua sekä näihin liittyviä pienempiä hiilikumpuja ja vallimainen rakenne, mahdollinen miilun reuna. Laajin miiluista on laajuudeltaan n 22 m.”

Kohde sijaitsee Vatasenkankaan itäosassa, kankaan halki kulkevan tien varrella. Kohde tarkastettiin 16.7. (VL). Hiilimiilujen todettiin olevan samassa kunnossa kuin vuoden 2014 inventoinnissa.

Niiden lisäksi todettiin tien toisella eli länsipuolella neljä epämääräisen muotoista 0,7–1 m syvää, vallitonta ja jyrkkäreunaista, kuoppaa. Niistä pienin oli laajuudeltaan 3 x 6 m ja suurin 10 x 21 m (ks. karttaa alla). Kuopat liittyvät ulkomuotonsa perusteella selvästi maanottoon.

rakenteiden arvioitiin liittyvän hiilimiiluihin, sillä vastaavat maanottokuopat ovat tämän tyyppisillä kohteilla yleisiä. Aivan samanlainen maanottokuoppa (laajuus 6 x 4 m ja syvyys 1 m) on myös selkeän hiilimiilualueen keskellä tien itäpuolella (N 6971895 E 718923).

Kohdetta ei valokuvattu 2025.

Kuva 31. Kohteen Vatasenkangas sijainti ja rajausehdotus (SP).

10. Vatasenvaara

Kiinteä muinaisjäännös, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000026877

N 6971385 E 718571 Z 176–179 (N–E: keskipiste muinaisjäännösrekisterin mukaisesti, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Esa Hertell inventointi 2014

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Vatasenvaara sijaitsee 4,5 km länteen Ilajanjärveltä Suhansuon kaakkoispuolella. Vatasenvaara on luode-kaakko-suuntainen harjanne, jonka kaakkoispäässä suon reunassa on miilualue. Alueen itälaitaa kulkee metsäautotie. Miilualue on hakattu ja monin paikoin hiiltä pursuaa rikkoutuneen turpeen alta ja tuulenskaadoista.*

Alueelta mitattiin yhteensä 14 pystymiilua ja erillistä hiilikumpua. Paikoin yksittäisten miilujen erottaminen on hankalaa, koska nämä ovat kiinni toisissaan ja mahdollisesti osittain toistensa päällä. Miiluja pienemmät hiilikummut ovat tavallisia Ilomantsin miilualueilla. Nämä saattavat olla osittain purettujen miilujen jäännöksiä.”

Kohdetta tarkastettiin 16.7. (VL) erityisesti sen selvittämiseksi, voiko se ulottua muinaisjäännösrekisteriin kirjattua rajausta laajemmalle, jolloin sillä voisi olla vaikutusta maankäyttösuunnitelmiin.

Inventointia edeltäneen aluerajauksen luoteispuolella todettiin neljä kuoppaa, joiden halkaisija on 5–10 m (alakohteet 1–4). Ne on kaivettu peruskallioon saakka. Todennäköisesti kyse on miiluihin liittyvästä maanotosta.

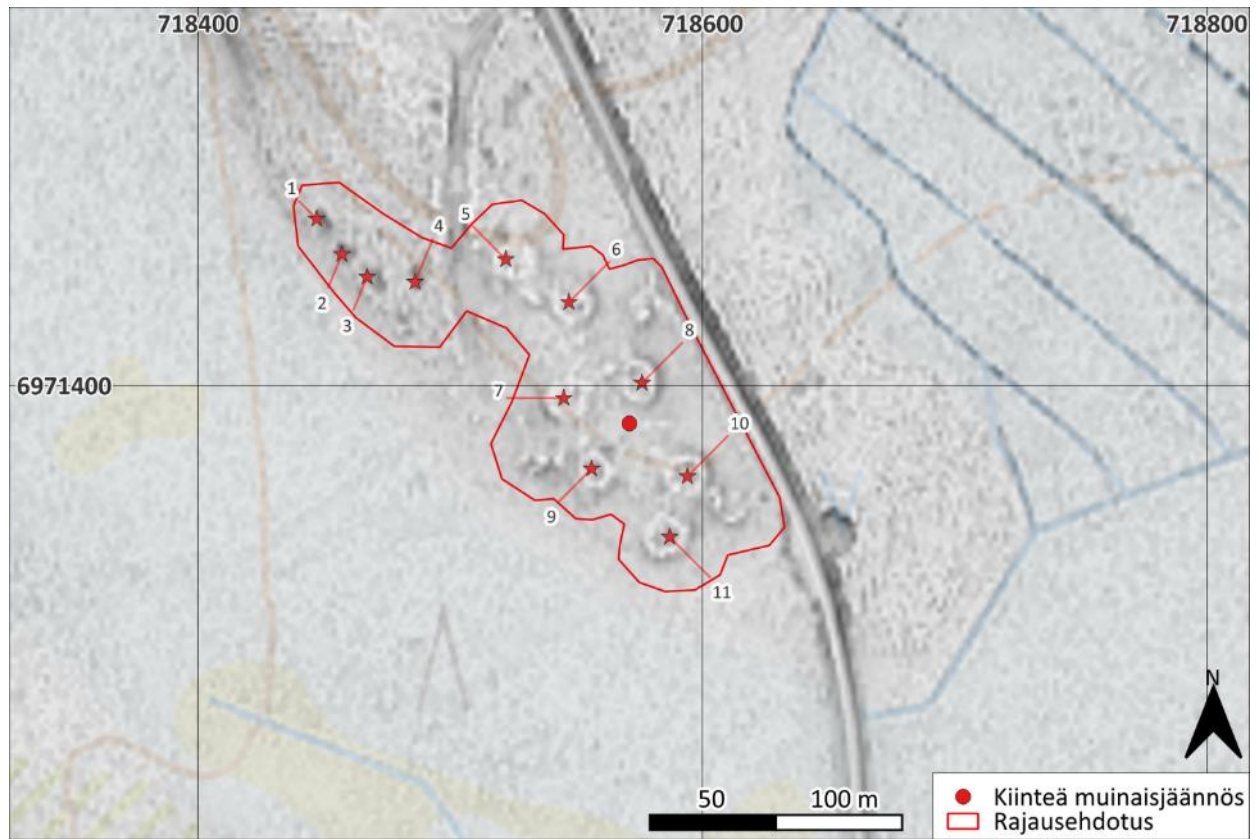
Inventointia edeltäneen aluerajauksen sisällä olevat maarakenteet arvioitiin maastossa selviksi hiilimiiluiksi.

Tien itäpuolella kohdassa N 6971342 E 718655 oleva laajahko kuoppa on moderni ja liittyyneen tienetekoon.

Kohdetta ei valokuvattu 2025.

Taulukko 3. Kohteen Vatasenvaara maarakenteet. Numerointi viittaa kohdekartan alakohteiden numerointiin. Kaikkien rakenteiden koordinaatit on tarkennettu laserkeilausaineistosta.

Nro	N	E	Havainnot (mitat metriä, kolmas luku on korkeus)
1	6971466	718447	Kuoppa, 9 x 3
2	6971452	718457	Kuoppa, 8 x 5
3	6971443	718467	Kuoppa, 10 x 6
4	6971441	718486	Kuoppa, 9 x 4
5	6971450	718522	Miilu, 19 x 15
6	6971433	718547	Miilu, 12 x 14
7	6971395	718545	Miilu, 20 x 19
8	6971401	718576	Miilu, 16 x 19, pohjakaavaltaan suorakulmainen
9	6971367	718556	Miilu, 15 x 13
10	6971364	718594	Miilu, 17 x 17
11	6971340	718587	Miilu, 18 x 19

Kuva 32. Kohteen Vatasenvaara sijainti, alakohteet ja rajausehdotus (SP).

11. Sivakkavaara

Muu kulttuuriperintökohde, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000026889

N 6992701 E 716532 Z 222–245 (N–E: keskipiste muinaisjäännösrekisterin mukaisesti, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: kivirakenteet: kiviaidat

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: Esa Hertell inventointi 2014

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Kohde sijaitsee Ilomantsin koillisosassa Hattuvaaran keskustasta 7,5 km pohjoiseen Lieksa-tien varressa Sivakkavaaran kaakkoisrinteellä. Alue on vanhaa peltoa, joka nykyisin kasvaa lehtipuuvaltaista sekametsää. Alueella on massiivisia kiviaitoja, pienempiä ja epäsystemaattisempia raivauskivivalleja sekä muita kiviladelmia ja maakuoppia vanhan peltoalu-*

een reunoilla. Suurin kiviaidoista on pituudeltaan n 100 m. Korkeutta sillä on suurimmillaan n 1,5 m ja leveyttä n 1 m verran.”

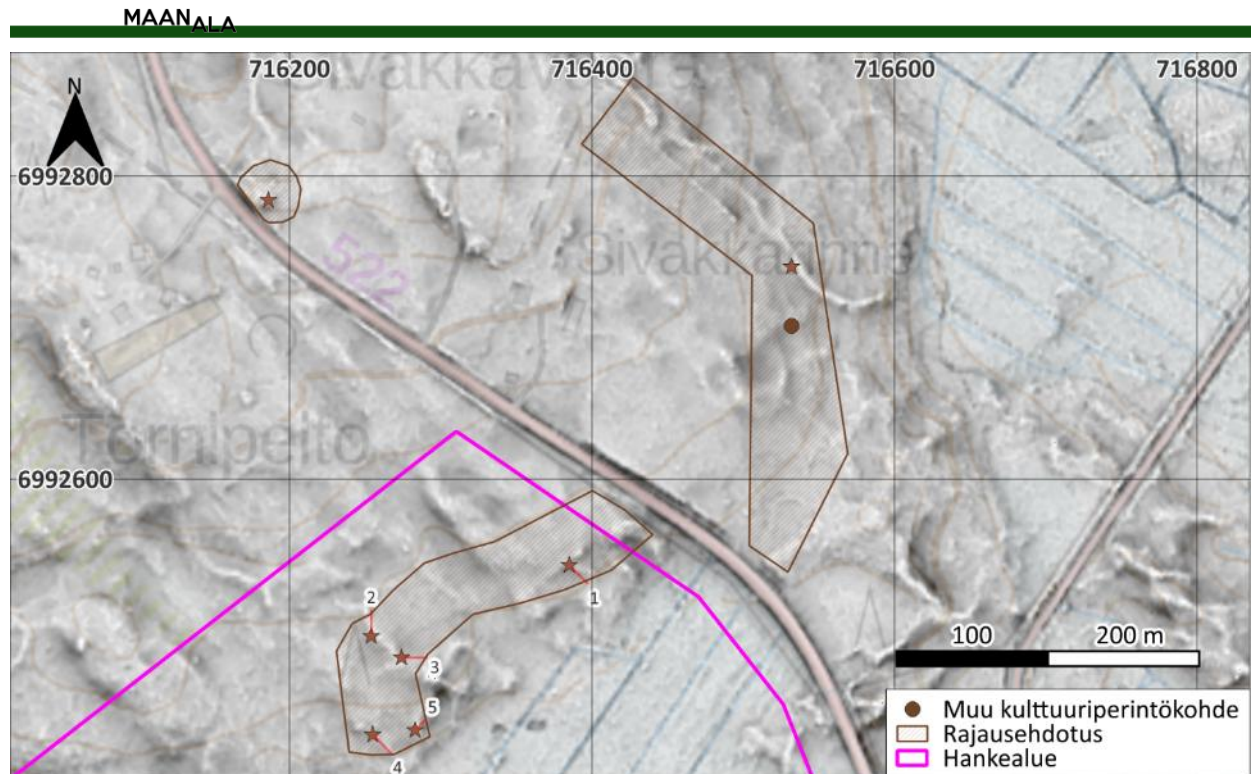
Inventointi 9.7.2025: Selvitysalueen maastotarkastuksessa havaittiin tien toiselta puolelta samalta rinteeltä lisää kiviladelmia ja kiviröykkiötä, joiden tulkittiin liittyvän Sivakkavaaran rekisteröityyn kohteeseen.

Alakohde 1: Paikalta löydetyn kivivallin tulkittiin olevan koneellisesti raivattu. Rakenne lieinee on vastaava kuin muinaisjäännösrekisterin kuvauksessa mainittu kivivalli tien pohjoispuolella. Tätä tukee sekin, että nämä rakenteet sijoittuvat samalle vuoden 1974 peruskartalle merkityn (Sivakkavaaran tilan) pellon reunalle, metsän rajaan (karttalehti 4333 07 Hattuvaara).

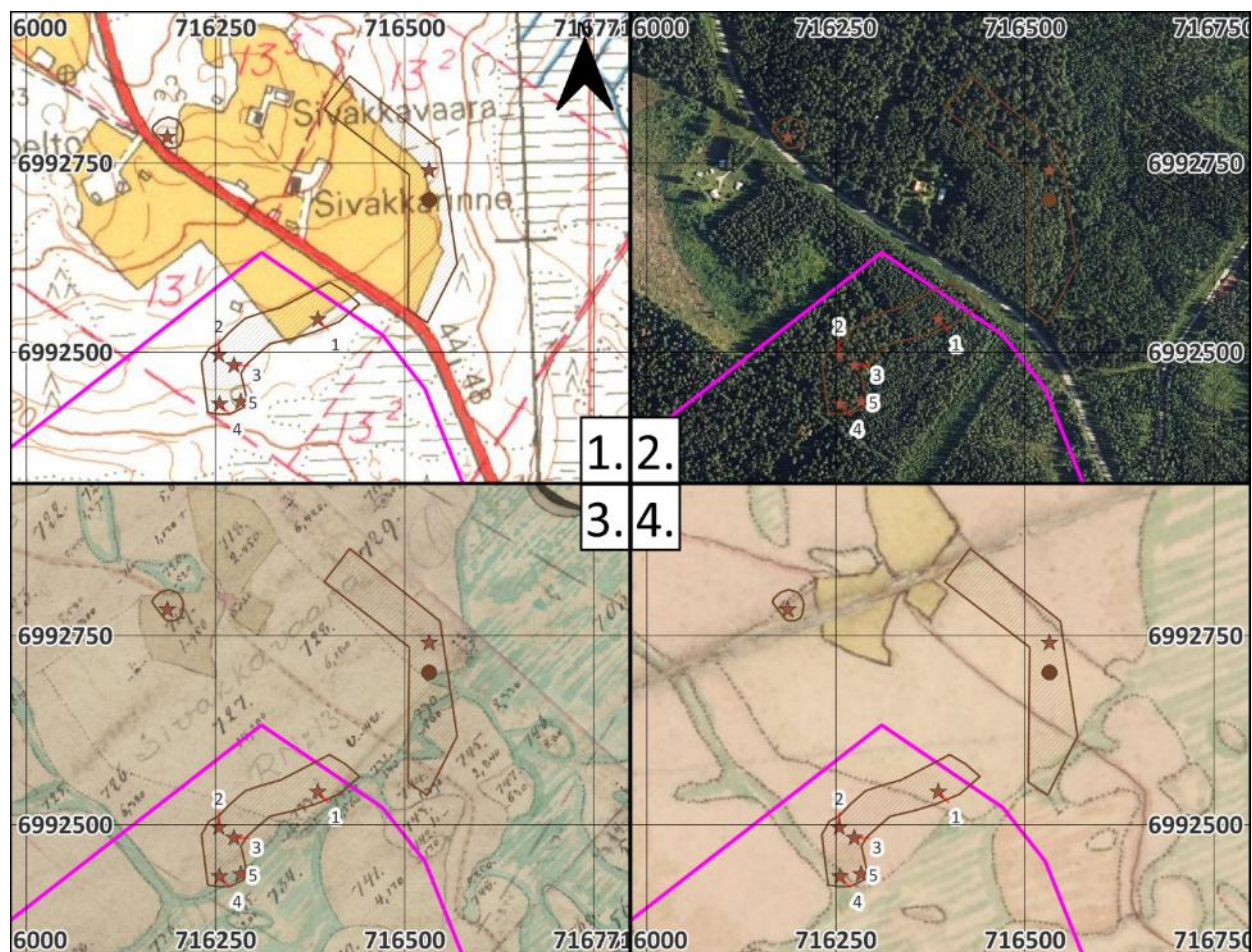
Lähistöltä löydettiin kolme muuta pienempää viljelyröykkiöksi tulkittavissa olevaa ladelmaa, jotka voivat liittyä Sivakkavaaran tilan viljelyhistoriaan tai alueella tapahtuneeseen kaskeamiseen. Tila ilmestyy isojakokartalle vuonna 1851 (Mikander 1851), mutta sitä ei näy vielä tiluskartalla vuodelta 1812 (Ferin 1812).

Taulukko 4. Kohteen Sivakkavaara alakohdeet (kivirakenteet). Alakohdepiste 1 paikannettu GPS:llä ja tarkennettu lidar-mallista. Pisteiden 1–3 koordinaatit perustuvat GPS-mittauksiin.

Nro	N	E	Havainnot (mitat metriä, kolmas luku on korkeus)
1	6992543	716385	Kivivalli, 35 x 3–5 x 1–2,5
2	6992496	716254	Viljelyröykkiö, 1 x 0,6 x 0,4. Tiheässä kuusikossa, länsirinteessä.
3	6992482	716274	Viljelyröykkiö, 2 x 2 x 0,6. läkkäässä sekametsässä, loivassa etelärinteessä.
4	6992431	716255	Viljelyröykkiö, 4 x 3 x 0,5, hiekkamoreenipohjaisessa sekametsässä rinteiden yläosassa.
5	6992434	716283	Viljelyröykkiö, 3 x 3, korkeus 0,7. Rinteiden alaosassa.

Kuva 33. Kohteen Sivakkavaara sijainti, alakohteet ja ehdotettu raja (SP).

Kuva 34. Otteita Sivakkavaaran tilasta eri-ikäisillä kartoilla (SP). Kohde, sen raja ja siihen ehdotettava laajennus on merkitty numeroituine alakohteineen ruskealla. 1. Peruskartta 1974 (karttalehti 4333 07 Hattuvaara), 2. Ortokuva 2025 (MML), 3. Mikander 1851 4. Pitäjänkartta 1847 (4333 07).

Kuva 35. Raivausröykkiö Sivakkavaaran etelärinteiltä. Raportin alakohde 4. Luoteeseen (HP).

Kuva 36. Yllä kuvatusta itään löytyi toinen hieman vastaava pienistä kivistä koostuva raivausröykkiö. Länteen (HP).

12. Puohtiinkangas

Muu kulttuuriperintökohde, muinaisjäännösrekisterin kohde 1000026878

N 6964856 E 708176 Z 165–168 (muinaisjäännösrekisterin koordinaatit)

Uusi alakohde:

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: muinaisjäännösrekisterissä: historiallinen. Ehdotetaan muutettavaksi: moderni, 2. maailmansota

Aiemmat tutkimukset: Esa Hertell inventointi 2014, Päivi Kankkunen tarkastus 2018 ja Ville Hakamäki tarkastus 2021

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa 2025: *”Puohtiinkangas sijaitsee Mekrijärvestä itään n 4,5 km ja Nuottajärvestä pohjoiseen n 4 km Parissavaaralta kaakkoon lähtevän tien varressa. Puohtiinkangas on luode-kaakko-suuntainen matala harjanne. Tien varressa tien pohjoispuolella on miilualue. Alue on hakattu, mutta rakenteet säästetty.*

Paikalla on 16 pystymiilun jäännöstä, hirsistä rakennettu kaivo ja hirsi- ja kivirakenteinen maakellari. Lisäksi alueen ympärillä on vanhoja matalia hiekkakuoppia. Miilukumpujen halkaisija on n 14 m. Miilut ovat varsin tuoreita, oletettavasti 1900-luvulta, ja rikkoutuneen turpeen alta pursuaa paksuja hiilikerroksia ja paikoin osin hiiltymättömiä puunpaloja.

Kaivossa on salvottu hirsikehikko. Kehikosta on näkyvillä viisi hirsikertaa ja pohjalla on kosteaa puuroskaa. Kaivon koko on n 1 x 1 m ja kokonaissyvyys n 3 m.

Kellarilta vaikuttava rakenne on tehty maanpinnalla puusta ja kivistä. Sen kokonaislaajuus on n 4 x 4 x 1,2 m. Rakenne sisältä lukien on: salvottu hirsikehikko, kooltaan n 1 x 1 m, joka on peitetty kivillä. Katto on osin romahtanut kasaan. Pienehkö suuaukko on länsipuolella. Kellarin eteläpuolelta rikkoutuneesta maasta

on paljastunut posliinia. Alueella on myös metallinkappaleita.”

Inventointi 16.7.2025: Kohtuullisen tuoreen metsänhakkuun jäljiltä kohteen alue on hyvin tiheän koivu- ja pajuvesaikoon valtaama. Tämän vuoksi kohteella ei suoritettu kaikkien alakohdeiden kattavaa tarkastusta. Kolmeen kohtaan on jätetty muutamia mäntyjä pystyyn.

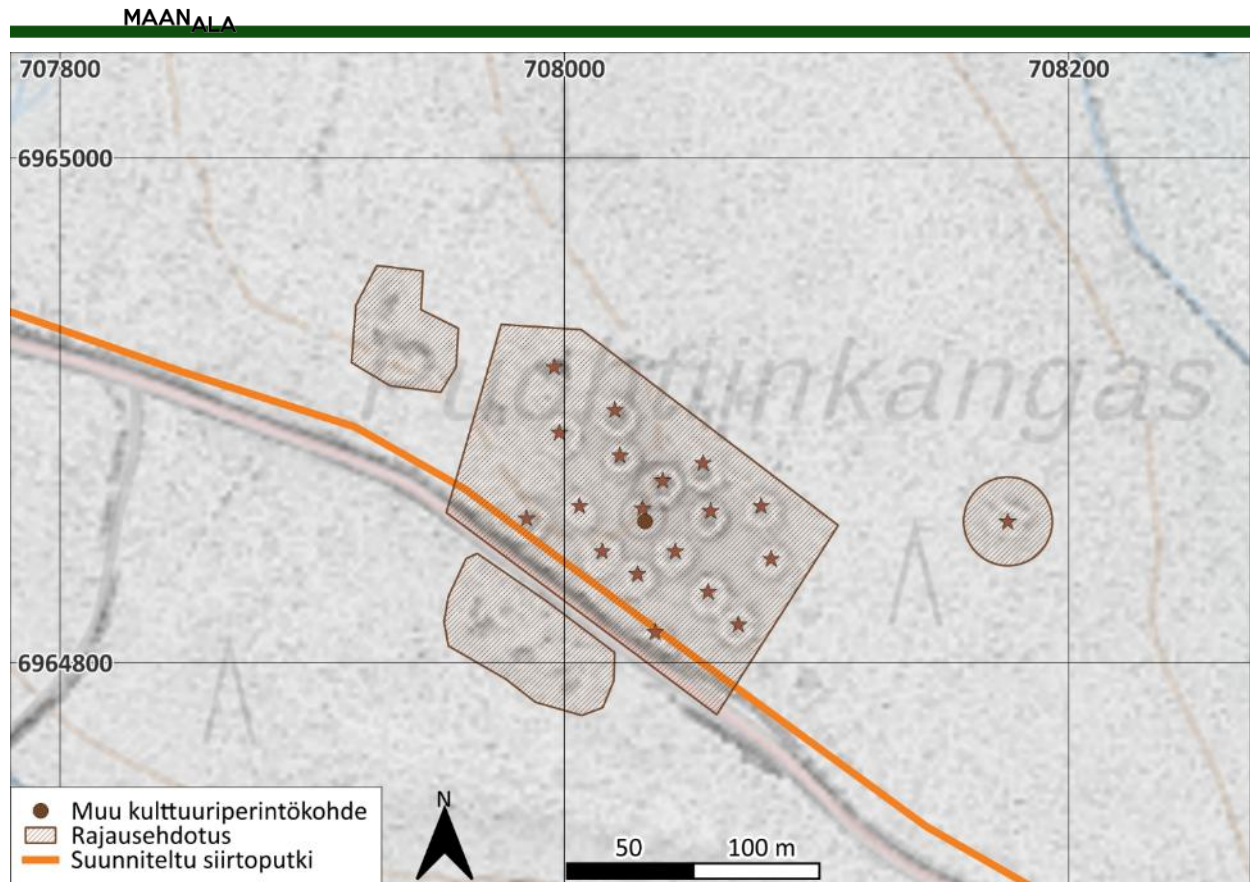
Alueen ympäriltä inventoitiin rinnevarjostemallissa havaittuja kaivantoja länneestä ja tien eteläpuolelta. Kaivannot olivat laajahkoja (esim. pohjoisin lännessä on noin 11,5 x 5,8 metriä), mutta eivät huomattavan syviä. Nämä otettiin huomioon kohteen uudessa rajausehdotuksessa, sillä kaivannot oletettavasti liittyvät miilujen rakentamiseen ja peittämiseen.

Jälkitöissä havaittiin myös, että kohteelta on olemassa 1940-luvulle ajoittuva valokuva (ks. kuvaa 43 alla). Tiedetään, että Suomessa kärsittiin toisen maailmansodan aikaan polttoainepulaa öljystä ja kivihiilestä, jota korvattiin puuhiilellä (ks. esim. Kangaskesti 2019: 21). Tämän pohjalta on perusteltua ehdottaa kohteen ajoituksen muuttamista historiallisesta moderniksi, toisen maailmansodan aikaiseksi.

Rajauksen koillisnurkasta 67 metriä suoraan itään inventoitiin yksittäinen aiemmin dokumentoimaton hiilimiiluksi tulkittava maarakenne. Se on laakea, pohjakaavaltaan pyöreähkö. Halkaisija on 15 metriä, ympäröivine kuoppineen noin 18 metriä.

Miilu on kohollaan ympäristöstään noin puoli metriä. Kaivannot ovat puolisen metriä syviä. Paikalla olevassa tuulenkaadossa havaittiin runsaasti hiiltä.

Miilu on merkitty merkkaušnauhoilla ja säästetty hakkuutöissä. Maasto on hiekkaista mäntykangasta.

Kuva 37. Puohtiinkankaan sijainti, alakohteet ja rajausehdotus, johon on itäisen miilun lisäksi lisätty etelästä ja lännestä inventoituja kaivantoja, jotka todennäköisesti liittyvät kohteen maarakenteisiin (SP).

Kuva 38. Puohtiinkangas. Laajalla miilualueella kasvaa tiheästi koivu- ja pajuvesaikkoo. Etelään (SP).

Kuva 39. Puohtiinkankaan hiilimiilukentän itäpuolisen vuonna 2025 dokumentoidun miilun maarakennetta. Länteen (HP).

Kuva 40. "Puohtiin hiililyömaa"-otsikoitu 1940-luvulle ajoitettu valokuva. Kuva on todennäköisesti Puohtiinkangas-kohteelta. Salakka Eino 1940–1949, Ilomantsin museosäätiö.

13. Muurinsuo

Muu kohde, muinaisjäännösrekisterin kohde
1000053306

N 6973710 E 715441 Z n. 181 (N–E: muinais-
jäännösrekisterin koordinaatit, Z: 5 p/m² -kor-
keusmalli)

Tyyppi: maarakenteet: kuopat

Ajoitus: moderni

Aiemmat tutkimukset: Ville Laakso inventointi
2024

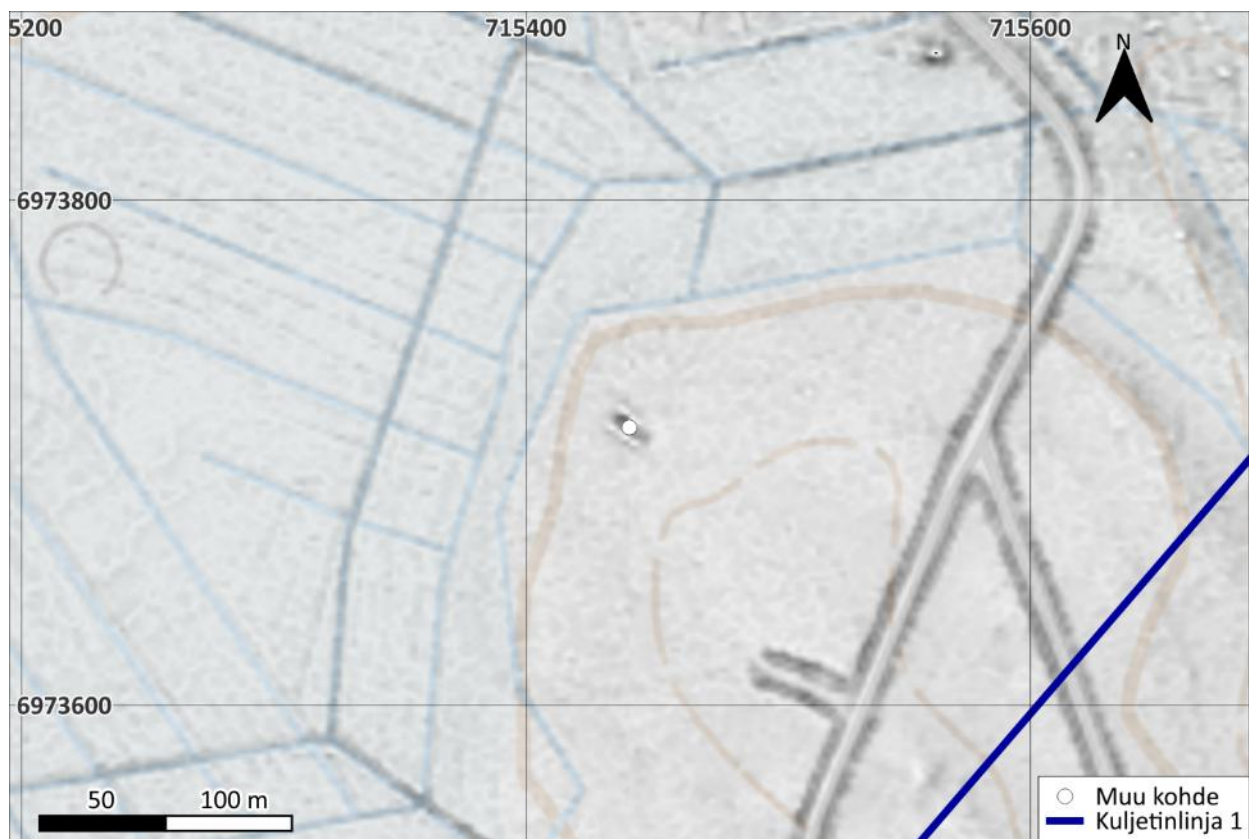
Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus joulukuussa
2025: *”Muurinsuon itäpuolella olevan loivan
kukkulan länsirinteellä erottuu Lidar-korkeus-
mallissa (20.3.2024) mahdollinen kiinteä mui-
naisjäännös. Kyseessä saattaa olla rakennuk-
sen perustus, sotahistoriallinen rakenne tai
mahdollisesti vanha veneenvetopaikka. Koh-
detta ei ole tarkastettu maastossa. Sen tar-
kempi määrittäminen sekä muinaisjäännössta-
tuksen selvittäminen vaativat lisätutkimuksia.*

*Vuoden 2024 inventoinnissa kohde on todettu
moderniksi kaivinkonekaivannoksi. Tietojen
perusteella kohde on muutettu mahdollisesta
muinaisjäännöksestä muuksi kohteeksi.”*

Vuoden 2025 inventoinnissa kohdetta ei tar-
kastettu.

Kuva 41. Kohteen Muurinsuo sijainti (SP).

4.2.3. Inventoinnissa todetut aiemmin rekisteröimättömät kohteet

14. Majalammit

(Aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksenä)

N 6970577 E 714690 Z n. 185 (N-E: GPS-mittaus, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: linnustuspaikat

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

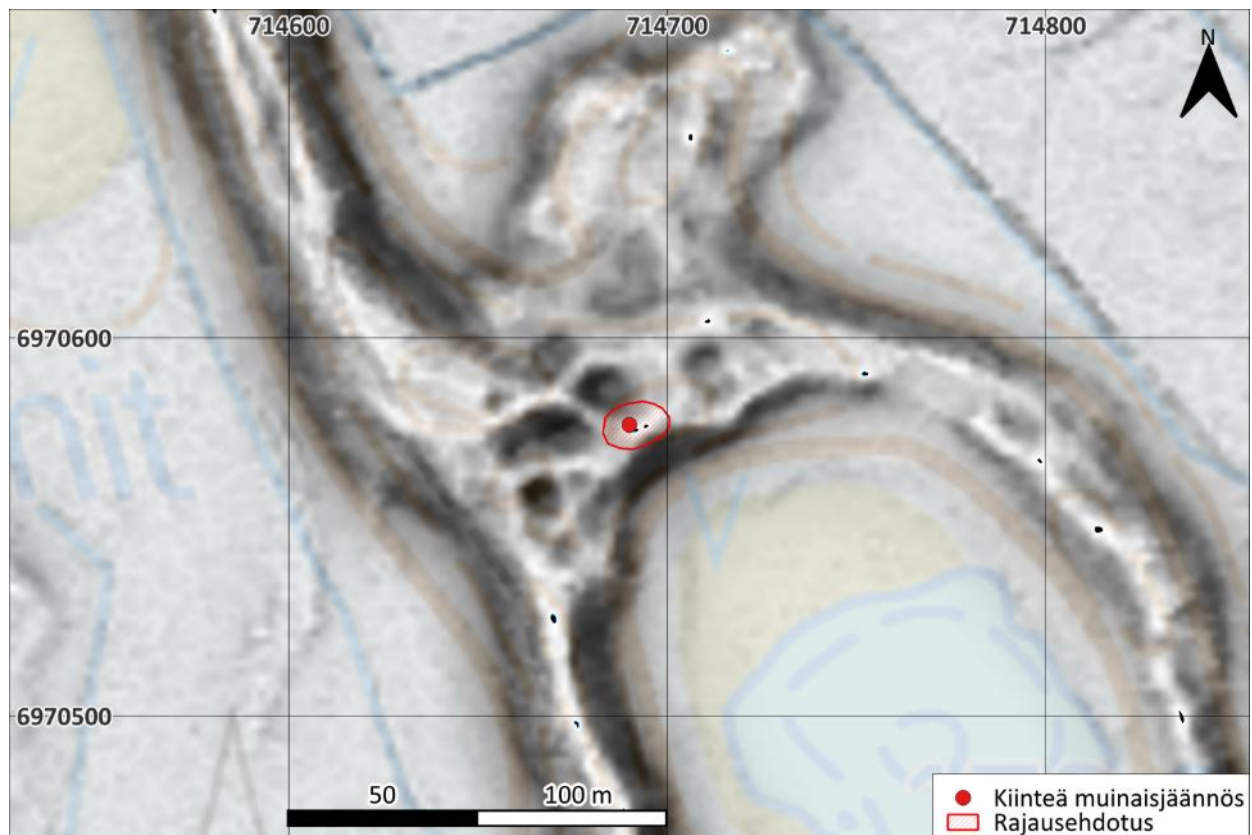
Vuoden 2025 löydöt: –

Kohde sijaitsee kivisen harjanteen korkeimmalla kohdalla, iäkstä havumetsää kasvavassa ympäristössä, jolla ei polkuja lukuun ottamatta ole jälkiä ihmistoiminnasta.

Kohde löytyi 14.7.2025 tarkastettaessa maastonkohtia, jotka oli topografiansa perusteella arvioitu potentiaalisiksi (VL).

Koordinaattien osoittamassa kohdassa on kivikkoon raivattu pohjakaavaltaan soikea kuoppa, jonka laajuus on 2 x 0,6 m ja syvyys 0,7 m. Kuopan reunat on kivetty noin puolimetri-sillä pyöreillä kivillä. Kiveyksen päällä on vahva sammal ja sen reunojen päällä kasvaa puita. Rakenne vaikuttaa ehjältä.

Rakenteen muodon ja sijainnin perustuksella kohde tulkittiin metsästyksen liittyväksi väijymispaikaksi. Kuopalta on varsinkin matalamman puuston aikaan ollut erinomainen näkymä ja ampuma-ala sen kaakkoispuolella olevalle kaislikkoiselle lammelle, jonka ranta on noin 30 metrin päässä kohteesta ja sitä noin kahdeksan metriä alemmalla korkeustasolla. Sijainnista päätellen kyse on ollut linnustuksesta.

Kuva 42. Kohteen Majalammit sijainti ja ehdotettu raja.

Kuva 43. Majalammit-kohteen kuoppa. Lapio on pystyssä sen pohjalla. Lounaasta (VL).

Kuva 44. Näkymä Majalammit-kohteen kuopalta kaakkoon kohti tekstissä kuvattua lampea. Lapio on pystyssä kuopan pohjalla. Pohjoisesta (VL).

15. Mattila

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksenä)

N 6967975 E 714467 Z n. 197 (N-E: kivijalka, GPS-mittaus Z: 5 p-korkeusmalli)

Tyyppi: asuinpaikat: talonpohjat

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Vuoden 2025 inventointi: Kohde sijaitsee Kuittilan kylässä, Mattilan talon eteläpuolella. Paikalle on merkitty tonttialue peltoineen vuoden 1848 pitäjänkartalla (karttalehti 4244 08 Lepärinne) sekä vuoden 1853 isojakokartalla (Björnholm 1853).

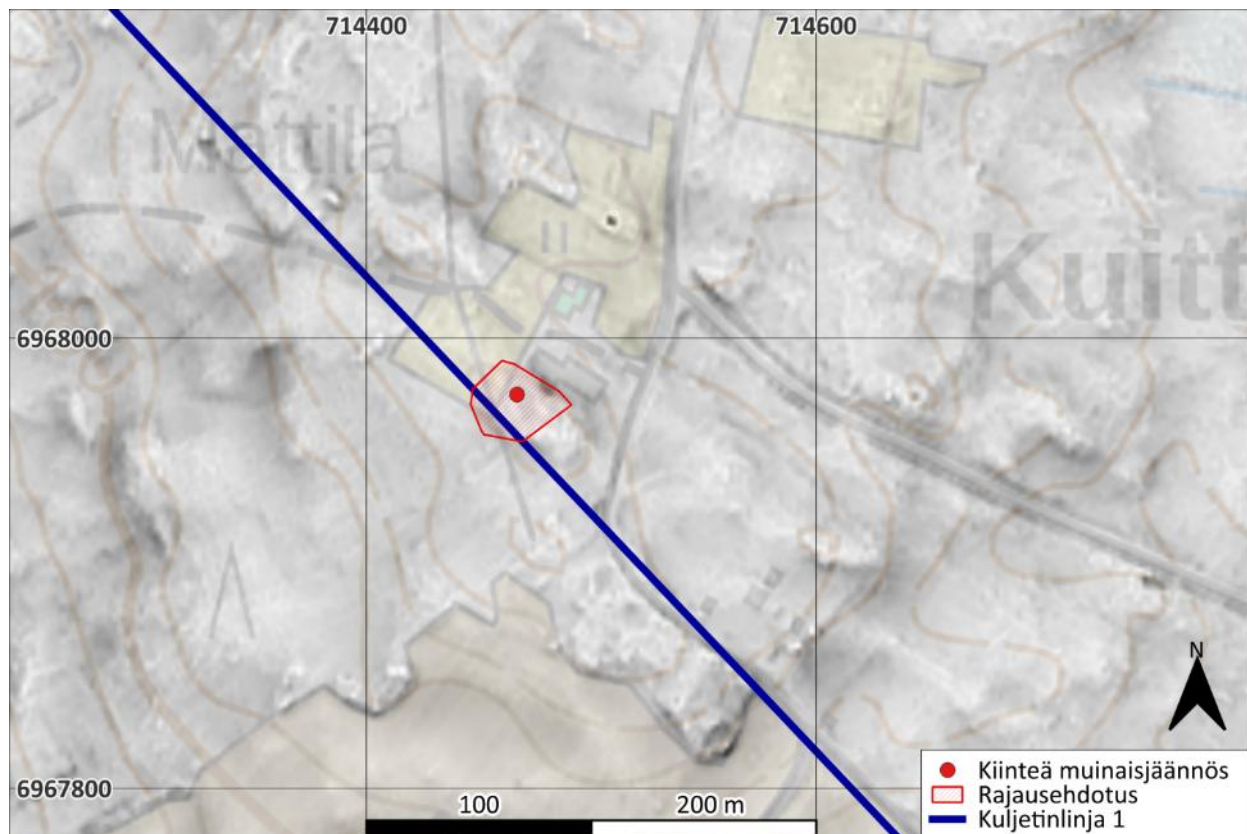
Kartoille merkityllä kohdalla on nykyisin kallioinen mäki, jolla kasvaa noin 40-vuotias män-

nikkö hyvin tiheän ja korkean aluskasvillisuuden seassa. Mäen laelta, läheltä Mattilan ulkorakennusta todettiin perustuskivien kulmat.

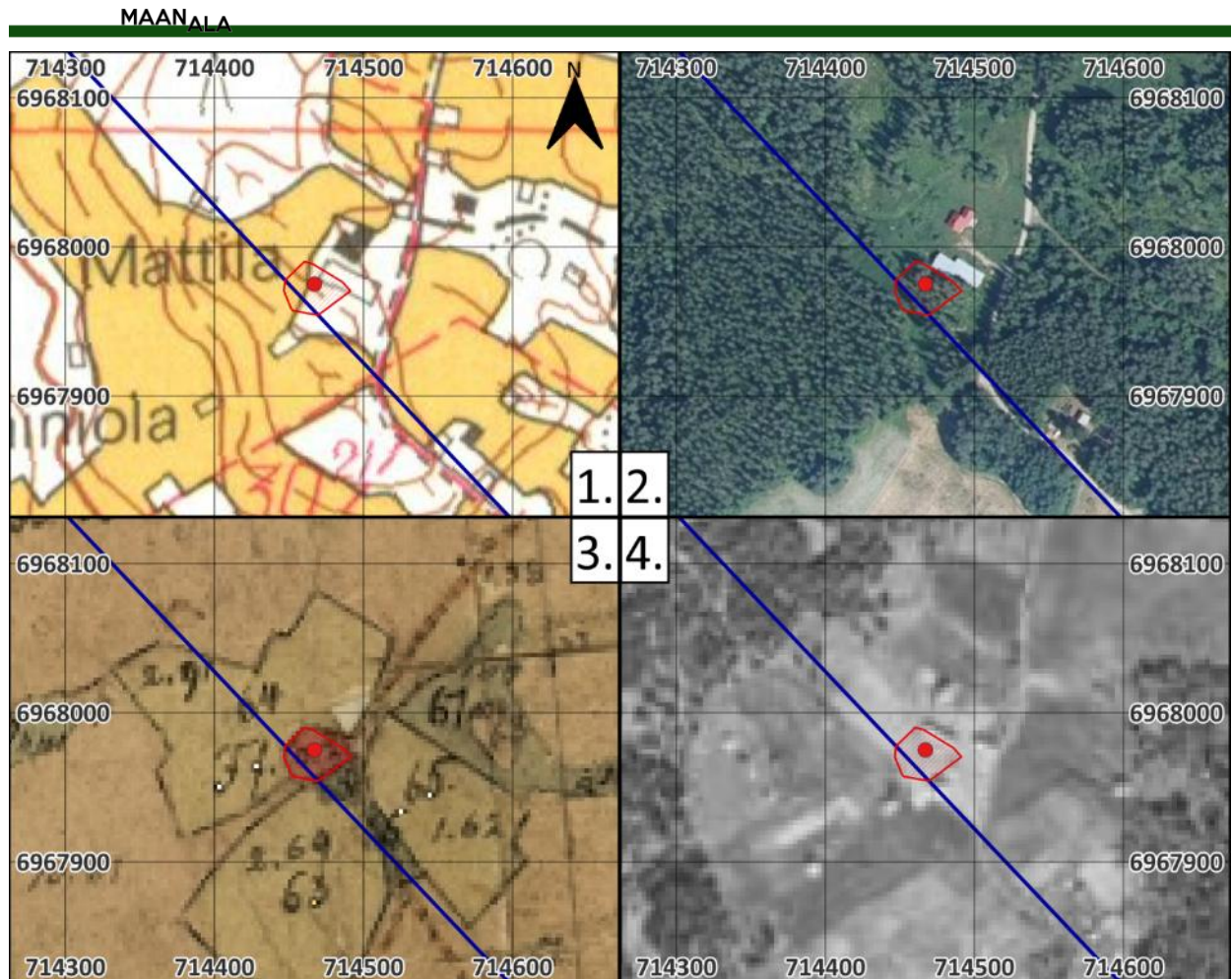
Yksi rakennuksen oletetun seinän kohdalla olleista kivistä oli paasimainen, noin metrin pituudeltaan ja 30 cm leveydeltään. Loput kivistä olivat hieman vaihtelevan kokoisia luonnonkiviä. Lännenpuoliset kivet olivat samassa tasossa kuin ulkorakennuksen läntisen seinä. Peruskivetyksellä vaikutti olevan myös sama lounas–koillinen-suunta kuin mainitulla seinällä.

Vuoden 1944 ilmakuvasa ei ole samassa kohtaa rakennusta, joten kivijalka on luultavasti aikaisintaan 1900-luvun alulta. Ilmakuvasa näkyy rakennus, joka on ollut noin 15 metriä kohteen koordinaateista etelään. Löydetyn kivijalan sijaitessa juuri siinä, mihin kohtuullisella tarkkuudella asemoitu isonjaonkartta (Björnholm 1853) osoittaa silloisen tontin paikan, voi kivijalka hyvinkin olla 1800-luvun puolelta.

Koska kohteen mäellä on säilyneitä perustuksia, jotka sijainniltaan sopivat isonjaonkartan tontin paikan kanssa, ehdotetaan kohdetta suojeltavaksi kiinteänä muinaisjäänneksenä.

Kuva 45. Kohteen Mattila sijainti ja rajausehdotus (SP).

Kuva 46. Mattilan kohde merkitty punaisella pisteellä ja viivalla neljälle karttaotteelle. Tumman sinisellä viivalla merkitty suunniteltu kuljetinlinja. 1. Peruskartta 1974 (karttalehti 4244 08 Leppärinne) 2. Orto-kuva 2025 (MML), 3. Isojakokartta (Björnholm 1853) 4. Historiallinen ilmakeku 1944 (MML) (SP).

Kuva 47. Kohde Mattila. Maakaira paasimaisen peruskiven kohdalla. Luoteesta (SP).

16. Tsurkkila

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä)

N 6967055 E 715799 Z 190,5–194 (N–E: GPS-mittaus, keskipiste Z: 5 p-korkeusmalli)

Tyyppi: asuinpaikat: kyläpaikat

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Inventointi 11.7.2025: Kohde sijaitsee pellon itäreunalla olevassa metsäsaassa, jossa kasvaa lehtipuita ja korkeaa heinikkoa. Maastokartasta poiketen pelto kiersi aluetta kokonaan myös idästä. Leppäahon talo ja Leppäniementie ovat noin 150 metrin etäisyydellä lännessä.

Kohteelle on merkitty tonttialue peltoineen vuoden 1848 pitäjänkartalla (karttalehti 4244 08 Leppärinne) sekä vuoden 1853 isojakokartalla (Björnholm 1853). Paikalla on ollut Tsurkkila-niminen talo vielä vuoden 1974 peruskartalla (karttalehti 4244 08).

Koordinaattien kohdalta löydettiin kivijalkaa, joka osuu 1974 peruskartalle merkityn itäisen ulkorakennuksen kohdalle. Silloinen päärakennus on sijainnut metsäsaaren lounaispuolella, nykyisen pellon kohdalla.

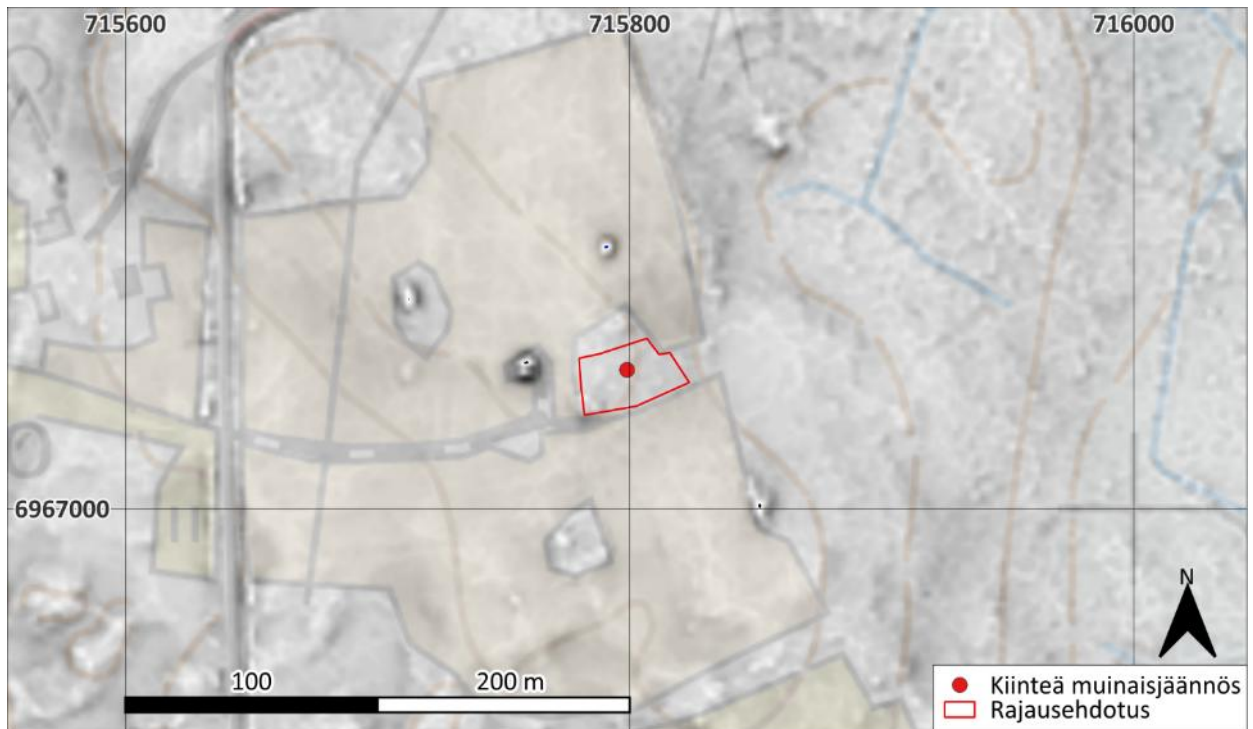
Kymmenen metriä löydetyn perustuksen länsipuolelta oli läjä purettujen rakennuksien modernia romua. Metsäsaaren reunoille on raivattu pellolta kiviä, joista osa voi olla vanhempien asutusvaiheiden purettuja perustuksia.

Kohteessa ei ollut havaittavissa maanpäällisiä merkkejä 1900-lukua edeltävistä asutusvaiheista. Tontti on ajan myötä laajentunut länteen ja lounaaseen, josta rakennukset on sittemmin purettu ja peltoaluetta on laajennettu.

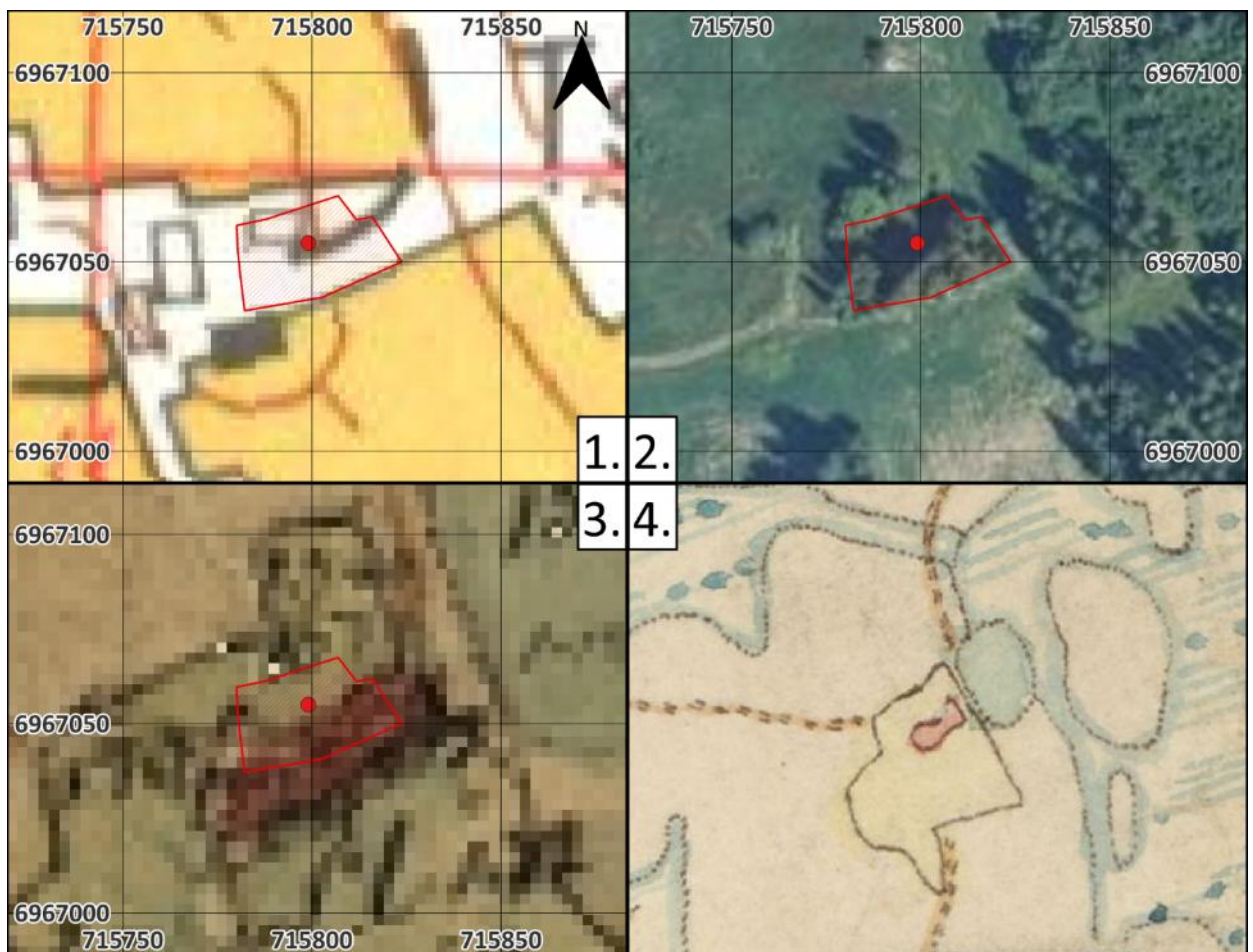
Metsäsaarena säilynyttä paikkaa ehdotetaan suojeltavan kiinteänä muinaisjäännöksenä, sillä se on paikannettavissa samaan kohtaan kuin isojaonkartan ja pitäjänkartan aikainen tontti on merkitty. Isonjaonkartan asemointi on kohtuullisen tarkka vertailtaessa aikalais-kiinteistörajoja nykyisiin.

Kuva 48. Maanäytekaiva pystyssä löydetyn peruskiven kohdalla. Kyseessä on todennäköisesti vuoden 1974 peruskartassa itäisimmän ulkorakennuksen perustus. Lounaaseen (SP).

Kuva 49. Kohteen Tsurkkila sijainti ja ehdotettu raja (SP).

Kuva 50. Tsurkkilan kohde merkitty punaisella pisteellä ja rajausehdotus punaisella viivalla. Karttotteet: 1. Peruskartta 1974 (karttalehti 4244 08 Leppärinne), 2. Ortokuva 2025 (MML), 3. Isojakokartta (Björnholm 1853) ja 4. vuoden 1847 pitäjänkartta (karttalehti 4244 08 Luhtapohja). Kartat 1–3 mittakaavassa 1:2000, kartta 4 mittakaavassa 1:8000 (SP).

17. Yläjoensuu

(rekisteröimätön kohde ennen maastotöitä, rekisteröity inventoinnin jälkeen mahdollisena muinaisjäännöksenä kohdenumerolla 1000088563)

N 6971811 E 715987 Z n. 177 (N-E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

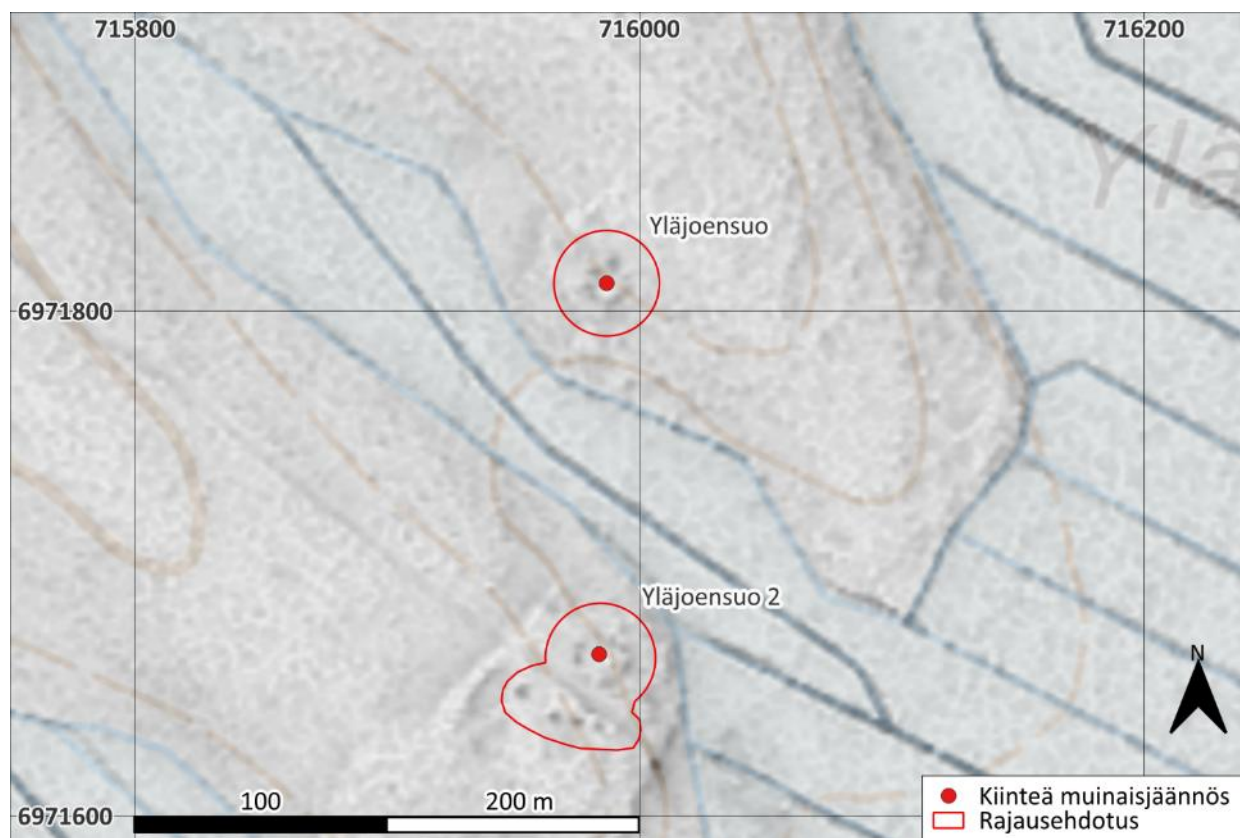
Vuoden 2025 löydöt: –

Kohde sijaitsee Elinlamminkankaiden eteläosassa, noin 40 metriä Yläjoensuon reunasta, loivassa lounaaseen laskevassa rinteessä, joka kasvaa nuorehkoa mäntymetsää.

Kohde löytyi laserkeilausaineistohavainnon perusteella ja tarkastettiin 15.7.2025 (VL).

Kohdassa N 6971811 E 715987 todettiin pohjakaavaltaan pyöreä kumpumainen ja tasalakenen maarakenne, jonka halkaisija on noin 17 m. Reunan ulkopuolella on lisäksi pohjakaavaltaan pääosin pitkänomaisia kuoppia, joiden laajuus on 3–4 x 1,5 m ja syvyys 0,7 m.

Valliin tehdyssä kairanpistossa todettiin hiiltä. Kohde tulkittiin hiilimiiluksi.

Kuva 51. Kohteiden Yläjoensuu ja Yläjoensuu 2 sijainnit ja rajausehdotukset (SP).

Kuva 52. Yläjoensuu-kohteen kumpumainen miilu. Idästä (VL).

18. Yläjoensuu 2

(rekisteröimätön kohde ennen maastotöitä, rekisteröity inventoinnin jälkeen mahdollisena muinaisjäännöksenä kohdenumerolla 1000088564)

N 6971664 E 715984 Z n. 177 (N–E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Kohde sijaitsee Elinlamminkankaiden eteläosassa, noin 30 metriä Yläjoensuon reunasta, loivassa koilliseen laskevassa rinteessä, joka kasvaa nuorta mäntymetsää.

Kohde löytyi laserkeilausaineistohavainnon perusteella ja tarkastettiin 15.7.2025 (VL).

Kohdassa N 6971664 E 715984 todettiin pohjakaavaltaan pyöreä kumpumainen maarakenne, jonka halkaisija on 15 m. Reunan ulkopuolella on lisäksi pohjakaavaltaan pyöreähköjä kuoppia, joiden halkaisija on 1,5 m ja syvyys 0,7 m.

Kumpu koostuu mahdollisesti kahdesta sisäkkäisestä kehämäisestä maarakenteesta, joiden ulkoreuna on keskiosaa korkeammalla. Rakenteen keskikohta on noin 0,9 m luontaista maanpintaa korkeammalla. Pensaikko häytti kohteen havainnointia ja valokuvaamista jonkin verran.

Valliin tehdyssä kairanpistossa todettiin 40 cm:n paksuudelta hiiltä. Kohde tulkittiin hiilimiiluksi.

Miilun reunasta noin 15 m lounaaseen on neljä osin epämääräistä kuoppaa, jotka liittynevät kohteen käyttöön.

Kohteen kartta on edellisen kohteen *Yläjoensuu* yhteydessä.

Kuva 53. Yläjoensuu 2 -kohteen miilua. Etualalla on yksi sitä ympäröivistä kuopista. Luoteesta (VL).

19. Haukivuori

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksenä)

N 6969972 E 711398 Z n. 187 (N-E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

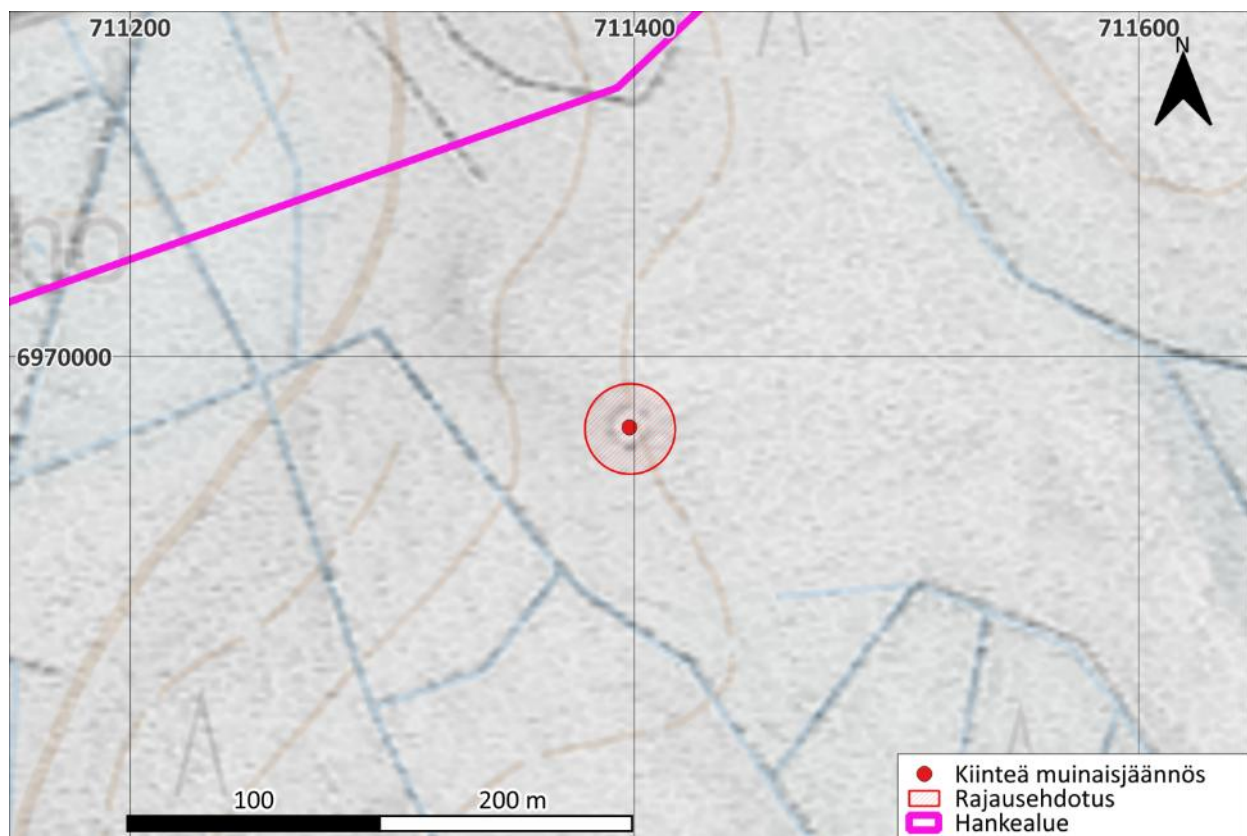
Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Inventointi 15.7.2025: Kohde sijaitsee Lehtovaaran kylältä kilometrin itään, noin 200 metriä Hattutien eteläpuolella. Paikalla on tuore kangas, jossa on nuorehkoa sekametsää.

Paikka tarkastettiin lidar-havainnon perusteella. Havaintokohteesta löydettiin hieman ympäristöstään kohoava kumpu, joka on pohjakaavaltaan pyöreä, mutta pohjaltaan epätasainen. Siinä ei ole selkeitä vallirakenteita. Ympäristössä on erikokoisia kaivantoja. Maanäytekairauksessa todettiin paksu kerros hiiltä.

Kohde tulkittiin hiilimiiluksi.

Kuva 54. Kohteen Haukivuori sijainti ja rajausehdotus (SP).

Kuva 55. Kohteen Haukivuori maarakenne. Lounaaseen (SP).

20. Pitkäaho

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäänneksenä)

N 6965826 E 712566 Z n. 166 (N–E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Alakohde 1: N: 6965816 E: 712554

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

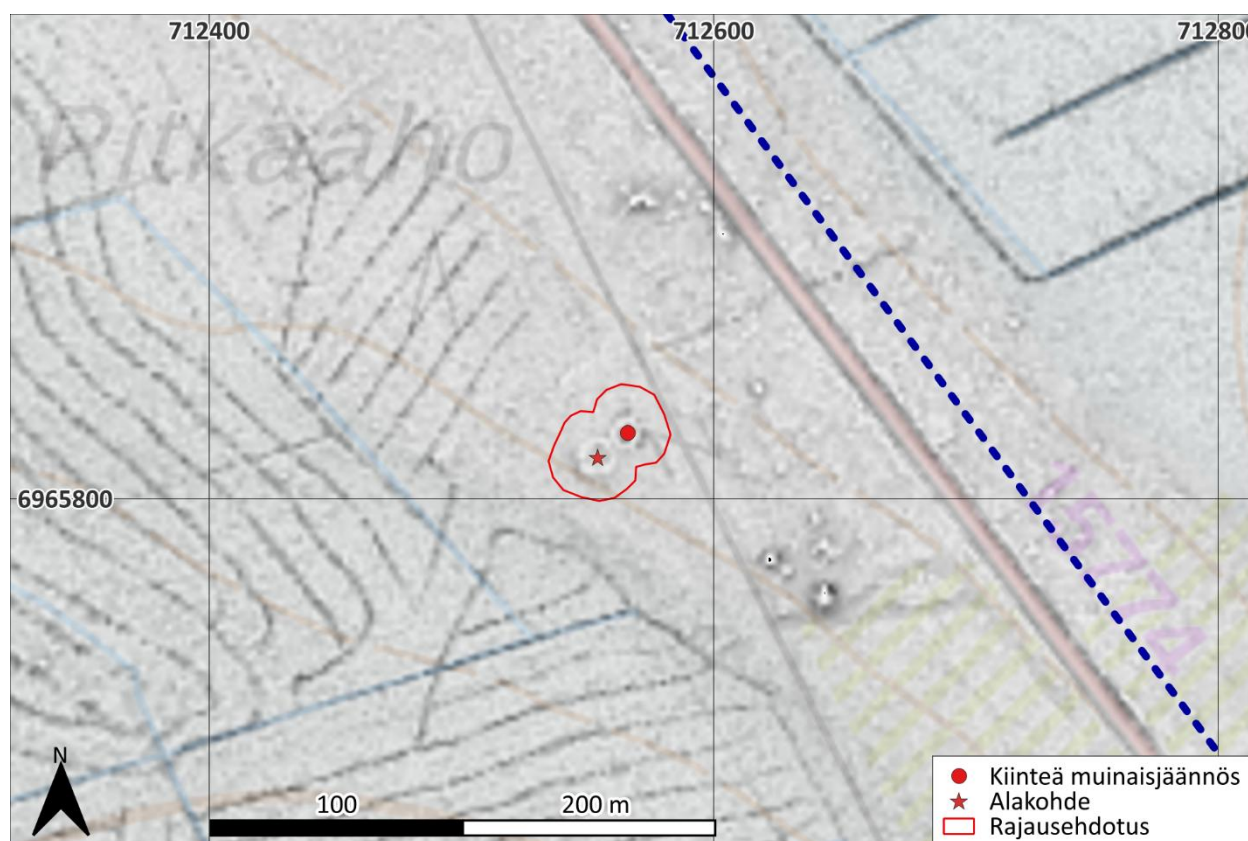
Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Inventointi 15.7.2025: Kohde sijaitsee Viiniväärantien länsipuolella, tielle on noin 80 metrin matka. Rauhalan talo on 700 metriä lännessä ja Heikkilä 800 metriä etelässä.

Kohde tarkastettiin lidar-havainnon perusteella. Tuoreella kankaalla hyvin tiheän vesaikon keskuudessa on kaksi kumpumaista hiilimiilua. Miiluissa on 2–3 metriä leveät vallit. Itäisemmän miilun läpimitta on 13 metriä ja läntisemmän miilun läpimitta on 15 metriä. Itäinen miilu on sisältä hieman kuopalla ja sen ympärillä on vaihtelevan kokoisia kaivantoja. Vastaavia ei selkeästi erottunut läntisen miilun vallien ulkopuolelta.

Kohde tulkittiin hiilimiiluksi.

Kuva 56. Kohteen Pitkäahon sijainti, alakohde ja rajausehdotus. Suunniteltu siirtoputki 1 on merkitty sinisellä katkoviivalla (SP).

Kuva 57. Pitkäähon itäisemmän miilun maarakennetta. Maanäytekaira miilun vallin ulkopuolella olevassa kaivannossa. Koillisesta (SP).

21. Pyynpalo

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi kiinteänä muinaisjäännöksenä)

N 6962947 E 712190 Z n. 156 (N-E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

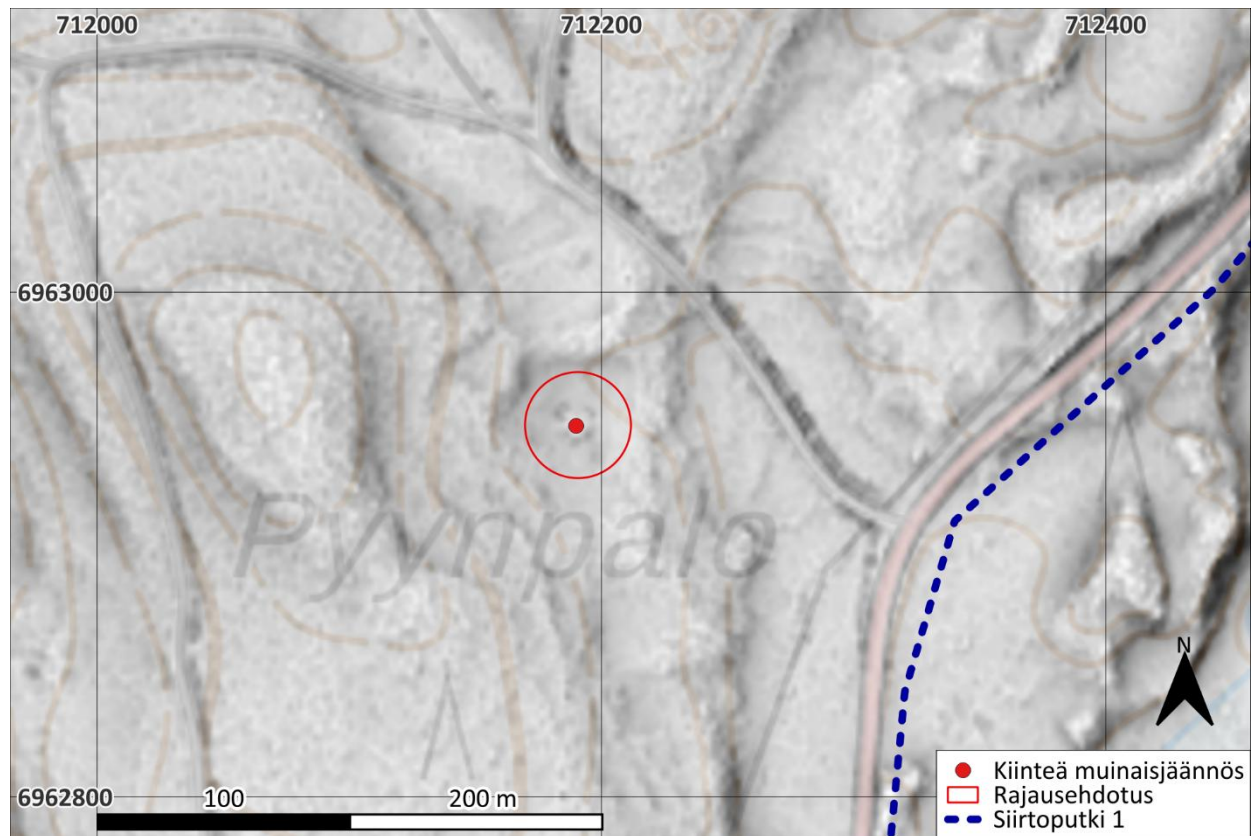
Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Inventointi 15.7.2025: Kohde sijaitsee Viinijärven ja Nuorajärven välisellä kannaksella noin 140 metriä Viinivaarantien länsipuolella.

Paikka tarkastettiin lidar-havainnon perusteella. Harvahkolta mäntykankaalta havaittiin hyvin säilynyt kumpumainen hiilimiilu. Miilun paikka ja ympäristö kasvaa heinikkoa. Miilu on läpimitaltaan vajaa kymmenmetrinen. Ei selkeitä vallirakenteita. Sen ympärillä on vaihtelevan kokoisia kaivantoja.

Kuva 58. Kohteen Pyynpalo sijainti ja rajausehdotus (SP).

Kuva 59. Kohteen Pyynpalo maarakennetta. Maanäytekaira on yhdessä pienekköä hiilimiilua kiertävistä kaivannoista. Koilliseen (SP).

22. Puohtiinkangas 2

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi muuna kulttuuriperintökohdeena)

N 6964689 E 708257 Z n. 165 (N–E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

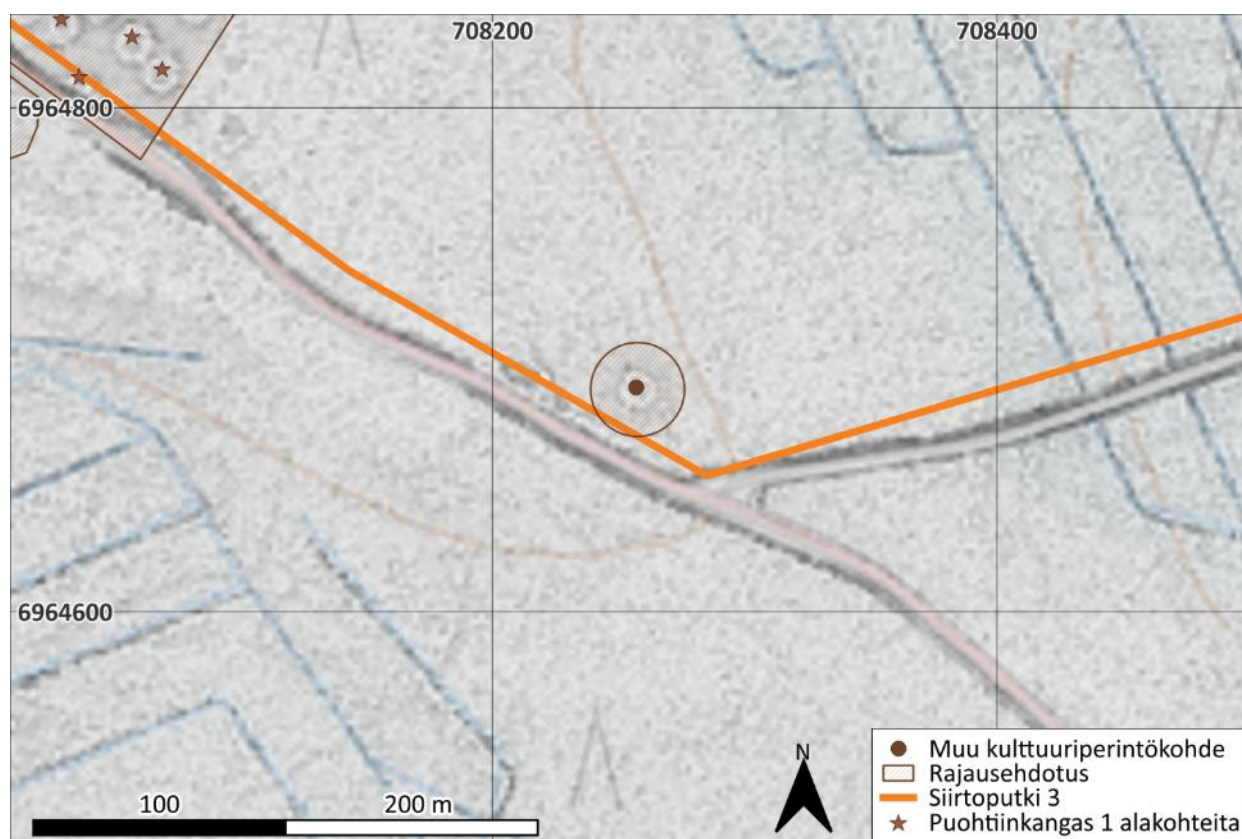
Inventointi 16.7.2025: Kohde sijaitsee ojitetujen soiden ympäröimällä kankaalla 28 metriä Riihiniementiestä pohjoiseen.

Kohde sijaitsee noin 200 metriä kaakkoon kohdeesta Puohtiinkangas. Se on toisen maailman-

sodan aikainen hiilimiilukohde, josta on löydetty myös kaivo sekä kellari. Se on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi arkeologiseksi kohteeksi. Koska kohteet Puohtiinkangas 2 ja 3 oletettavasti liittyvät saman aikaiseen eli huomattavan nuoreen hiilentuotantoon, ehdotetaan nekin rekisteröitäväksi statuksella muu kulttuuriperintökohde.

Kohteella Puohtiinkangas 2 todettiin vaihtelevan ikäistä mäntyä kasvavalla kankaalla puolisen metriä kohoava kumpumainen pohjakaa-valtaan pyöreä hiilimiilu. Läpimitta vallin ulkoreunasta ulkoreunaan 15,5 metriä – 17,5 mukaan lukien miilua kiertävät kaivannot. Miilun muoto on pyöreä, mutta sen pohja on epätasainen.

Hiilimiilun etäisyys suunnitellusta, länteen Kojatajoelle johtavasta, siirtolinjasta on miilun eteläreunasta mitattuna 7–25 metriä, riippuen siitä kuinka lähelle Riihiniementietä siirtolinja olisi tarkoitus todellisuudessa rakentaa.

Kuva 60. Kohteen Puohtiinkangas 2 sijainti (keskellä) ja ehdotettu raja (SP)

Kuva 61. Kohteen Puohtiinkangas 2 maarakenne erottuu hyvin maastosta. Maanäytekaira on miilua ympäröivässä kaivannossa. Etelään.

23. Puohtiinkangas 3

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi muuna kulttuuriperintökohteenä)

N 6965121 E 707968 Z n. 167 (N–E: korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: työ- ja valmistuspaikat: hiilimiilut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

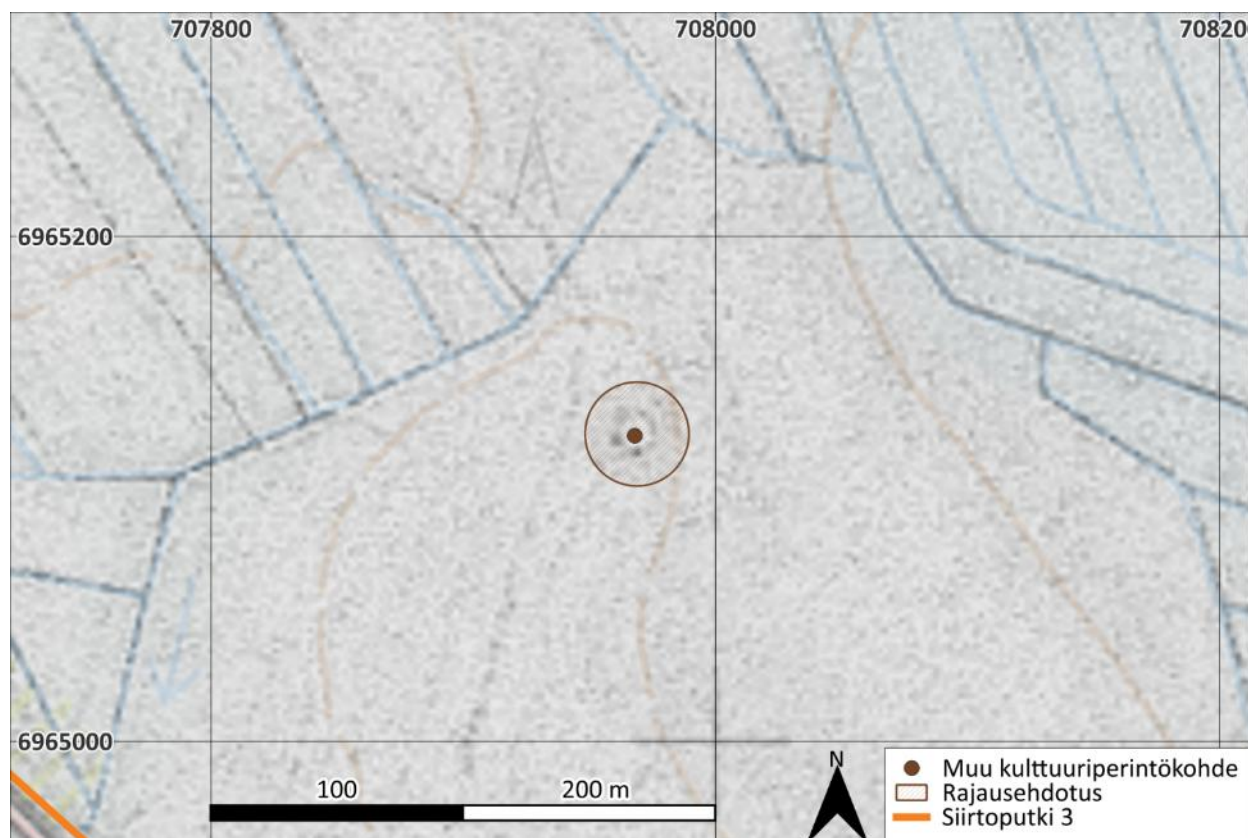
Inventointi 16.7.2025: Kohde sijaitsee ojitettujen soiden ympäröimällä kankaalla 200 metriä Riihiniementiestä pohjoiseen. Suunnilleen saman verran etäisyyttä on Puohtiinkangas-kohteeseen. Se on toisen maailmansodanaikainen

hiilimiilukohde, josta on löydetty myös kaivo sekä kellari. Se on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi arkeologiseksi kohteeksi.

Koska kohteet Puohtiinkangas 2 ja 3 oletettavasti liittyvät saman aikaiseen eli huomattavan nuoreen hiilentuotantoon, ehdotetaan nekin rekisteröitäväksi statuksella muu kulttuuriperintökohde.

Kohde Puohtiinkangas 3 on kankaalla, jolla kasvaa vaihtelevan ikäistä noin 20–60 vuotista mäntyä. Paikalla on ympäristöstään puolisen metriä kohoava pyöreähkö kumpumiilu. Paikan päällä ei ole selkeästi havaittavia vallirakenteita, mutta rinnevarjosteen perusteella reunat ovat koholla verrattuna miilun pohjaan. Miilun ympärillä on erikokoisia ojia ja kuoppia.

Miilusta kaakkoon on 2,5 m x 1,2 m kokoinen ja noin metrin syvä suorakulmainen kuoppa. Siitä länteen on pyöreämpi noin metrin läpimittainen ja syvä kuoppa.

Kuva 62. Kohteen Puohtiinkangas 3 sijainti ja ehdotettu rajausta (SP).

Kuva 63. Puohtiinkangas 3 -kohteen hiilimiilu. Maanäytekaira on yhdessä miilua kiertävistä kaivannoista. Etelään (SP).

24. Teponsärkkä

(aiemmin rekisteröimätön kohde, ehdotetaan rekisteröitäväksi muuna kulttuuriperintökohdeena)

N 6971894 E 713127 Z 170–177 (N–E: korsu, korkeusmalli 2 m -rinnevarjoste, Z: 5 p/m² -korkeusmalli)

Tyyppi: puolustusvarustukset: taistelukaivannot, korsut

Ajoitus: historiallinen

Aiemmat tutkimukset: –

Aiemmat löydöt: –

Vuoden 2025 löydöt: –

Inventointi 14.7.2025: Kohde sijaitsee Hatuntien katkaiseman harjun itäisellä puolella. Tietä pitkin matkaa lounaiseen Lehtovaaran kylään on noin 3,6 kilometriä ja koilliseen Korentovaaraan noin 4 kilometriä. Samalla harjujaksolla kulkee Susitaival-retkeilyreitien polkuja, mutta kohteen paikalla polut eivät kulje harjun päällä.

Paikka tarkastettiin laserkeilausaineistoista harjun eteläpuoleiselta rinteeltä tehdyn havainnon perusteella 14.7.2025 (VL & SP). Paikalta löytyi korsukuopaksi tulkittava suorakulmainen 5 x 5 metrin kaivanto. Kuopan reunojen korkeudet ylärinteessä olivat metrin, alarinteessä noin puoli metriä. Mitään selkeää kulkuaukkoon viittaavaa rakennetta ei ole havaittavissa, mutta vallien suunnan ja kuopan

muodon perusteella se olisi alarinteen puolelle lounaaseen.

Harjun laella, lähellä sen koillisreunaa, mäntymetsässä, todettiin seitsemän ampumapesäkettä (taulukon 5 ja kohdekartan alakohteet 2–8).

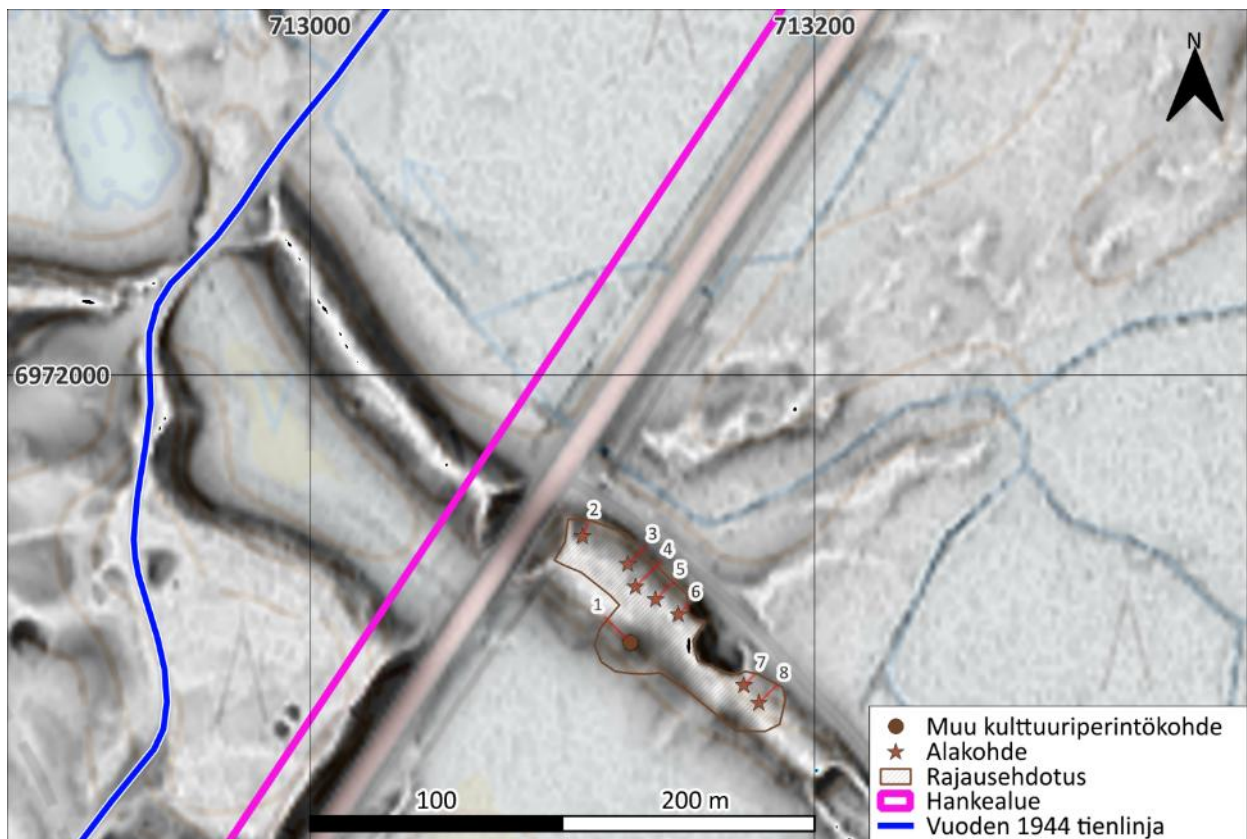
Vuoden 1944 ilmakuvan perusteella (MML) Hatuntietä ei ole vielä tuolloin ollut suoristettu kulkemaan Teponsärkkä harjun lävitse vaan se kulki mutkitellen hieman pohjoisempaan. Tämä vanha linjaus on edelleen käytössä Hatututietä alkavana ja sille päättyvänä tienlenkinä. Ilmakuvassa näkyvä tien osuus etelässä vastaa täysin nykyisen lenkin muotoja, mutta ilmakuva ei ylety kohteen tasalle tai siitä pohjoiseen.

Kohteen ampumapesäkkeiltä on ollut noin 200–300 metrin etäisyys vanhalle tielinjalle. Nykyään näiden välissä on ojitettua suota, joten oletettavasti 1944 harjulta on voinut nähdä tielle asti. Toisaalta topografisesti ampumapesäkkeiden sijainnin ja noin 100 metrisen levinneen perusteella torjuntasuunta on koillinen nykyisen tien suunnassa. Pesäkkeet levittäytyvät tien itäpuoleisen soiden reunustaman kiveyksen kannaksen leveydelle. Näin asemat suojaisivat luontevasti tieltä levittäytymään pyrkivää vihollisosastoa vastaan.

Harjanteeseen kohdistunut, ilmeisesti nyttemmin päättynyt hiekanotto sekä tien oikaisu harjun läpi ovat voineet hävittää osan varustuksista.

Taulukko 5. Kohteen Teponsärkkä alakohteet (kuopparakenteet). Alakohteiden 1–7 sijainti tarkennettu lidar-aineiston perusteella, kohde 8 perustuu GPS-mittaukseen.

Nro	N	E	Havainnot (mitat metriä, kolmas luku on syvyys)
1	6971894	713127	5 x 5 x 0,5–1 korsukuoppa.
2	6971936	713108	Ampumapesäke, 1 x 1 x 0,7 ja siihen liittyvä takamaastoon suuntautuva 3 m pitkä kulkukaivanto.
3	6971936	713126	Ampumapesäke, 1 x 1 x 0,7 ja siihen liittyvä takamaastoon suuntautuva 4 m pitkä kulkukaivanto.
4	6971916	713129	Ampumapesäke, 2,5 x 1 x 1.
5	6971911	713137	Ampumapesäke, 2,5 x 1 x 1.
6	6971905	713146	Ampumapesäke, 1 x 1 x 1 ja siihen liittyvä takamaastoon suuntautuva 6 m pitkä kulkukaivanto.
7	6971877	713172	Ampumapesäke, 1 x 1 x 1. Selkeä valli.
8	6971870	713178	Ampumapesäke, 1 x 1 x 1. Selkeä valli.

Kuva 64. Kohteen Teponsärkkä sijainti, alakohteet ja rajausehdotus. Vuoden 1944 oletettu tielinja korostettu sinisellä viivalla (SP).

Kuva 65. Korsukuoppa kuvattuna ylärinteestä lounaaseen (SP). Kaira on pystyssä kuopan pohjalla.

Kuva 66. Ampumapesäke harjun laella. Pohjoiseen (SP).

5. Lähteet

Arkistolähteet

Björnholm, Otto Fredrik, 1850. Karta delen öfver Nuorajärvi samfällighets Ägor belägen i Ilomants Socken uti Kuopio Län. 25:1: Ilomantsi, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Björnholm, O. F. 1852. *Karta öfver Korendovaara skiftislags ägor i Ilomants Socken och Härad samt Kuopio Län*. Ilomantsi 11:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Björnholm, Otto Fredrik, 1853. Andra karta delen öfver Nuorajärvi samfällighets Ägor belägen i Ilomants Socken och Kuopio Län. 25:1 Ilomantsi, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Ferin, Pehr 1812. *Charta öfver Sivackawara utjörd Tilhörig hemmanet no 5: Hattuvara by Ilomants sockn nedre Karelens Härad och Kuopio Län*. 2:1 Ilomantsi, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Harjunpää, Kaisa 2011. *Möhkön rautaruukin vaikutukset Ilomantsin metsiin 1849–1907*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, yleinen historia.

Hertell, Esa 2014. *KMO Kulttuuriperintöinventointi Ilomantsi 2014*. Metsähallitus.

Kangaskesti, Janne 2019. *Se syntyi sysimäellä, kasvoi hiilikankahalla – hiilimiilujen arkeologiset jäännökset Suomessa*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, arkeologia.

Karjalainen, Taisto 2005. *Ilomantsin arkeologinen inventointi*. Pohjois-Karjalan museo.

Laakso, Ville 2024. *Ilomantsi. Muurinsuon kivospiirin arkeologinen inventointi 2024*. Maanala Oy.

Lojander, Fredrik Johan 1832. *Charta öfver Mägräjärv Byss Ägor uti Ilomantsi sockn Karelens Nedre Härad och Kuopio län*. Ilomantsi 22:1 (9 k.o), Maanmittauslaitoksen arkisto. Ilomantsi 1:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Lojander, Fredrik Johan 1840. Karta öfver Ahvenjärvi krono allmänning, belägen emellan Hattupää, Huhuis och Megrijärvi byar, inom

Ilomants sockn, Karelens Nedre härad och Kuopio Län. Ilomantsi 1:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Lojander, Fredrik Johan 1841. *Karta öfver Silvenvaara Kronjord belägen emellen Megrijärvi, Huhuis, Hattupää och Korendovaara byar, inom Ilomants socken, Karelens Nedre härad och Kuopio Län*. Ilomantsi 1:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Maankamara-verkkopalvelu 2024. <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>. Käytetty 1.7.2025.

Mikander, Petter Alex 1854–1855. *Karta öfver Ilaja bys Ägor uti Ilomants socken och Kuopio län*. Ilomantsi 5:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Mikander, Petter Alex. 1851. *Karta öfver Joutsekinvaara nybygges ägor inom Ilomants socken i Kuopio län*. 39:1 Ilomantsi. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Monsell, Erik 1807. *Charta öfver Hattuvara byss Ägor uti Ilomants Sockn Carelens Nedre Härad och Kuopio Län*. Ilomantsi 2:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

NA – Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Nimiarkisto.

Petrelus, Axel 1838. *2dra Karta Delen Öfver Ilaja Byamäls Ägöer blägne uti Ilomats Socken Karelens Nedre Härad och Kuopio Län*. Ilomantsi 5:1, Maanmittauslaitoksen arkisto.

Pitäjänpää 1847. *Ilomantsi, karttalehdet 4244 08 ja 4244 09*. Pitäjänkartasto, Maanmittauslaitoksen historiallinen kartta-arkisto, Kansallisarkisto.

Sarvas, Anja 1970. *Ilomantsin kiinteät muinaisjäännökset*. Museovirasto.

Painetut lähteet

Björn, Ismo 1991. *Suur-Ilomantsin historia*. Pieksämäki.

Kokalj, Ž., Somrak, M. 2019. *Why Not a Single Image? Combining Visualizations to Facilitate*

Fieldwork and On-Screen Mapping. Remote Sensing 11(7): 747.

Peruskartta 1974a. *Karttalehti 4333 07 Hattuvaara*. Maanmittaushallitus.

Peruskartta 1974b. *Karttalehti 4244 04 Putkela*. Maanmittaushallitus.

Peruskartta 1974c. *Karttalehti 4244 08 Leppärinne*. Maanmittaushallitus.

Saloheimo, Veijo 1971a. Pohjois-Karjalan asutusmuodot 1600-luvulla. *Joensuun korkeakoulun julkaisuja A 2*.

Saloheimo, Veijo 1971b. Pohjois-Karjalan asutusmuodot 1600-luvulla. Kylä- ja pitäjäkartat. *Joensuun korkeakoulun julkaisuja A 2*.

6. Yhteenveto

Vuoden 2025 inventoinnissa hankittiin ajantasainen kuva Endomines Oy:n suunnitelma-alueiden arkeologisesta kulttuuriperinnöstä.

Alueelta tarkastettiin vanhastaan rekisteröidyt arkeologiset kohteet ja etsittiin aiemmin tuntemattomia kohteita, joita dokumentoitiin kaikkiaan yksitoista.

Inventoinnin jälkeen alueen aineistossa ovat hyvin edustettuina varsinkin historiallisen ajan elinkeinohistorialliset kohteet: aivan erityisesti hiilimiilut. Tämä kuvanee hyvin alueen tyypillistä maankäyttöä viime vuosisatojen aikana.

Hiilenvalmistuksen yleisyys selittyy osin Möhkön rautaruukilla, joka toimi Ilomantsissa vuosina 1849–1907. Ruukki omisti merkittävän määrän Ilomantsin metsiä, mutta myös paikalliset talonpojat tuottivat omilta mailtaan hiiltä ruukille myytäväksi (ks. Harjunpää 2011: 12).

Merkittävä osa miilukohteista (kohteet 1–8, 20–21) tavattiin alueen eteläisimmistä osista, josta on suhteellisen lyhyt etäisyys maitse Nuorajärvelle, jota pitkin hiililastit on voitu kuljettaa päätepisteeseensä Möhköön. Ruukin tiedetään myös omistaneen maita esimerkiksi Nuorajärven ja Korentovaaran kylistä, jotka osuvat hankealueille tai siihen liittyviin linjavaihtoehtoihin (ks. Harjunpää 2011: 25).

Möhkön ruukin käyttövuodet ja tiedot sen vaiheista voivat antaa osviittaa alueen hiilimiilujen yleisestä ajoituksesta. Koska ruukki on rakentanut itselleen vuonna 1879 hiiliuunit – joiden hyötysuhde oli miiluja parempi – on luultavasti tästä eteenpäin ruukkiin liittyvän miilunpolton intensiivisyys laskenut alkuvuosiin verrattuna (ks. Harjunpää 2011: 12, 16, 33).

Ruukki ei ole kuitenkaan miilujen ainut selitystai ajoitusmalli, kuten voi todeta Puohtiinkankaan (kohde 12) kohdalta: Se on ajoitettavissa löytö- ja valokuva-aineiston perusteella toisen maailmansodan aikaiseksi.

Muutamilla inventointikohteilla saattaa olla vaikutusta kaivos Hankkeen maankäyttösuunnitelmiin. Kohteet 5, 9, 12, 15 ja 22 sijaitsevat suunniteltujen kuljetin- tai siirtolinjojen kohdalla tai niiden lähellä. Samasta syystä vaikutusta voi olla myös luvussa 4.1. kuvatulla Viininiemen historiallisella talotontilla.

Mikäli hankkeen edetessä halutaan toteuttaa toimenpide, jolla voi olla vaikutusta kiinteään muinaisjäännökseen, kohteelle voi hakea Museovirastolta kajoamislupaa. Luvan edellytyksenä on, että muinaisjäännös tuottaa hakijalle merkitykseensä nähden kohtuutonta haittaa.

Turussa 19.12.2025

Ville Laakso

Arkeologi, FT

Hannu Poutiainen

Arkeologi, FM

Sampsä Perälä

Tutkija, FM

Maanala Oy